

**OSMANLI BATILILAŞMA DÖNEMİNDE KONUT
MİMARİSİNDE SÜSLEME: HALEP VE GAZİANTEP
ÖRNEKLERİ**

Büşra ACAM

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**OSMANLI BATILILAŞMA DÖNEMİNDE KONUT MİMARİSİNDE SÜSLEME:
HALEP VE GAZİANTEP ÖRNEKLERİ**

Büşra ACAM
0000 0003 3845 406X

Doç. Dr. Selen DURAK
(Danışman)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

BURSA – 2019

Her Hakkı Saklıdır

TEZ ONAYI

Büşra ACAM tarafından hazırlanan “OSMANLI BATILILAŞMA DÖNEMİNDE KONUT MİMARİSİNDE SÜSLEME: HALEP VE GAZİANTEP ÖRNEKLERİ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Doç. Dr. Selen DURAK

Başkan : Doç. Dr. Selen DURAK
0000-0001-7499-8246
Bursa Uludağ Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Mimarlık Anabilim Dalı

İmza

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ece ŞAHİN
0000-0003-2061-7473
Bursa Uludağ Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Mimarlık Anabilim Dalı

İmza

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Tüba SARI
0000-0001-9645-2092
Bursa Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım
Fakültesi, Mimarlık Anabilim Dalı

İmza

Yukarıdaki sonucu onaylarım

Prof. Dr. Hüseyin Aksel EREN
Enstitü Müdürü
12/12/2019

U.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

24/10/2019

Büşra ACAM

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

OSMANLI BATILILAŞMA DÖNEMİNDE KONUT MİMARİSİNDE SÜSLEME: HALEP VE GAZİANTEP ÖRNEKLERİ

Büşra ACAM

Bursa Uludağ Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Selen DURAK

Tarih öncesi çağlardan itibaren günümüze kadar insanoğlunun yaşadığı mekanları biçimlendirirken severek uyguladığı süsleme, kimliğinin, kültürünün ve yaşam biçiminin önemli sembollerinden biri olmuştur. Yaşam mekanını oluşturan yüzeylerde kullanılan süsleme teknikleri mimarinin estetik unsurlarından birisi olarak dünyanın çeşitli bölgelerinde değişik dönemlere göre değişen farklı üslup ve teknik özellikler göstermektedir.

Türk İslam sanatının gelişimine bağlı olarak Osmanlı sivil mimarisi içerisinde konutlarda kullanılan süsleme anlayışı 19. yüzyılda Batılılaşma etkisi ile değişim göstermiştir. Bu değişim, imparatorluk merkezi İstanbul'dan başlayarak farklı kentlere de yansımıştır. Bu tez kapsamında benzer özellikler taşıması nedeni ile ele alınan örnekler 19. yüzyıl batılılaşma etkilerinin görüldüğü Anadolu'da Gaziantep ve Ortadoğu'da Halep kentlerinde yer alan konut örnekleridir. Bu kentlerde sıklıkla taş bezeme, ahşap oyma motifleri ve duvar resimleri iç mekan tasarımının ana öğeleri olarak kullanılmışlardır.

Bu tez kapsamında süslemenin konut mimarisindeki yeri ve önemi, Ortadoğu'daki süsleme geleneğinin Halep konutlarına etkisi ve Türk İslam süsleme sanatının Gaziantep konutlarına etkisi araştırılmıştır. Gaziantep'te konut süslemesi açısından öne çıkan örnekler Abdülkadir Kimya Evi ile Göğüş Evi'dir. Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olarak, yerel Halep mimarları ve zanaatkârları, tekniklerini ve kültürlerini mimari eserlerine aktarmışlardır. Özellikle 19. yüzyılda inşa edilen konutlarda Osmanlı Batılılaşma Dönemi etkisi ile çeşitli süsleme teknikleri kullanılmıştır. Bu konutlardan öne çıkanlar Gazali Evi ile Açıkbaş Evi'dir.

2012 yılından itibaren Suriye'nin mimari mirasının çoğu savaş nedeniyle yok edilmiştir. Halep'te, şehrin hem eski hem de modern bölgelerindeki kayıplar artmış ve birçok geleneksel konut hasar görmüştür. Gazali ve Açıkbaş Evi de büyük hasar almıştır. Bu nedenle Halep'te ele alınan konutlarda kullanılan süslemeler kaynaklardan aktarılmıştır. Gaziantep'te ele alınan konutlarda kullanılan süslemeler fotoğraflanarak belgelenmiştir. Osmanlı konut mimarisine ait özgün süsleme geleneğinin gelecek nesillere aktarılabilmesi amacı gözönünde bulundurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Batılılaşma dönemi, Gaziantep, Halep, Osmanlı konut mimarisi, süsleme
2019, xii + 110 sayfa.

ABSTRACT

MSc Thesis

ORNAMENT IN RESIDENTIAL ARCHITECTURE IN THE OTTOMAN WESTERNIZATION PERIOD: ALEPPO AND GAZIANTEP CASES

Büşra ACAM

Bursa Uludağ University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Architecture

Supervisor: Assoc. Prof. Selen DURAK, Ph. D.

While decorating the places inhabited by mankind from prehistoric times to the present day, the ornamentation became one of the important symbols of the identity, culture and life style. The decoration techniques used on the surfaces that make up the living space show different styles and technical characteristics that vary according to different periods in various parts of the world.

Depending on the development of Turkish Islamic art, the ornament understanding used in the houses in the Ottoman civil architecture has changed in the 19th century with the effect of Westernization. This change was reflected in different cities starting from the imperial center of Istanbul. In this thesis, similar housing examples from Aleppo in the Middle East and from Gaziantep in Anatolia (where 19th century westernization effects are seen) are studied. In these cities, stone decoration, wood carving motifs and wall paintings were frequently used as the main elements of ornamentation.

In this thesis, the place and importance of ornament in residential architecture, the effect of ornament tradition on Aleppo houses in the Middle East and the effect of Turkish Islamic ornament art on Gaziantep houses were investigated. Examples of residential decoration in Gaziantep are Abdulkadir Kimya House and Gogus House. As a part of the Ottoman Empire, local Aleppo architects transferred their techniques and culture to their works, especially in the houses built in the 19th century. The prominent examples are Ghazaleh House and Ajekbash House.

Since 2012, most of Syria's architectural heritage has been destroyed by war. In Aleppo, losses in both the old and modern areas of the city have increased and many traditional houses have been damaged. For this reason, the ornaments used in the houses discussed in Aleppo have been studied from the references. The decorations used in the houses in Gaziantep have been photographed and documented. The aim of this thesis is to transfer the original ornament tradition of Ottoman residential architecture to future generations.

Key words: Aleppo, Gaziantep, ornament, Ottoman housing architecture, Westernization Period
2019, xii + 110 pages.

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Büyüdüğüm şehir olan Halep'teki Osmanlı Dönemi yapılarının mükemmelliği nedeniyle Osmanlı mimarisi incelemek istediğim bir alan olmuştur. Batılılaşma dönemindeki mimari süsleme alanına odaklanmamın sebebi ise o dönemde, özellikle süsleme alanında mimarlığın genel olarak ayırt eden yeni bir karakter almasıdır.

Bursa Uludağ Üniversitesi'ne ve özellikle Doç. Dr. Selen Durak hocam başta olmak üzere Mimarlık Fakültesi personeline teşekkür ederim. Ayrıca tez savunma jürimde değerli görüşleri ile katkı koyan jüri üyeleri Doç. Dr. Ece Şahin ve Dr. Öğr. Üyesi Tüba Sarı'ya da teşekkürlerimi sunarım.

Annem ve babam başta olmak üzere tüm aileme, hayatım boyunca sürekli destek verdikleri için teşekkür ederim.

En büyük teşekkür bu yolculukta bana eşlik eden ve tüm zorlukların ve engellerin üstesinden gelmemde bana destek veren eşime ve kızıma aittir. Çalışmaya azimle devam etmek için en güçlü motivasyon onlar olmuştur.

Büşra ACAM

24/10/2019

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	xii
1. GİRİŞ.....	1
2. KAYNAK ARAŞTIRMASI.....	5
2.1. Mimari Süsleme Tekniği ve Çeşitleri.....	5
2.1.1. Taş bezeme.....	7
2.1.2. Duvar resimleri.....	8
2.1.3. Ahşap oyma motifleri.....	11
2.2. Ortadoğu'daki Geleneksel Konut Mimarisinde Süsleme Anlayışının Gelişimi.....	13
2.3. Türk İslam Sanatında Konut Mimarisinde Süsleme Anlayışının Gelişimi.....	21
2.4. Osmanlı'da Batılılaşma Etkileri ile Konut Mimarisinde Süsleme Anlayışının Değişimi.....	26
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	38
3.1. Materyal: Batılılaşma Etkisi ile Süsleme Anlayışının Değişiminin Gözlemlendiği Halep ve Gaziantep Konut Örnekleri.....	38
3.2. Yöntem: Halep ve Gaziantep Konutlarında Geleneksel Süsleme Anlayışının Batılılaşma Etkisi ile Değişimi.....	40
4. BULGULAR.....	43
4.1. Halep Geleneksel Konutlarında Süsleme Anlayışı.....	43
4.1.1. Gazali Evi.....	48
4.1.2. Açıkbaş Evi.....	58
4.2. Gaziantep Geleneksel Konutlarında Süsleme Anlayışı.....	64
4.2.1. Abdülkadir Kimya Evi.....	68
4.2.2. Göğüş Konağı.....	89
5. TARTIŞMA ve SONUÇ.....	99
KAYNAKLAR.....	106
ÖZGEÇMİŞ.....	110

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1. Topkapı Sarayı Hünkâr Sofası'nın içinden bir görünüş	11
Şekil 2. Ugarit yakınlarında M.Ö. 13. yüzyıla ait Minos etkili Fildişi Pyksis Kapağı ...	13
Şekil 3. Suriye, Shahba-Philippolis, Tethys Mozaigi	14
Şekil 4. Kubbet'üs Sahra iç yüzey mozaik bezemeleri	15
Şekil 5. Uruk Sarayı'nın sütunları mozaik süslemeler	16
Şekil 6. Babil Şehri'nin İştâr kapısı	16
Şekil 7. Müşetta Sarayı yüzey bezemeleri	17
Şekil 8. Samarra şehrinin geleneksel evlerinin duvar süslemeleri	17
Şekil 9. Kahire'deki Zeynep Hatoun Evi'nin girişi, 14. yüzyıl	19
Şekil 10. Geleneksel Tunus Evinde bir avlu	20
Şekil 11. Meşrebiye, Kahire'deki El-Suhaymi evi	21
Şekil 12. Sultan Ahmet Camii	22
Şekil 13. Topkapı Sarayı Harem süslemeleri	23
Şekil 14. Gaziantep Geleneksel Osmanlı Evi	24
Şekil 15. Safranbolu evi	25
Şekil 16. Bursa Yenişehir Şemaki Evi duvar resmi	26
Şekil 17. Ayasofya Meydanı'ndaki III. Ahmed Çeşmesi	29
Şekil 18. Nusretiye Camii Hünkar Mahfili	31
Şekil 19. Şam'daki Yusufi Evi'nin Eyvan Tavan Süslemeleri	32
Şekil 20. Şam'daki Mücelled Evi'nin Eyvan Tavan Süslemeleri	33
Şekil 21. Osmanlı Mimarisinde Ablak Stili	33
Şekil 22. Şam'daki Mücelled Evi'nin duvar süslemeleri	34
Şekil 23. Kruje Toptaniler Konağı duvarlarında İstanbul tasvirleri	34
Şekil 24. Ankara'daki Dedebayrak Evi'nin tahta perdede bezemeleri	35
Şekil 25. Ankara'daki Dedebayrak Evi tahta perdenin üst kısmı	36
Şekil 26. Kayseri'deki Güpgüpoğlu Konağı çeşme taş süslemeleri	36
Şekil 27. Kayseri'deki Camcıoğlu Evi'nin tavan resimleri	37
Şekil 28. Bayramiç Hadimoğlu Konağı'nın üst odasındaki resim	38
Şekil 29. Vettii Evi'nin duvar resimlerinden biri	38
Şekil 30. Vettii Evi'nin bir diğer duvar resmi	39
Şekil 31. Hama'daki El Azem Sarayı	41
Şekil 32. Valiler Kasrı	43
Şekil 33. Gaziantep'te Yaprak Mahallesi'nde bir Osmanlı evi	43
Şekil 34. Halep konutlarında odaların ahşap işçiliği	46
Şekil 35. Osmanlı Dönemine ait önemli yapıları gösteren Halep haritası	46
Şekil 36. Halep geleneksel evlerinde kullanılan taş detayları	49
Şekil 37. Cüdeyde Mahallesi ve Gazali Evi'nin konumunu gösteren Halep kent haritası	49
Şekil 38. Gazali Evi, 20.yy başları	50
Şekil 39. Gazali Evi'nin zemin kat planı	50
Şekil 40. Gazali Evi Ajami süsleme detayları	51
Şekil 41. Gazali Evi Ajami süsleme konumları	51
Şekil 42. Kırmızı salonun batı duvarı	52
Şekil 43. Kırmızı salonun batı duvarı panelleri	52
Şekil 44. Kırmızı Salon'un güney duvarının motifleri	54

Şekil 45. Kitabiyenin yanındaki dikey panellerin motifleri	53
Şekil 46. Kırmızı Salon'un doğu duvarı	54
Şekil 47. Kepenklerdeki süsleme detayları	54
Şekil 48. Kırmızı Salon'un kuzey duvarı	55
Şekil 49. Samandra panellerin motifleri.....	55
Şekil 50. Gazali Evi'nin avlu kuzey cephesi.....	56
Şekil 51. Gazali Evi cephelerinde kullanılan geometrik taş oymalar	56
Şekil 52. Gazali Evi'ndeki hasar	59
Şekil 53. 19. Yüzyılına ait Cüdeyde Mahallesi'nin haritası.....	60
Şekil 54. Tarihli yazıt	61
Şekil 55. Açıkbaş Evi'nin iç mekan detayları	62
Şekil 56. Açıkbaş Evi'nde Ajami panelleri bitkisel motifleri	63
Şekil 57. Açıkbaş Evi.....	63
Şekil 58. Pencere alınlıklarında taş oymalar	64
Şekil 59. Eyvan kemeri ve üstündeki ahşap gölgelik.....	64
Şekil 60. Açıkbaş Evi'nin avlu cephelerinde kullanılan taş oymalar.....	65
Şekil 61. Açıkbaş Evi'nde yaşanan hasar	64
Şekil 62. Gaziantep Kenti'nin 1834 yılında Vincent tarafından çizilen gravürü.....	65
Şekil 63. Avlu Duvarı Üzerinde Bir Pencere	66
Şekil 64. Özenle düzenlenmiş avlu kapıları.....	67
Şekil 65. Bey Mahallesi ve Abdülkadir Kimya Evi'nin konumunu gösteren 1938 yılına ait Gaziantep haritası.....	68
Şekil 66. Başoda kapısının üzerinde M. 1856 (H. 1273) tarihli kitabeler.....	69
Şekil 67. Küçük oda kapısının üzerinde M. 1859 (H. 1275) tarihli kitabeler	69
Şekil 68. Başodanın kapısının üzerindeki bezemeler	70
Şekil 69. Üst kattaki kapıların üzerinde asker figürlü süslemeler.....	70
Şekil 70. Eyvan kemerinin mukarnas başlıklı sütunu	71
Şekil 71. Eyvan kemerinin süslemeleri.....	72
Şekil 72. Kemerin üzerindeki resimler.....	72
Şekil 73. Eyvan duvarları üst bölümünün resimlerinden detay	74
Şekil 74. Abdülkadir Kimya Evi.....	74
Şekil 75. Doğu odanın batı duvarı.....	75
Şekil 76. Batı duvarının dolap kepenkleri.....	76
Şekil 77. Oyma ahşapla süslü çekmece.....	76
Şekil 78. Dolapları arasındaki kalem işi bezemelerden detay.....	77
Şekil 79. Batı duvardaki dini sembolü resim	77
Şekil 80. Doğu odanın kuzey duvarı	78
Şekil 81. Kuzey duvardaki 1. resim	78
Şekil 82. Kuzey duvardaki 2. resim	79
Şekil 83. Kuzey duvardaki 3. resim	79
Şekil 84. Abdülkadir Kimya Evi Eyvanının Batısındaki Odadan Genel Görünüş	79
Şekil 85. "Mahmil" duvar dolapları	80
Şekil 86. "Mahmil" dolap kepenklerinde ahşap motif detaylar	80
Şekil 87. "Camekân" duvar dolapları.....	81
Şekil 88. Süslenmiş ahşap çerçeveler	81
Şekil 89. Fotoğraflı dolapların kepenkleri	82
Şekil 90. Oyma ahşap bitkisel süsler.....	82
Şekil 91. Başodanın kuzey duvarındaki mimari tasvir	83

Şekil 92. Başodanın doğu duvarındaki manzara resmi	83
Şekil 93. Başodanın güney duvarındaki duvar resmi	84
Şekil 94. Başodanın batı duvarındaki duvar resmi	84
Şekil 95. Başodanın batı duvarında diğer duvar resmi	85
Şekil 96. Abdülkadir Kimya Evi girişi	85
Şekil 97. Abdülkadir Kimya Evi avlu cephesi	86
Şekil 98. Süslü taş kemerli pencereler	86
Şekil 99. Avlunun kuzey iç cephe pencerelerinin kemerleri	87
Şekil 100. Avlunun güney iç cephe pencerelerinin kemerleri	87
Şekil 101. Avlunun kuzey iç cephesindeki girişler	88
Şekil 102. Kuzey iç cephe girişi üstündeki kemer	88
Şekil 103. Karagöz Mahallesi ve Göğüş Evi'nin konumunu gösteren 1938 yılına ait Gaziantep kent haritası	89
Şekil 104. Göğüş Konağı'nın alt kat planına ait fotoğraf	90
Şekil 105. Göğüş Konağı'nın üst kat planına ait fotoğraf	90
Şekil 106. "Özel Gün Yemekleri" odasının kornişleri	91
Şekil 107. Göğüş Oda'nın korniş süslemeleri	91
Şekil 108. Göğüş Oda'nın korniş köşesinin süslemeleri	91
Şekil 109. Göğüş Oda'nın tavan merkezindeki süsleme	92
Şekil 110. Doğu duvarındaki resim	92
Şekil 111. Batı duvarındaki resim	93
Şekil 112. Güney duvarındaki resim	93
Şekil 113. Kuzey duvarındaki resim	94
Şekil 114. Göğüş Evi dış görünüşü	94
Şekil 115. Emine Göğüş Mutfak Müzesi'nde yer alan restorasyon öncesi fotoğrafı	95
Şekil 116. Emine Göğüş Mutfak Müzesi'nin fotoğrafı	95
Şekil 117. Göğüş Evi bahçe kapısı	96
Şekil 118. Bahçe kapısı üzerinde yer alan süslü demir korkuluk	96
Şekil 119. Bina giriş kapısı üzerindeki taş yazıt	97
Şekil 120. Bina giriş kapısı üzerindeki süslü demir korkuluk	97
Şekil 121. Göğüş Evi avlusu	98
Şekil 122. Bina giriş merdivenleri	98

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa
Çizelge 1. Gazali Evi'nin süsleme detayları	102
Çizelge 2. Açıkbaş Evi'nin süsleme detayları.....	103
Çizelge 3. Abdülkadir Kimya Evi'nin süsleme detayları	104
Çizelge 4. Göğüş Konağı'nın süsleme detayları	105

1. GİRİŞ

Osmanlı Mimarisi, 14. yüzyıldan 20. yüzyıl başlarına kadar uzanan geniş bir sürece yayılmaktadır. Türkiye Selçuklularını takip eden Osmanlı; Erken-Olgun (Klasik) ve Batılılaşma dönemi olmak üzere, yüzyılları kapsayan zengin mimari eserler ortaya koymuştur. Sadece dış cephelere değil iç mekân kurgusuna da önem veren Osmanlı Devleti, mimari yapılarını çeşitli malzeme ve teknikler kullanarak bezemelerle süslemiştir. Bu yapıtlar değişik plan tipleri, inşa teknikleri, değişik malzeme, teknik, konu ve üslupla yapılmış süslemeleriyle göz kamaştırmaktadır. Taş ve mermer işçiliği, alçı işçiliği, cam işçiliği, çini ve duvar süslemeleri olarak sıralanabilecek süsleme sanatlarının her biri ayrı ayrı araştırmalara konu olabilecek zenginliktedir.

Osmanlı sivil mimarisi içerisinde konutlarda kullanılan süsleme anlayışında Batılılaşma dönemine kadar, Türk İslam sanatının gelişimine bağlı olarak, İslami kurallara uygun motiflere yer verilmiştir. 18. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Batı toplumu ile ilişkilerinin yeni bir boyut kazanması ile toplum yapısında değişimler görülmüştür. Bu değişim ve yeniliklerin arasında konutların değişen yaşam tarzına uygun bir şekilde planlanması ve Batı tarzı konut plan tipinin benimsenmesi, buna bağlı olarak konutlarda Batı tarzı mobilya ve eşyaların kullanılması bulunmaktadır. Bununla birlikte, konutlarda geleneksel süsleme yöntemlerinin yerini Batı tarzı süsleme teknikleri almıştır. Bu değişimler, imparatorluk merkezi İstanbul'dan başlayarak hem Anadolu'da, hem de Anadolu dışında farklı kentlere de yansımıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. yüzyılda, Halep ve Gaziantep gibi şehirlerde başkent İstanbul'daki konut mimarisinde kullanılan süsleme tekniklerinin etkisi altında çeşitli eserler verilmiştir.

1516 yılında Yavuz Sultan Selim'in liderliğindeki Osmanlı Devleti ile Memlük Devleti arasında Halep Şehrinin kuzeyinde gerçekleşen Mercidabık Savaşı bir sonucu olarak, Halep ve Gaziantep 1516'dan 1918'e kadar Osmanlı İmparatorluğunun bir parçası olmuştur (Şıvgın 1997).

Halep Suriye'nin, başkent Şam'dan sonra, ikinci büyük şehridir ve aynı zamanda ticari sermayesidir. Halep'in M.Ö üç binyıldan bu yana uzanan uzun bir tarihi bulunmaktadır. İslami yöneticiler, surlarını, kapılarını, kulelerini ve kalesini yeniden inşa ederek Halep'te yeni bir üslup oluşturmuşlardır. Müslümanlar, camiler, okullar, evler, hanlar, hastaneler, hamamlar ve kamu tesisleri oluşturmuşlardır. Osmanlı nüfusu arttıkça, şehirler genişlemiş, tesisler oluşturulmuş ve yeni mahalleler kurulmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olarak, yerel Halep mimarları ve zanaatkârları, tekniklerini ve kültürlerini mimari eserlerine aktarmışlardır. Özellikle 19. yüzyılda inşa edilen konutlarda Osmanlı Batılılaşma Dönemi etkisi ile çeşitli süsleme teknikleri kullanılmıştır. Bu konutlardan öne çıkanlar Gazali Evi ile Açıkbaz Evi'dir.

2012 yılından itibaren Suriye'nin mimari mirasının çoğu savaş nedeniyle yok edilmiştir. Halep'te, şehrin hem eski hem de modern bölgelerindeki kayıplar artmış ve birçok geleneksel konut hasar görmüştür. Gazali ve Açıkbaz Evi de büyük hasar almıştır.

Gaziantep ili, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Akdeniz'e komşu kesiminde Gaziantep Yaylası denilen bölgede kurulmuştur. Gaziantep, ilk büyük uygarlıkların kurulduğu Mezopotamya ve Akdeniz arasındaki stratejik yerinin yanı sıra coğrafi konumunun uygunluğundan dolayı her dönem işgal edilmiştir. Gaziantep ve çevresinde yapılan araştırmalara göre Anadolu'nun en eski yerleşim alanlarından biridir. Kentte Paleolitik dönemden itibaren yerleşim izleri takip edilebilmektedir (Tekinalp 2013).

Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda yaşadığı olumsuz koşullara rağmen Gaziantep, Güneydoğu Anadolu ve Orta Anadolu bölgesinin en önemli şehirlerinin biri olmuştur (Şıvgın 1997).

19. yüzyılın ilk yarısında, deprem, veba salgını ve yeniçeri isyanları gibi sorunlarla uğraşan Osmanlı İmparatorluğuna, askeri güç ve maddi yardım sağlayan şehirlerin başında Gaziantep'in geldiği fermanlardan ve Şer'îye sicillerinden anlaşılmaktadır (Şıvgın 1997, Tekinalp 2013). 19. yüzyılın ikinci yarısında ise 1847'de Antep, Halep Vilayetine bağlı sancak merkezi, 1864 Vilayet Nizamnamesine göre Halep Merkez

Sancağına bağılı bir kaza merkezi olarak, Halep merkez kazasından sonra en büyük kasaba olmuştur (Tekinalp 2013).

Gaziantep'te de 19. yüzyılda Osmanlı Batılılaşma dönemi etkisi ile inşa edilen konutlarda duvar süslemeleri uygulanmıştır. Gaziantep'te duvar süslemesi açısından öne çıkan örnekler Abdülkadir Kimya Evi ile Göğüş Evi'dir.

Tez kapsamında yapılan literatür araştırmalarında, Osmanlı Batılılaşma Dönemi konut mimarisinde süsleme ile ilgili Renda (1977) "Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı" başlıklı kitabı ile, Özbek (2002)'in "Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme" başlıklı kitabı olduğu tespit edilmiştir.

Geleneksel Osmanlı konutlarında kullanılan süsleme teknikleri ve özellikleri ile ilgili bazı çalışmalar bulunmaktadır. Karaaslan (2016)'in "Ankara'da Resimli Bir Ev: Dedebayrak Evi" başlıklı makalesinde Ankara'daki geleneksel konutlarda kullanılan süsleme özelliklerinden bahsedilmiştir. Benzer bir çalışma olan Yavaş (2016)'ın "Bayramiç Hadimoğlu Konağı" başlıklı makalesinde 18. yüzyılda Çanakkale evlerinde kullanılan motifler ve duvar resimlerinin özelliklerinden bahsedilmiştir. Ayrıca, Tali (2005)'nin "Geleneksel Kayseri Evlerinde Süsleme" başlıklı makalesinde Osmanlı Batılılaşma döneminde Kayseri evlerinde iç mekân ve dış cephelerde değişik süsleme özelliklerinden bahsedilmiştir. Uçar (2013) "Arnavutluk'taki Osmanlı Dönemi mimarisinde İstanbul tasvirli duvar resimleri" başlıklı makalesinde, Arnavutluk'un Kruje şehrinde bulunan Osmanlı dönemine ait konutlarda kullanılan süsleme özelliklerini incelemiştir. Bunların yanında, Melnik (2019)'in "The Damascene Architecture of the Post-Ottoman Period and the Influence of European Culture (Baroque style) on the Damascene Traditional House (Post-nineteenth century - the Beginning of the Twentieth Century)" başlıklı makalesinde Şam evlerinde kullanılan çeşitli süsleme teknikleri ve özelliklerinden bahsedilmiştir. Bu çalışmalar Osmanlı mimarisinde kullanılan süsleme tekniklerini ve farklı dönemlerdeki değişimlerini incelemiştir.

Halep konut mimarisinde süsleme ile ilgili Alabadin (2019)'in "Halep Kenti ve Geleneksel Evleri" başlıklı tezi ile Alafandi ve Rahim (2015)'in "Aleppine Polychrome

Wooden (ajami) Rooms in Syria" başlıklı makalesi olduğu saptanmıştır. Bu çalışmalar Halep'te Osmanlı döneminde inşa edilen geleneksel konutların genel özellikleri ve mimarisinde kullanılan süsleme tekniklerini incelemiştir.

Gaziantep konut mimarisinde süsleme ile ilgili Doğan (2013)'ın "Gaziantep Türk-İslam Dönemi mimari süslemeler" başlıklı tezi ile Ecesoy (2014)'un tarihli "Gaziantep Duvar Resimlerinde İki Halk Sanatçısı: Bekir ve Şemsi" başlıklı makalesi olduğu görülmüştür. Bu çalışmalar Gaziantep geleneksel konutlarında kullanılan süsleme tekniklerini ve duvar resimlerin türlerini incelemiştir.

Kaynak araştırmasına dayanarak, benzer etkileşimler altında yakın coğrafyalarda bulunan Halep ve Gaziantep'te 19. yüzyılda Osmanlı dönemi konut mimarisinde süsleme anlayışını ele alan lisansüstü bir tez çalışması olmadığı anlaşılmıştır.

Bu tez çalışmasının amacı Osmanlı Batılılaşma döneminde özellikle süsleme alanında mimarlığın yeni bir karakter alması ile Halep ve Gaziantep konut mimarisinde süslemelerin gelişimini analiz etmektir.

Çalışma kapsamında Mimari Süsleme Tekniği ve Çeşitleri başlığı altında konut mimarisinde süsleme amacı ile yaygın olarak kullanılan taş bezeme, duvar resimleri ve ahşap oyma motifleri; Ortadoğu'daki geleneksel konut mimarisi ile Türk İslam Sanatında konut mimarisinde süsleme anlayışının gelişimi ve 19. Yüzyıl Batılılaşma etkileri sonucunda konut mimarisinde iç ve dış mekanda süsleme anlayışının değişimi anlatılmıştır.

Batılılaşma etkisi ile süsleme anlayışının değişiminin gözlemlendiği Halep'te Gazali Evi ve Açıkbaş Evi ile Gaziantep'te Abdülkadir Kimya Evi ve Göğüş Evi çalışmada ele alınan örneklerdir. Gaziantep'te ele alınan konutlarda cephelerde kullanılan süslemeler ile duvar resimleri fotoğflanarak belgelenmiştir. Halep'te ele alınan konutların iç ve dış mekanlarında kullanılan süslemeler kaynaklardan aktarılmıştır.

2. KAYNAK ARAŞTIRMASI

2.1. Mimari Süsleme Tekniği ve eşitleri

Mimari ürünün yalnızca işlevsel amaca ilişkin olarak biçimlendirilmesinin yanı sıra, güzellik ve beğeni kavramlarını içeren estetik, bireylerin duygusal yönden beklentilerini karşılamaya yönelik olarak mimari yapıtta aranan bir olgu olmuştur. Estetik kaygılar sebebi ile tarih boyunca farklı dönemlerde ve farklı üsluplarda inşa edilen yapıların cephelerinin yanı sıra iç mekanlarında da farklı arayış ve uygulamalar görülmüştür (Aydın 2004).

Süsleme Arapça dilinde tezyinat, batı dillerinde ise ornament veya ornement, olarak geçmektedir. Genel anlamı ise, bir şeklin yüzeyinde birtakım öğelerle oluşturulan düzenlemelerdir. Bu tür düzenlemeler boyalı ya da boyasız, düz ya da kabartma şeklinde bulunmaktadır. Sözlük anlamına göre, herhangi bir yüzeyde yapılmış estetik ve görsel olarak haz uyandıran şekiller süs olarak adlandırılmaktadır. Bu şekilleri oluştururken uygulanan motif ve motiflerin oluşturduğu düzenlemeye de süsleme denilmektedir (Algan 2009).

Bir yapının süslemeleri bu yapıya; planı, genel kütle kompozisyonu ve fonksiyonu dışında özellik katan bir unsurdur. Süsleme, herhangi bir yapının çeşitli yerlerinde bulunan resim, oyma ve mozaik gibi süsleme çeşitleri ile yapıya farklı bir anlam kazandırmaktadır (Barlas 1995).

Süsleme sanatları insanlara incelik, soyluluk, güzellik, önemlilik ve benzeri duyguları hissettirmektedir ve yapılara değer katmaktadır. İnsan, en eski çağlardan günümüze kadar yaşadığı çevrelere görsel olarak katkıda bulunmuş, süsleme sanatları ile göze hoş gelecek biçimler oluşturmuştur (Ödekan 2005).

Kültürel etkileşim yolu ile süsleme öğeleri varlıklarını sürdürmüştür. Ancak biçimsel ve içerik olarak pek çok değişimlere uğramıştır. Süsleme öğeleri değişik malzemeler üzerine uygulanmış, farklı anlam yüklemeleri ile yapıldığı kültürlerin geleneklerini yansıtmıştır. Düzenleme, oran, ölçü, modül, simetri, birlik, ritim, uyum, denge ve renk gibi kavramlar yapının görsel etkisini arttırarak mimari tasarımlarda etkin rol oynamışlardır. Süsleme

öğeleri yapıların görünümüne zenginlik katarak tekdüzeliği önlemişlerdir (Berktaş ve ark. 2005).

Sekizinci yüzyıldan itibaren binaların dekorasyonu İslam mimarisinin karakteristik bir özelliği olmuştur. Sivil ve dini mimaride Müslüman toplumların çeşitliliğini ve kültürel ifadelerini yansıtan farklı üslup ve tekniklerin kullanıldığı kalıcı eserler verilmiştir.

İslam mimarisinde dekoratörün (nakkaş) rolü mimarın rolünden önde gelir. Mekan tasarımı ikinci planda kalır. Wilson'a göre İslam sanatı yüzey süsleme sorunuyla hacimden daha çok ilgilenmiştir. Katharina Otto-Dorn'a göre ise "İslamda yaratıcılık süslemeye, doğanın soyut-süs ifadesine, hareketli çizginin oyununa ve renk kompozisyonunun armonisine yöneliktir" (Özbek 2002).

19. yüzyılda Osmanlı batılılaşma etkisi ile konut mimarisinde süsleme anlayışında değişim gözlemlenmiştir. Bu değişim, imparatorluk merkezi İstanbul'dan başlayarak farklı kentlere de yansımıştır. Bu tez kapsamında benzer özellikler taşıması nedeni ile ele alınan örnekler 19. yüzyıl batılılaşma etkilerinin görüldüğü Anadolu'da Gaziantep ve Ortadoğu'da Halep kentlerinde yer alan konut örnekleridir. Bu kentlerde sıklıkla taş bezeme, ahşap oyma motifleri ve duvar resimleri iç mekan tasarımının ana öğeleri olarak kullanılmışlardır.

Türk mimarisinde süslemede Selçuklu Dönemi, Beylikler Dönemi ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde kullanılan teknik ve malzemelerde, farklılıklar bulunmasına rağmen ilkelerin aynı olduğu söylenebilir. Mimaride kullanılan süsleme teknikleri arasında taş, çini, ahşap süsleme ve kalem işi duvar süsleme yer almaktadır. Bu süslemelerin ortak ilkesi İslami kurallara uygun motiflere yer verilmesidir. Türklerin İslam dinini kabul etmesinden sonra özellikle insan figürü tasvir etmek hoş karşılanmadığından stilize motif ve kompozisyonlara ağırlık verilmiştir. Geometrik motifler ile stilize çiçek, dal ve bitki motifleri ağırlıklı olarak görülmektedir. Desenlerin kompozisyonu sonsuzluk ilkesine dayanmaktadır (Demirarslan 2016a).

2.1.1. Taş bezeme

Taş işçiliği Anadolu Türk mimarisini teşkil eden temel yapı unsurudur. Taş, ana yapı malzemesi olarak kullanıldığı gibi dini ve sivil mimaride yapıların iç mekan ve dış cephe süslemelerinde yoğun olarak değerlendirilmiştir. Taş işçiliğinin en seçkin örnekleri Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Devri mimarisinde cami, medrese, kervansaray, türbe ve hamam gibi anıtsal yapıların yanı sıra konutlarda da görülmektedir (Demiriz 1979).

Osmanlı Dönemi öncesinin en önemli bezeme tekniği taş oymacılığıdır. Diğer İslâm ülkelerinde bu ölçüde rastlanılmayan taş bezeme, Anadolu'nun Türk öncesi yapı geleneğinin etkisi altında, Anadolu Türk Mimarisinde de kullanılmıştır. İran ve Orta Asya Türk mimari geleneğinde yoğun şekilde kullanılan tuğla malzeme yerine Anadolu'nun coğrafi koşullarından dolayı taş tercih edilmiştir. Taşın, kesme taş, kaba yonu taş ve moloz taş olmak üzere üç farklı kullanım şekli bulunmaktadır (Gündüz 2006).

Anadolu Selçuklu mimarisinde taş işçiliğinde, Karahanlı, Gazneli ve Büyük Selçuklu abidelerinde görülen süsleme geleneğine dayanan, geometrik süslemeler ve figürlü kabartmalar kullanılmıştır. 14. ve 15. yüzyıllarda Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde kurulan beylikler, taş işçiliğinde Anadolu Selçuklu Devri süsleme geleneğini devam ettirmiş, bu dönemde inşa edilen yapılar Osmanlı'da Klasik Dönem mimari anlayışını da etkilemiştir. Beylikler Döneminde kullanılan malzemeler (taş, tuğla, mermer, ahşap) bölgelere göre farklılık göstermekle birlikte en yaygın kullanım alanına sahip malzeme, taş olmuştur. Taşa uygulanan süslemeler geometrik, bitkisel, figürlü, karışık, diğer kompozisyonlar ve yazı olmak üzere altı farklı türden oluşur (Görür 1999).

Erken Devir Osmanlı mimarisinde Bursa'da inşa edilen yapılarda başlarda daha çok moloz taş ve kaba yonu taş kullanılmış, düzgün kesme taş kullanımı seyrek olmuştur. Bazen de kesme taş kaplama malzemesi olarak değerlendirilmiştir. Almaşık duvar tekniği kullanımı bu dönemde yaygındır. I. Bayezid döneminden itibaren yapılarda yoğun olarak düzgün kesme taş kullanılmıştır. Erken Osmanlı döneminin en zengin taş süslemeye sahip eserleri Çelebi Mehmet döneminde inşa edilmiştir. Bursa Yeşil Camii, taş süsleme

açısından tüm Osmanlı dönemi yapıları içerisinde önemli bir yere sahiptir. Erken dönemde taş süslemede kullanılan teknikler kabartma, oyma, kakma, renkli taş, kafes oyma, kazıma ve boyama teknikleridir (Özbek 2002).

Osmanlı Klasik Dönem mimarisinde de taş süslemenin önemi büyüktür. Erken dönemlere nazaran süslemede kullanılan formlar daha kararlı olup teknikler yerleşmiştir. Mimarın süsleme programlarında belirli ilkelere uyulmakla birlikte, bazı örneklerde bu prensiplerin dışına çıkmıştır. Mimar Sinan ile birlikte gelişip doruk noktaya ulaşan Klasik Üslubun etkileri, yetiştirdiği ustalar aracılığı ile 17. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir (İnce 1995).

Osmanlı İmparatorluğu'nda 17. ve 18. yüzyıllarda devletin siyasi alanda yaşadığı duraklama ve gerilemenin olumsuz etkilerini gidermek için fen, teknik, sağlık ve eğitim gibi her alanda yenileşme hareketleri başlamıştır. Avrupa ile ilişkilerin artması sonucunda sanat ve mimaride yeni üsluplar ortaya çıkmıştır. Geç Dönemin başlarında klasik süsleme ilkelerine uyulmuş, ancak 1750 ile 1839 yılları arasında mimaride ve dekorasyonda batının Barok ve Rokoko akımlarının etkileri görülmüştür. Fakat bu etkilenme, bezemelerin aynen aktarılması şeklinde olmamış, Osmanlı mimarlığı kendi klasik üslubu içerisinde Türk Baroğu olarak nitelenen yeni bir mimari üslup ortaya koymuştur. Bu üslubun Avrupa üslubundan farkı, hayvan ve insan figürlerinin süslemelerde yer almamasıdır. Klasik Dönemde olduğu gibi Geç Dönemde de anıtsal yapılarda temel yapı malzemesi taş, kaplama malzemesi ise mermerdir (İnce 1995).

2.1.2. Duvar resimleri

Tarih öncesi çağlardan beri insanların ve toplumların varlıklarının, kimliklerinin, kültürlerinin, yaşam biçimlerinin önemli sembollerinden biri olan duvar resimleri, yapım teknikleri, kullanılan malzemeleri ve bozulma sorunlarının bilinmesi korunmaları açısından önemlidir.

Duvar süslemeleri mimarın duvar, pencere kenarı, pencere alınlığı, kapı kenarları, kapı alınlığı, silme, tavan altı silmeleri, kubbe, kubbe kasnağı, pandantif, tromp, kemer,

mihrap gibi elemanlarını süslemek amacıyla çeşitli tekniklerle yapılan duvar resimleridir. Başlıca mozaik fresk, sekko, kalemişi ve malakâri gibi cinsleri bulunan duvar süslemelerinin tek renkle (monokrom) ve çok renkle yapılan türleri de mevcuttur.

Tarih öncesi dönemden başlayarak günümüze kadar insanoğlunun severek uyguladığı sanat dallarından biri duvar süslemesidir. Dünyanın çeşitli bölgelerinde değişik dönemlere ait farklı üslûp ve teknik özellikler arz eden pek çok duvar süslemesi bulunmaktadır. Mekânı oluşturan yüzeylerde kullanılan süsleme teknikleri, Osmanlı mimarisinin önemli estetik unsurlarından birini oluşturmaktadır.

İç ve dış duvarlardaki fresk, yağlı boya ve mozaik duvar resimleri ile binaların tavanları tarih öncesi dönemlere dayanmaktadır. Mağara resimlerinde, konturlar kesildikten sonra, tebeşir, bir bitki karışımıyla ve su ile karıştırılmış toprakla püskürtülmüştür. Binlerce yıldır korunan ve çoğunlukla hayvan figürlerini betimleyen bu çizimlerde, renk ve desen ustalığı şaşırtıcıdır. Anadolu'da Çatalhöyük evlerinde daha sonraki dönemlere ait örnekler bulmak mümkündür. M.Ö. 6800-5700 yılları arasında inşa edilen yapıların kutsal alanlarında kirli, bej kerpiç sıva üzerinde, hayvan ve insan figürleriyle birlikte çeşitli renklerde sembolik motifler vardır. Eski Mısır'da, tapınakların ve mezarların kireçlenmiş ve düzeltilmiş duvarlarında dini, askeri ve günlük olaylar tasvir edilmiştir. İtalya'daki Pompeii evlerinin duvarları ve döşemeleri, eski zamanlardan beri bilinen fresk ve mozaik teknikleriyle çeşitli sahnelerle dekore edilmiştir. 14. yüzyılda Batı sanatında Giotto ile fresk, Rönesans'ta büyük bir ilerleme kazanmıştır ve birçok ressamın uyguladığı bir teknik haline gelmiştir. Parlak olmayan ancak dayanıklı olan fresk ıslak sıva üzerine su karışımı boyalarla yapılmaktadır (Barlas 1995).

Yapı türleri ve karakterleri, duvar resimlerinin konularını ve biçimlerini etkileyen unsurlardır. Evlerin dış duvarlarında geometrik bezemeli resimler, iç duvarlarında ise manzara, durgun yaşam daha sık kullanılmaktadır. Genellikle kırsal alanlardaki dış duvarlarda, pencere ve kapılar vurgulanmıştır. Sembolik formlar tapınaklarda ve diğer dini yapılarda göze çarpmaktadır. Dış duvar resimlerinin yaygın olduğu Orta Avrupa'da kentin tarihinin ve insanların tasvir edildiği örnekler vardır. Duvar resimleri insanların duygularını, düşüncelerini ve inançlarını yaşadıkları yerlere yansıtılmalarını sağlamıştır. Günlük yaşam tarzları, sosyal ilişkiler, törenler, çeşitli yaşam görüntüleri duvara

boyanarak ve kültürel özellikler belirtilerek gelecek nesillere aktarılmıştır. Okuryazar olmayan toplumlarda bu resimler dini, tarihi ve politik eğitim araçlarıdır (Barlas 1995).

18. yüzyıldaki Batılılaşma hareketleri sonucunda, girintiler ve çıkıntılar, hareketli yüzeyler, dalgalıklar, korint sütunları, bitki motifleri ve altın yıldız gibi Barok ve Rokoko özellikleri Osmanlı mimarisinde ve dekorasyonlarında görülmeye başlanmıştır. Yüzyılın sonlarına doğru, etkinliğini yitiren minyatür, iç mimaride Batı stillerinin gelişimini gösteren duvar resimleri ile değiştirilmiştir. Bu resimler, Osmanlı mimari süsleme sanatında, kalem işi olarak adlandırılan işlemede olduğu gibi, kuru sıva üzerine suyla karıştırılmış yapıştırıcı veya su kullanılarak yapılmıştır. Duvar resmi uygulaması sadece İstanbul'da değil, aynı zamanda Anadolu ve Rumeli'deki köşklere ve evlerde de yaygınlaşmıştır. İstanbul'da 18. yüzyılın ikinci yarısında dekore edilmiş olan bu resimler, kulübelere, konaklarda ve Topkapı Sarayı'nda bulunmaktadır. Resimlerde, köprü, dağ, ağaç, bahçe, havuz, çeşme, su ve binalar, ince, uzun, geniş açılı panoramik şehir manzaraları, İstanbul, Boğaziçi ve Haliç görülmektedir. Bu unsurlar ayrıca 18. yüzyılda minyatür sanatında da görülmektedir. Buhari'nin cilt örtülerindeki manzaraları mükemmellik arz etmektedir. Resimlerdeki akıldan yapılan veya gravürlerden etkilenilen yapıların çoğu ahşap ve taş Osmanlı köşklere benzemektedir. Çeşitli yapıları bir araya getiren sanatçılar bir hayal dünyası yaratmaktadırlar ve buna "Caprice" denilmektedir. Duvar resimlerinde bu tür tuhafıklar farklı yapı türleri bir araya getirilerek oluşturulmuştur (Cezar 1995).

Topkapı Sarayı'ndaki resimler, özellikle Harem bölgesinin tavanının eteklerinde dar şerit halinde ve duvarların üst kısmında Barok ve Rokoko süslemelerinin arasına yerleştirilmiştir. Şeritler, 19. yüzyılın sonuna kadar sarayları, salonları ve evleri dekore etmek için kullanılmıştır. Panel resimleri, duvarlardaki boşluklarda veya duvarların üstündeki çerçevelerde bulunmaktadır (Tekinalp 2002).

Şekil 1. Topkapı Sarayı Hünkâr Sofası'nın içinden bir görünüş (Anonim 2016a)

2.1.3. Ahşap oyma motifleri

Selçukluların ahşap işçiliğini Osmanlılar en yüksek düzeye ulaştırmışlardır. Osmanlı döneminde Selçuklu geleneği büyük ölçüde sürdürülmüş; “oyma”, “şebekeli oyma” ve “kündekari” gibi tekniklerin yanında bazı yeni teknikler de ortaya çıkmıştır. Osmanlı ahşap işçiliğinde “kakma tekniği” çok yaygındır, kakma malzemesi olarak da sedef, fildişi ve bağa kullanılmıştır. Osmanlı dönemi ahşap sanatında yaygın olarak kullanılan ağaç türleri; ceviz, şimşir, ihlamur, meşe, elma, armut ve sedir gibi yerli ağaçlardır. Bunların yanı sıra yer yer dışarıdan getirilen gül ve abanoz gibi tropikal ağaçlar da kullanılmıştır (Bozer 1989).

15. yüzyılda, Selçukluların Osmanlı ahşap sanatında kullandığı oyma tekniği sedef, fildişi, kaplumbağa kabuğu, kemik, altın ve gümüş gibi zengin malzemelerde de kullanılmıştır. Bu dönemde kündekari tekniği vurgulanmıştır. Ahşap işçiliğinin önemli bir dalı olan kapı ve pencere kanatları, Osmanlı ahşap işçiliğinde de önemini korumuştur (Bozer 1989).

Osmanlı ahşap dekorasyonlarında yazı yazmak önemli rol oynamıştır. Yazı, yazmanın yanı sıra sınırlarda da yaygın olarak kullanılmıştır. Küfi, nesih ve sülüs yazıları daha çok

kullanılmış, yazının boşlukları ve çevresi aynı bitkisel motiflerle tasarlanmıştır. Metin, geometrik ve bitkisel motifler arasında süsleme elemanı olarak kullanılmıştır. Ayrıca, Süleyman Mührü motifi de kullanılmıştır. Çizgilerin farklı şekillerde kesişmesiyle oluşan üçgen, dörtgen, çokgen, yıldız biçimli şekiller ve birçok farklı formda kullanılan arabesk gibi süslemeler 15. yüzyılda yapılan ağaç eserleri ile birlikte diğer tüm sanatlarda yaygın olarak kullanılmıştır (Bozer 1989).

Osmanlı döneminin iç ve dış mimarisinin çeşitli yerlerinde kakma sanatı; yazı levhaları, tahtlar, minber, yastık, kitap koruma kutuları, çekmeceler ve dolaplar gibi işlerde yaygın olarak kullanılmıştır. Topkapı Sarayı'nda bulunan Has Bahçe'ye kakmayı iyileştiren bir atölye kurulmuş olup, yapı sanatının bir kolu olarak taş ve ahşap üzerine basit yöntemler geliştirilmiş ve öğretilmiştir (Bozer 1989).

Osmanlı döneminde ahşap sanatında uygulanan diğer bir teknik ise ahşabı boyamak ve süslemektir. 17. ve 18. yüzyıllarda sedef, bağ, fildişi kakma ve sedef ana mozaik teknikleri, Barok ve Rokoko stillerinden etkilenerek daha popüler hale gelmiştir. Edirne, ahşap işçiliğinin önemli merkezlerinden birisi olmuştur. Edirnekari olarak bilinen ahşap eşya üzerine boyama tekniği, başta İstanbul olmak üzere ülkenin birçok yerine yayılmıştır (Bozer 1989).

18. yüzyılda, Türk mimarisinin her dalına yansıyan Avrupa'da ki Barok ve Rokoko etkileri ahşap işlerini de etkilemiştir. Osmanlı ahşabı, şimşir, meşe, ceviz, elma, armut, sedir ağacı, gül ve abanoz ağaçları, sütun başlıkları, kornişler, konsollar, dolap kapıları, kapılar ve pencerelerin yanı sıra minber, kürsü, rahle, raflar, kutular, oyuklar ve çekmecelerde kullanılmıştır (Cezar 1995).

19. yüzyılda Edirnekari boya bezemesinin ahşap üzerine uygulandığı ve bu yöntemin çoğunlukla dolap kapılarında, çekmecelerde ve tavan yüzeylerinde bulunduğu görülmüştür. İstiridye kabuğunun şekli, çeşme aynalarında, saray kapılarında, pencere geçitlerinde olduğu kadar, dönemin özelliklerine göre oyulmuş sütunlarda ve mobilyalarda da bolca kullanılmıştır (Cezar 1995).

2.2. Ortadoğu'daki Geleneksel Konut Mimarisinde Süsleme Anlayışının Gelişimi

Ortadoğu kentleri, tarih boyunca hakimiyetleri altında buldukları Amoritler, Fenikeliler, İbraniler, Hititler, Persler, Makedonyalı İskender, Roma ve Bizans gibi çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Tüm bu medeniyetlerin izleri kentlerin mimarisinde ve süsleme sanatlarında görülmektedir.

Doğu Akdeniz'de bulunan Ras Şamra (Ugarit) kentindeki ilk yerleşim izleri, Neolitik Çağ'ın başlarına ait olup bugüne kadar geçen yaklaşık altı bin yıl boyunca kesintisiz olarak iskân edildiğini göstermektedir. Bu bölgede ortaya çıkan eserler, M.Ö 3. bin yılından itibaren ileri düzeyde mimari ve süsleme sanatına sahip olduğunun kanıtıdır (Yon 2006).

Şekil 2. Ugarit yakınlarında M.Ö. 13. yüzyıla ait Minos etkili Fildişi Pyxis Kapağı (Anonim 2015)

Ortadoğu'nun tarihi hakkında yapılan tüm araştırmalarda bu bölgede köklü bir Osmanlı Türk kültür mirasının varlığı vurgulanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu, kontrolü altında kalmış olan Ortadoğu'da mimarlık ve süsleme sanatları dahil olmak üzere tüm alanlarda çeşitli eserler bırakmıştır.

Osmanlı anıtları; değişik plan tipleri, inşa teknikleri, değişik malzeme, teknik, konu ve üslûpla yapılmış süslemeleriyle ön plana çıkmaktadır. Osmanlı'nın kullandığı taş ve

mermer işçiliği, alçı işçiliği, cam işçiliği, çini ve duvar süslemeleri gibi tüm süsleme tekniklerinin her biri zengin bir araştırma kaynağı oluşturmaktadır (Brown 1996).

Ortadoğu bölgesi, insanlığın medeni hayata geçtiği, ilk kentlerin bulunduğu ve ilk alfabenin ortaya çıktığı yer olarak kabul edilmiştir. Ayrıca doğu ve batı arasında geçiş noktası olduğuna göre insanlık tarihinin ve kültürel etkileşimin yaşandığı bir bölge olarak kabul edilmiştir. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet Ortadoğu'dan yayılmaya başlamıştır (Aydın 2011).

Ortadoğu farklı dinlere ve inançlara ait süsleme sanatlarıyla önemli ve zengin bir mirasa sahiptir. Aşağıda süsleme sanatına ait örneklerden birkaçı verilmiştir.

Şekil 3. Suriye, Shahba-Philippolis, Tethys Mozaiği (Eraslan 2011)

Şekil 3'de görülen mozaik eser Suriye'nin güneyinde yer alan Philippolis (Şahba) şehrine aittir. Tethys'in büst formundaki betimi bir Roma villasında bulunmuştur. Bu mozaik M.S.4. yüzyılın ilk yarısına aittir (Eraslan 2011).

Sami dinlerinin farklı dönemlerinde de süsleme sanatlarının çeşitli alanlarına ve tekniklerine önem verilmiştir. Dini mimaride süsleme sanatlarının gelişimi camilerin taş mihraplarında ve kiliselerin nişlerinde kullanılan ahşap oyma motifleri ile duvar resimlerinde görülmektedir. Ortadoğu camilerinin dekorasyonunda kullanılan ahşap oyma motiflerinde uygulanan süsleme; geometrik süsleme, bitkisel süsleme ve yazı olmak üzere üçe ayrılır.

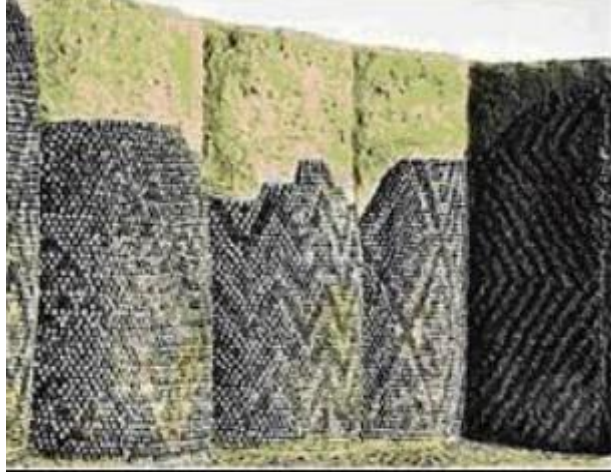
19. yüzyılda Batılılaşma etkisiyle gelişen duvar resim sanatları, cami tasarımlarında iç ve dış mekân anlayışını değiştirmiştir. Kiliselerde duvar resimlerinin cemaatin dini bilgilerini kuvvetlendirici ve eğitici bir görevi de bulunmaktadır. Bununla birlikte, İslam sanatlarında duvar resimleri tasarımı estetik açıdan yönlendiren ve tasavvuf açısından anlamlar taşıyan bir dekorasyon unsurudur (Aslanapa 1997).

Şekil 4. Kubbet'üs Sahra İç Yüzey Mozaik Bezemeleri (Kılıçoğlu 2017)

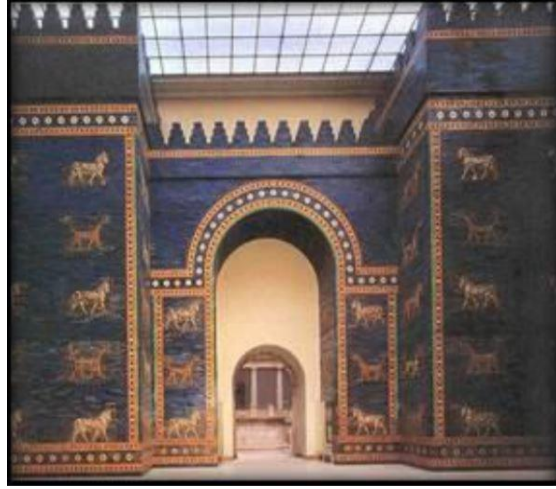
Şekil 4'te görülen mozaik bezemeleri Kubbet' üs Sahra'nın iç yüzeyine aittir. İç duvarlarda yer yer Bizans ve Sasani sanatları etkisini gösteren zeytin, hurma ve badem ağaçları, bambu demetleri ile akant ve asma yaprakları, bereket boynuzları, vazo, çiçek, kozalak, meyve ve mücevher tasvirleri göze çarpmaktadır. Ayrıca, kemer aralarının üzerinde bir adet köşeli kufi yazı üslubunda kuşak bulunmaktadır (Kılıçoğlu 2017).

Dini mimarisi olduğu kadar, Ortadoğu sivil mimarisi de özel bir yere sahiptir. Hanları, hamamları, sarayları ve geleneksel konutları gibi Ortadoğu'da farklı dönemlere ait pek çok zengin sivil mimari miras vardır. Bu miras Ortadoğu'nun çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yaptığını ispat etmektedir. Şekil 5'te görülen mozaik süslemeleri Irak'ta bulunan MÖ 4. binyıla kadar uzanan Uruk Sarayı'na aittir.

Şekil 5. Uruk Sarayı'nın sütunları mozaik süslemeler (Anonim 2016b)

Şekil 6'de görülen kapı, M.Ö 575 yılına ait olan Babil Şehri'nin İştâr kapısıdır. İştâr kapısı, devasa yapısıyla ve aslanlar gibi yabani hayvan süslenmeleriyle gücü temsil etmektedir.

Şekil 6. Babil Şehri'nin İştâr kapısı (Anonim 2016c)

Emevi ve Abbasi dönemlerinde inşa edilmiş birçok kasır ve saraylarda hiç boşluk bırakmadan yüzeyi kaplayan, tekrar eden motiflerle oluşturulmuş bezeme sanatı kullanılmıştır. Şekil 7'de görülen bezemeler, Ürdün'de bulunan Müşetta Sarayı'na aittir (Kılıçoğlu 2017).

Şekil 7. Müşetta Sarayı yüzey bezemeleri (Kılıçoğlu 2017)

Şekil 8’de görülen Samarra şehrinin geleneksel evlerinin duvar süslemeleri Abbasiler dönemine aittir. Zengin taş bezemeler içeren bu üslubun özel gelişen İslam süsleme üslubu olduğu sayılır (Blair 2011).

Şekil 8. Samarra şehrinin geleneksel evlerinin duvar süslemeleri (Blair 2011)

Günümüzdeki Fas'tan İran'a kadar uzanan Ortadoğu coğrafyasında, İslam medeniyetinin etkisi mimarisinde izlenebilmektedir. İslam medeniyeti, bunun en belirgin etkisi olmuştur. Kemerler, kubbeler, hat sanatı ve sanat Ortadoğu'nun her yerinde ortak bir manzardır. Ortadoğu tarzı, zenginlik ve lüks ile ilgili aynı zamanda sadelik ve konfor ile de ilgilidir.

Bünyesinde barındırdığı farklı kültürlerin ayırt edici örnekleri farklı yapı tiplerinde görülmektedir. Konut mimarisinde de de zengin bir çeşitlik bulunmaktadır.

Geleneksel Ortadoğu evleri, yapısal berraklığı ve ince güzelliği ile karakterizedir. Arap evlerinin formları ve mekanları, sakinlerinin alışkanlıkları, gelenekleri ve kültürleri tarafından belirlenmiştir. Her bölgede sosyo-kültürel farklılıklar olmasına rağmen, kent mimarisinde iklimi ve ortak dini ihtiyaçları göz önünde bulunduran ortak bir mimari anlayış ortaya koymuştur (Tuncer 1996).

Sıcak ve kurak bir iklime sahip olan Ortadoğu'da Arap evleri, güneş sığağından faydalanmak için dışa açılan Avrupa evlerinin çoğunun aksine, sokağa bakmak yerine bir avluya açılarak mahremiyet sağlanmıştır. Arap evinin tasarım konseptini yöneten ve kendine özgü özelliklerini vurgulayan mimari terimler; majaz (giriş), avlu, ka'ah (resepsiyon alanı), malkaf (rüzgar avcısı) kombinasyonu, başbuş (avluların arasında bir oturma alanı) ve meşrebiye (ahşap kafes cumba penceresi) dir.

Ortadoğu evlerindeki her mimari unsur, belirli bir duruma göre ortaya çıkan farklı bir sorunun çözümünü veya cevabını temsil etmektedir. Bu geleneksel evler, insan yaşamının dini ve kültürel biçiminin anlaşılmasından kaynaklanan bir sanat anlayışı yansıtmaktadır. Ancak, evin tasarım konsepti, düz dış duvarlara sahip, içe dönük bir plan oluşturma eğilimindedir. Bu düz ve kalın duvarlar, yabancıları evin içine bakmaktan caydırmak ve evi bölgenin sert ikliminden korumak için tasarlanmıştır (El-Shorbagy 2010).

Evin girişi, ailenin mahremiyetini korumak ve dışarıdan görüşleri engellemek için boş bir duvara açılmak üzere tasarlanmıştır. Kahire'deki Al-Suhaymi evi, 17. yüzyılın ortalarından kalma olağanüstü canlı bir örnektir. Şekil 9'da ana giriş ile avlu arasındaki ilişki görülmektedir.

Şekil 9. Kahire'deki Zeynep Hatoun Evi'nin girişi, 14. yüzyıl (El-Shorbagy 2010)

Ortadoğu evinin bir diğer önemli özelliği, özellikle sıcak kurak bölgelerde, tüm Arap evlerinin çekirdeğini temsil eden avludur (Şekil 10). Avlu, Arap toplumunda bir zorunluluk olan gizliliği sağlamak için değil aynı zamanda evin içindeki termal konforu artırmak için de kullanılmıştır. Avlu, konveksiyonla hava hareketi oluşturmak için etkili bir alandır. Sıcak kuru bölgelerde, gün boyunca güneş tarafından ısıtılan avlunun havası yükselir ve yerini yukarıdan gelen soğumuş gece havası alır. Avluda biriken soğuk hava, çevresindeki odaların içine geçer ve soğur. Gün boyunca, avlu dört duvar ile gölgelenir ve havanın yavaşça ısınmasına, günün geç saatlerine kadar serin kalmasına yardımcı olur. Başlarda Arap evlerinde avlu, giriş ve konuk alanı arasında bir ara alanı temsil etmekteydi. Akraba olmayan insanlarla tanışmak, her zaman bir tür sundurma olan Tahtabuş'ta gerçekleşmektedir. İki avlu arasında yer alan kapalı bir oturma alanının; biri gölgesiz, geniş bir avlu, diğeri ise ekilmiştir. Tahtabuş, bir tarafı tamamen avluya ve meşrebiye (ahşap kafes işi bölme penceresi) üzerinden arka bahçeye açılan bir kenara sahiptir. Gölgesiz avluda hava, arka bahçede olduğundan daha fazla ısınır ve düşük hava basıncı alanı oluşturur. Ancak, avluda yükselen ısınmış hava, Tahtabuş'un arka bahçesinden soğuk hava çekerek serinlik oluşturur (El-Shorbagy 2010).

Şekil 10. Geleneksel Tunus Evinde bir avlu (Anonim 2018a)

12. yüzyılda Memlüklüler döneminde, evlerin tarzlarında bir değişiklik olmuş, avlunun örtülmesi ve ka'anın evin ana resepsiyon salonu olarak tanıtılması gibi değişiklikler yapılmıştır. Ka'ah, duk ona (ka'ah'ın orta kısmı, (üstte ahşap fener) ile örtülü yüksek tavanlı ve kuzeyde daha yüksek bir seviyede iki eyvan (oturma alanı) içermektedir ve güney tarafları, fener sıcak havanın kaçmasına izin verecek açıklıklarla donatılmıştır. Kapalı avluda, ka'ah içinde termal konfor sağlamak için yeni bir havalandırma sistemi icat edilmiştir. Malqaf, binanın üzerinden yükselen ve rüzgâra bakan, kuzeydeki eyvan (oturma alanı) üzerine açılan açıklığı olan bir şaft olup, soğuk havayı hapseder ve binanın içine yönlendirir (El-Shorbagy 2010).

Meşrebiye (ahşap kafes işi bölme penceresi), Arap evinde ısıl konfor ve mahremiyet sağlamanın yanı sıra açıklıkları örtmek için kullanılan önemli bir elemandır (Şekil 11). Meşrebiye, ışığın geçişini ve hava akışını kontrol etmek, hava akımının sıcaklığını düşürmek, hava akımının nemini artırmak ve mahremiyeti sağlamak da dahil olmak üzere birçok çevresel işlevi yerine getirmek için tasarlanmıştır. Işık ve hava miktarını kontrol etmek ve gölge ile ışık arasındaki kontrastı derecelendirmek için, boşlukların boyutu ve korkulukların çapı ayarlanmaktadır (Fathy 1986).

Şekil 11. Meşrebiye, Kahire’deki El-Suhaymi evi (Anonim 2014a)

Bilinçli planlama, mimari elemanların uyumlu bir şekilde bir araya getirilmesi ve etkileyici dış cepheler Arap evlerinin estetiğini oluşturur. Arap evinin en göze çarpan özelliklerini, temel olarak insanların gelenekleri, kültürleri ve çevre ihtiyaçları belirlemiştir. Hiç kuşkusuz, bu evlerin ince mimari kalitesi ve görüntülerinin olumlu etkisi sadece planlarından değil, aynı zamanda da etkileyici dış cephelerinden gelmektedir. Bununla birlikte, Arap evinin estetiği, mimari elemanların bir araya getirilmesinin yanı sıra, boyut ve ölçeklerdeki değişimle çeşitlilik, görsel ilgi sağlamak, yaşanılan mekanlar arasında bir tutarlılık ve birliği sürdürmek için bunların yan yana gelmesinin uyumundan kaynaklanmaktadır (Fathy 1986).

2.3. Türk İslam Sanatında Konut Mimarisinde Süsleme Anlayışının Gelişimi

Dekorasyon ve süsleme, insanlık tarihi ile başlamaktadır. Kendisini dekore etmek, içinde yaşadığı çevre ve en çok sevdiği şeyleri süslemek, onu sanat kavramıyla şekillendirmek insanlığın doğal tutkusu olmuştur. Geçmiş uygarlıklar arasında, süs sanatlarının en olgun ve seçkin seviyeye ulaştığı milletlerden biri şüphesiz Türklerdir. Uzun yıllar boyunca Türkler, Orta Asya'dan başlayarak Yakın Doğu'yu da içeren ulusal sanat kültürünü Anadolu ve Trakya'da başarılı bir şekilde yürütmüştür (Demir 2010).

Uygur, Hun ve Çin sanat kavramlarının izleri Türk süsleme sanatından hiç kaybolmamıştır. 11. ve 12. yüzyıllarda, İran Selçukluları süslemede İlhanlarından ve Timurilerinden etkilenmiştir. Türk süslemelerinde görülen bir diğer etki ise, Yakın Doğu ve Anadolu'da hakimiyetlerini koruyan eski uygarlıkların izleridir. Örneğin; Helenistik dönemin sanat kavramlarının, Hititlerin, Sümerlerin, Sasanilerin ve Bizans'ın etkilerini görmek mümkündür (Demiriz 1979).

Şekil 12. Sultan Ahmet Camii (Anonim 2011)

Osmanlı İmparatorluğu'nun süslemeye verdiği önemi, çeşitli bölgelerdeki üsluplar göstermektedir. Örneğin; Bağdat, Musul, Tebriz, Diyarbakır, İç Anadolu (Konya, Kayseri ve Sivas), Amasya, İstanbul, Bursa ve Edirne'deki anıtsal eserler eşsiz özelliklere sahip dekorasyonlar barındırmaktadır (Şekil 12). Yenilik arayışları ve Batı dünyasıyla ilişkilerin çoğalması, Türk süslemesine yeni renkler, motifler ve desenler getirmiştir (Demiriz 1979).

Türklerde süslemenin zenginliği, motiflerin bolluğundan kaynaklanmaktadır. Dekoratif sanat yüzyıllarca devam eden geleneklerle harmanlandıkça ileri bir seviyeye ulaşmıştır. Türk süsleme sanatında bu oluşumun sebeplerinden biri, resim ve heykel sanatındaki dini yasaklardan dolayı, süsleme sanatı yoluyla sanatkarların kendilerini ifade etme çabalarından gelmektedir. Bu alandaki hayal gücünün sürdürülmesi, eşi benzeri olmayan işler üretilerek ileri bir stilizasyona soyutlamaya yol açmıştır (Şekil 13). Selvi ağacı

motifinin yanı sıra, aynı büyüklükte bir gül motifinin işlenerek ölçü biriminin kaldırılıp çalışılması soyutlamaya örnek verilebilir (Papila 2008).

Şekil 13. Topkapı Sarayı Harem Süslemeleri (Anonim 2017a)

Tarih boyunca mimaride kullanılan Türk motifleri çok çeşitlidir. Bu motiflerden bazıları, bitkisel motifler, hayvansal motifler, geometrik ve sembolik motifler, geçmeler, mimari ve insan yapısı formlardan esinlenen motifler, doğadan stilize edilen motifler, Barok, Ampir ve Rokoko motifler ile yazıdır (Demiriz 1979).

600 yılı aşkın geçmişi olan Türk Evi, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde Anadolu ve Rumeli'de yerleşmiş ve gelişmiştir (Kuban 2007). İklim, coğrafi koşullar, çevresel ve kültürel faktörler tarafından şekillenen Türk Evi, yapısal ve estetik açıdan özgün niteliklere sahiptir. Türklerin Orta Asya'dan getirdiği kültürel değerler ile Anadolu'da yüzyıllar boyu gelişen kültür ve medeniyetlerden kalan kültürel miras Geleneksel Türk Evi'nin şekillenmesine katkı sağlamıştır (Gögebakan 2015).

Geleneksel Türk Evi'nde oda temel birimdir. Sofalar planının belirleyicisidir ve çevresinde odalar şekillenir. Genellikle birkaç katlı olan evlerin üst katı ana kattır (Şekil 14). Evlerin planlamasında güneş ışığı, rüzgar yönü, hava sirkülasyonu ve peyzaj gibi fiziksel koşullar değerlendirilmiştir. Genellikle büyük ailelerin barındığı evlerin tasarımında mahremiyet olgusuna da önem verilir. Bu yüzden zemin katta giriş avlusu (hayat), işyeri (bağdamı),

kiler, depo, samanlık ve ahır; üst katlarda ise yaşama mekanları bulunmaktadır (Steil 1987).

Şekil 14. Gaziantep Geleneksel Osmanlı Evi (Anonim 2018b)

Osmanlı mimarisindeki ev kavramı sadece bir mimarlık terimi değil, toplum kültürünün bir yansımasıdır. Ailenin yaşadığı ev aynı zamanda hane halkı, beyt, dâr, mesken ve konut gibi kelimelerle de ifade edilmektedir. Bu kelimeler arasında en çok tercih edilen, Arapçadaki yerin anlamını içeren "mesken" kelimesidir (Kuban 2007).

Türk Evi'nin tasarımını etkileyen unsurlar arasında Türk toplumunun aile yapısı, günlük hayatı ve İslam'ı yaşayış biçimi öne çıkmaktadır. Planlamadan süslemeye kadar her aşama Türk toplumunun sosyal ve kültürel yapısının bir yansımasıdır. Dönemin ekonomik koşulları da konut mimarisini ve süslemesini etkilemiştir. Çok katlı ve kaliteli malzemedan inşa edilen konutlar, aynı zamanda dönemin süsleme üslupları ile hem dış cephede, hem de iç mekanların duvar ve tavan yüzeyleri ile mobilyalarda bezenerek özgün bir estetik anlayışa ulaşmışlardır (Şekil 15). Bu durum da ekonomik yapının konut mimarisine yansıması olarak değerlendirilebilir (Gögebakan 2015).

Şekil 15. Safranbolu Evi (Anonim 2017a)

Türk Evi'nde süsleme iki türdür. Birincisi, duvar örgüsü sırasında yapı elemanlarına bağlı olarak yapılan süslemedir. Buna örnek olarak taş ve duvar örgülerindeki dekoratif diziler, dolma göz duvarlar verilebilir. İkincisi ise, yapı elemanları ve mimari unsurlar üzerine bağımsız olarak yapılan süslemelerdir. Dolap ve tavan yüzeylerindeki süslemeler ve manzara resimleri örnek olarak verilebilir (Göğebakan 2015).

Cephede daha çok yapı malzemesine bağlı olarak yapılan taş ve tuğla duvar örgüsü, köşe pahları, derzle yapılan süslemeler dış süsleme olarak nitelenmektedir. Çıkmalar, saçaklar ve bacalar da bu gruba girer. Bağımsız taş süslemeye ise kapı ve pencere kemerlerinde, kat silmelerinde, konsollarda, kitabe ve çörtlenlerde rastlanır. Madeni süsleme, kapılar üzerinde ahşap kiriş bağlantılarında, pencere parmaklıklarında, kapı kanatlarını taşıyan menteşelerde, kapı tokmaklarında görülür. Cephede ahşap süsleme kapılar, pencereler, çıkma ve saçaklarda görülür. Kapı kanatları ve söveleri ahşap oyma olarak bitkisel ve geometrik motiflerle süslenmiştir. Pencere kafesleri evin mahremiyetini sağlayan hem işlevsel hem de dekoratif bir öğedir. Özellikle birinci katlarda ve saçaklarda alçı sıva üzerine geometrik, bitkisel bordürler, süslemeli panolar, figürler ve kitabeler uygulanmıştır (Göğebakan 2015).

Geleneksel Türk Evi'nde iç mekan yüzeylerinin süslenmesine çok önem verilmiştir. İç mekanların fonksiyonları süsleme ile zenginleştirilerek insanlar üzerinde rahatlatıcı,

huzur verici bir etki yaratması amaçlanmıştır. Taş, ahşap ve madeni süsleme yaygın olarak kullanılmıştır. İç süslemede çoğunlukla geometrik motifler, stilize bitkisel motifler ve yazı uygulanmıştır. Kalem işi duvar resmi uygulamasına da sıklıkla rastlanılmaktadır. Geometrik motifler, bitkisel motifler, natüralist kompozisyonlar, meyve ve çiçek kompozisyonları, kent görünümüyle hayali manzaralı, camiler, köprüler ve kulelerin kullanıldığı manzara resimleri görülen duvar yüzeyi süsleme unsurlarıdır (Şekil 16) (Gögebakan 2015).

Şekil 16. Bursa Yenişehir Şemaki Evi Duvar Resmi (Demirarslan 2016b)

2.4. Osmanlı'da Batılılaşma Etkileri ile Konut Mimarisinde Süsleme Anlayışının Değişimi

17. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu savaşlar kaybetmesine ve imparatorluk içinde çıkan iç karışıklıklara bağlı olarak duraklama ve gerileme dönemi içerisine girmiştir. 17. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleştirilen İkinci Viyana Kuşatması'nın başarısızlıkla sonuçlanması ve 1699'da imzalanan Karlofça Antlaşması, devletin siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan zayıflamasına yol açmıştır. Bu olumsuzlukların etkileri 18. yüzyılda da sürmüştür.

1703 yılında tahta III. Ahmed çıkmış, devleti içinde bulunduğu bu olumsuz durumdan kurtarmak için birtakım ıslahatlar gerçekleştirmiştir. 18. yüzyılın başlarında Avrupalı

Devletlerle diplomatik ilişkilere dayalı bir politika izlenmeye başlanmıştır. 1717 yılında imzalanan Pasarofça Antlaşması'ndan sonra sadrazam olan Nevşehirli Damat İbrahim Paşa ile birlikte birçok alanda köklü değişikliklere gidilmiştir. Lale Devri olarak anılan bu dönemde birçok alanda olduğu gibi mimaride de önemli değişimler gerçekleşmiştir (Atak, 2018).

III. Ahmed ve Sadrazam Damat İbrahim Paşa Batı'ya açılmak ve Avrupalı devletlerle ilişkileri güçlendirmek için 1721 yılında Fransa'ya Yirmisekiz Mehmed Çelebi ile birlikte bir elçilik heyeti göndermişlerdir. Bu heyetten diplomatik görevini yerine getirmenin yanı sıra Fransız sosyal hayatını, kültürünü ve mimarisini de incelemeleri istenmiştir. Yirmisekiz Mehmed Çelebi çeşitli kültürel etkinliklere katılmış, Paris'ten dönerken yanında mimari çizimler, yapı planları ve çeşitli bilim kitapları da getirmiştir (Renda 2002).

Batılı yaşam tarzının benimsenmesiyle birlikte batı etkisi mimaride hissedilmeye ve Batı stilleri tercih edilmeye başlanmış, klasik mimarinin etkisi azalmıştır. III. Ahmed ve Sadrazam Damat İbrahim Paşa, özellikle Paris ve Viyana'dan getirttikleri projeler ile İstanbul'da imar faaliyetlerini hızlandırmış, Haliç ve Kağıthane'yi gezilecek yer (mesire alanı) haline getirmiştir. Bu dönemde sivil mimari etkinlikler artmış, Boğaz ve Haliç kıyılarında kasırlar, köşkler yapılmış, kent meydanları çeşme ve sebillerle süslenmiştir. Köşkların yaygınlaşması ile birlikte kıyı kesimlere yeni camiler de inşa edilmiştir (Renda 2002).

Lale Devri üslubu yapıların plan özellikleri ve mimari unsurlarından çok süsleme yaklaşımlarında etkindir. Dönemin genel eğilimi vazodan çıkan natüralist çiçek kompozisyonları olmakla birlikte, bu anlayışa Anadolu'da başkent İstanbul'daki örneklere kıyasla daha az rastlanmıştır (Atak 2018).

Lale Devri yapılarında süsleme yaygın olarak Barok ve Rokoko motifler kullanılmakla birlikte geleneksel Türk motifleri terk edilmemiştir. Rokoko üslup motiflerine örnek olarak III. Ahmed'in Topkapı Sarayı'nda yaptırdığı bölümlerde bulunan boyalı bezemeler, meyve dolu çanaklar, sepetler ve çiçekli vazolar verilebilir. III Ahmed Çeşmesi'nde bulunan dalgalı saçak, akant yapraklı friz, altın yaldızlı parmaklıklar ve masa üzerine

yerleştirilmiş çiçekli vazo kabartmaları geleneksel Osmanlı bezeme sanatına yabancıdır. (Şekil 17) (Renda 2002).

Şekil 17. Ayasofya Meydanı'ndaki III. Ahmed Çeşmesi (Eyice, 1992)

18. yüzyılda mimaride ve bezemede en çarpıcı örnekleri sivil mimaride görülmüştür. III. Ahmed Dönemi'nde Haliç ve Boğaziçi kıyılarında inşa edilen köşk ve yalıların iç mekanlarında, Barok ve Rokoko süsleme anlayışı yaygındır. Topkapı Sarayı'na her padişahın kendi döneminde eklediği pavyon ve köşkler ile birlikte saray dışında elit tabakanın yaptırdığı evlerde duvarlara kalemişi tekniğinde duvar resimleri uygulanmıştır. Osmanlı yapılarının duvarlarında görülen geleneksel bitkisel ve geometrik motiflerin yerini Barok ve Rokoko motiflerden oluşan kompozisyonlar almış ve bunların arasına manzara kompozisyonları ve natürmortlar yerleştirilmiştir. Kuru sıva veya ahşap üzerine suyla karıştırılmış boyalarla yapılan duvar süslemeleri genellikle Haliç ve Boğaziçi manzaraları içermektedir. Bu resimler, günümüze ulaşamamış pekçok yapıyı da belgelemektedir. Bu dönemde yapılan duvar resimleri için en özgün örnekler Topkapı Sarayı'na I. Abdülhamid, III. Selim ve II. Mahmud dönemlerinde eklenmiş olan bölümlerde bulunan duvar resimleridir (Renda 2002).

III. Selim Dönemi'nin sonlarına doğru Neo-klasik üslup yerleşmiştir, II. Mahmud Dönemi yapılarının mimarisinde de Neo-klasik üslup hakimdir. Avrupa'da 18. yüzyılın ikinci yarısında yaygınlaşan bu üslup Fransa'da Napolyon Dönemi'nin simgesi olduğu için Ampir üslup olarak da anılmıştır. Ampir üslup Osmanlı İmparatorluğu mimari anlayışına da hakim olmuştur. II. Mahmud Dönemi'nde inşa edilen Nusretiye Camisi'nde de (1822-1826) dış cephede Barok üslubun izlerini taşısa da, anıtsal merdivenli girişinde ve hünkar mahfilinde Neo-klasik unsurlar egemendir (Şekil 18). Bu dönemde en önemli yapılar devlet yapıları, kışlalar ve saraylar olmuştur (Renda 2002).

Şekil 18. Nusretiye Camii Hünkar Mahfili (Patacı 2017)

III. Selim ve II. Mahmud Dönemi'nde hem saraylarda hem de kamu binalarında duvarlarda manzara resimleri bulunmaktadır. Bu resimler perdeler ve akant yaprakları gibi Neo-klasik motiflerle çerçevelenmiştir. Bu dönemde manzara kompozisyonları panoramik kent görüntülerine dönüşmüştür. Bu manzaralar duvarlarda olduğu gibi tavanlarda da uygulanmıştır (Renda 2002).

19. yüzyılda Avrupa medeniyeti ile doğrudan ilişkilerin bir sonucu olarak bazı Avrupa sanat üslupları Şam'da da uygulandı. Mimari dekorasyonda Avrupa Barok ve Rokoko üslubu zengin bir mimari dekorasyon tarzı oluşturmasına yardımcı olmuştur. Bunun bir örneği, Yusufi Evi'nin eyvan tavanında uygulanmıştır (Şekil 19) (Melnik 2019).

Şekil 19. Şam'daki Yusufi Evi'nin Eyvan Tavan Süslemeleri (Melnik 2019)

19. yüzyılda Şam mimarisinde evlerde ve saraylarda Türk mimari üslubu benimsenmiştir. Binalar hem Türk hem de Batı Avrupalı mimarlardan, özellikle Fransız mimarlardan alınan şemalara göre inşa edilmiştir. Bu binalarda, olağanüstü oymalar, duvar ve tavan resimler uygulanmıştır. Bunun bir örneği Şam'da bulunan Mücelled Evi'nin süslemeleridir (Şekil 20).

Şekil 20. Şam'daki Mücelled Evi'nin Eyvan Tavan Süslemeleri (Melnik 2019)

Ortadoğu'nun önemli kentlerinden biri olan Şam'da Süleymaniye Tekkesi Kanuni Sultan Süleyman döneminde Mimar Sinan tarafından 1566-1567'de tamamlanmıştır. Bu binanın

cephelerinde değişen sırayla siyah ve beyaz veya sarı ve kahverengi taşlar Ablak olarak bilinen stil ile kaplanmıştır (Şekil 21).

Şekil 21. Osmanlı Mimarisinde Ablak Stili (Melnik 2019)

19. yüzyılın konutlarında iç mekan süsleme anlayışı değişmiştir. Şam'daki tüccarlar Avrupa'nın görkemli yaşamını Şam'a getirmek istemişlerdir. Saray ve evlerin duvarlarındaki süslemeler daha görkemli ve varlıklı hale gelmiştir. Tüm duvar yüzeyini kaplayan bitkisel bezemeler, kent tasvirleri ve manzara resimleri kullanılmıştır. Ayrıca, Haremlik - Selamlık duvarları mimari yapı içeren doğa manzaralı resimlerle kaplanmıştır (Şekil 22) (Melnik 2019).

Şekil 22. Şam'daki Mücellled Evi'nin duvar süslemeleri (Melnik 2019)

İmparatorluğun başkenti İstanbul dışında da konutta kullanılan süsleme tekniklerinde Osmanlı Batılılaşma etkileri çok yaygın olmuştur. Bu durum, Arnavutluk'un bir şehri olan Kruje'de bulunan Toptaniler Konağı'ndaki süsleme ve duvar resimlerinden anlaşılmaktadır. Konağın kuzey cephesinde İstanbul tasvirinin iki parça halinde yer aldığı panolarda surlar içerisine alınmış olan şehir panoramik bir şekilde tasvir edilmiştir (Şekil 23) (Uçar 2013).

Şekil 23. Kruje Toptaniler Konağı duvarlarında İstanbul tasvirleri (Uçar 2013)

20. yüzyıla ait olan Ankara'daki Dedeboyak Evi özgün bezeme özelliklerine sahiptir. Bezemeler, tavan, tahta perde, kapı, dolap kapakları ve raflarda görülmektedir. Bezemelerin en yoğun olduğu tahta perdeden ilk kısmını odanın giriş kapısı ve yan tarafları oluşturmaktadır. Bu bölümde bitkisel ve geometrik bezemeler, sarmaşık gibi birbirine dolanan yapraklar yer almaktadır. Bununla beraber kapı kanatlarında farklı panolara ayrılmış çiçek bezemeleri bulunmaktadır. Diğer bezemeler ise kapının yanlarında yer alan kısımdadır. Buralarda stilize edilmiş bitkisel bezemelerin olduğu bordürler vardır. Bordürlerin çevrelediği kısımda ise petek şeklinde oluşturulmuş geometrik bezemeler ve bunların içerisinde tamamen birbirini tekrar eden çiçek tasvirleri görülmektedir (Şekil 24) (Karaaslan 2016).

Şekil 24. Ankara'daki Dedeboyrak Evi'nin tahta perdede bezemeleri (Ögel 1972, Karaaslan 2016)

Tahta perdenin ikinci kısmında ise bitkisel bezemelerin olduğu bordürlerle çevrili dört dolap kapağı ve ortada yer alan bir ahşap kafes bulunmaktadır. Yapıdaki en önemli bezemeler burada yer almaktadır. Kenarlarda yer alan iki dolap kapağında da aynı bezemeler vardır. İki sedir ağacı ve çiçek bezemeleriyle bir doğa manzarasının içerisinde gösterilen vazo ve vazoların içerisinde çiçekler görülmektedir (Şekil 25) (Karaaslan 2016).

Şekil 25. Ankara'daki Dedeboyrak Evi tahta perdenin üst kısmı (Ögel 1972, Karaaslan 2016)

Osmanlı Batılılaşma döneminde inşa edilen iç ve dış mekanda değişik süslemelere sahip olan geleneksel Kayseri evlerinde, taş ve ahşap en önemli süsleme unsurudur. Süslemede kendini gösteren taş ve ahşap; bitkisel ve geometrik motifler, çeşitli figürlerle daha çok Batılılaşma dönemi üslup özellikleriyle şekillenmiştir. Barok etkili figürler, oldukça girift ve dışa taşan Rokoko bezemelerle evlerde zengin bir görünüm sağlanmıştır. Bunun bir örneği 16. yüzyılda inşa edilen Güpgüpoğlu Konağı çeşme taş süslemeleridir (Şekil 26) (Tali 2005).

Şekil 26. Kayseri’deki Güpgüpoğlu Konağı çeşme taş süslemeleri (Tali 2005)

18. yüzyılda Lale Devri ile birlikte Osmanlı konut mimarisinde süsleme unsuru olarak kullanılan resim, Kayseri evlerinde de taş ve ahşap süslemelerin yanı sıra yer almıştır. Kayseri evleri renkli motif zenginliğiyle İstanbul’daki sarayları süsleyen resimlerle benzer özelliklere sahiptir. Genellikle bir fon üzerinde kurulan resimlerde ampir perdeler, Barok-Rokoko figürler doğa tasvirleri, vazodan taşan çiçekler, Pompei tarzı resimler ve çeşitli hayvan figürleri, kullanılan başlıca unsurlardır. Bunun bir örneği 19. yüzyılda inşa edilen Camcıoğlu Evi’nin tavanındaki resimlerdir (Şekil 27) (Tali 2005).

Şekil 27. Kayseri'deki Camcıoğlu Evi'nin tavan resimleri (Tali 2005)

Çanakkale'de bulunan ve 18. yüzyıla ait olan Bayramiç Hadimoğlu Konağı'nın süslemeleri Osmanlı Batılılaşma döneminin konut mimarisinde süslemelerin önemli ve zengin bir örneğidir. Konağın tavanının göbeği, ortadaki dairesel motifle köşelerdeki üçgen bölümlerden ibarettir. Dairesel motifin merkezinden dışa doğru radyal çizgi kuşakları çıkar. Köşelerdeki üçgen bölümler ise Barok karakterli dallarla süslüdür. Söz konusu bu bölümlerin tamamı altın yaldızlı olup, tavanın kalan bölümü kırmızı zemin üzerine çiçeklerden oluşan boyalı nakışlarla süslüdür. Mekânın güney duvarındaki ahşap dolabın üzerinde Barok karakterli çerçeve içinde bir manzara tasviri vardır (Şekil 28) (Yavaş 2016).

Şekil 28. Bayramiç Hadimoğlu Konağı'nın üst odasındaki resim (Yavaş 2016b)

Dönemin Avrupa sanatından etkilenen sanatçılar, Avrupa kentlerinin imajını ve doğasını aktarmaya çalışmışlardır. Ancak, aynı dönemde Avrupa konutlarında duvarlar genellikle çeşitli mitolojik kanatlı tanrıların motifleri ile ve panellerle dekore edilmiştir. Bunun bir örneği İtalya'da bulunan Vettii Evi'nin duvar resimleridir (Şekil 29).

Şekil 29. Vettii Evi'nin duvar resimlerinden biri (Anonim 2019)

Genel olarak, Avrupa fresklerinde en yaygın tema, farklı temaların ve çeşitli tanrıların tasviridir. Vettii Evi'nin bir diğer duvar resmi buna örnektir (Şekil 30) (Severy-Hoven 2012).

Şekil 30. Vettii Evi'nin bir diğer duvar resmi (Anonim 2019)

Ortadoğu mimari süsleme anlayışının en seçkin örneklerinin görüldüğü kentlerden biri de Halep'tir. Halep'te dini mimarinin yanı sıra sivil mimaride de geleneksel yapılarda duvar ve cephe süslemelerinin en seçkin örnekleri verilmiştir. Halep'te geleneksel konutlarda bu anlayış ile inşa edilmiş çok sayıda örnek bulunmaktadır.

Türk İslam mimari süsleme anlayışının en seçkin örneklerinin görüldüğü kentlerden bir tanesi Gaziantep'tir. Gaziantep'te geleneksel konut mimarisinde duvar ve cephe süslemelerinin çeşitli örnekleri görülmektedir. Gaziantep'teki geleneksel konutlarda bu anlayış ile inşa edilmiş örnekler günümüzde de restore edilerek farklı işlevlerde kullanılmaktadır.

19. yüzyılda Osmanlı hakimiyetinde olan Halep ve Gaziantep kentlerinde bu dönemde görülen mimari Batılılaşmanın etkisi ile değişim geçirmiştir. Özellikle konut mimarisinde süsleme teknikleri ve tasvirlerde farklı bir anlayışın ortaya çıktığı görülmektedir. Bu çalışmada Batılılaşma ile görülen bu değişimin etkileri Halep ve Gaziantep'teki konut örnekleri üzerinden incelenmiştir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal: Batılılaşma Etkisi ile Süsleme Anlayışının Değişiminin Gözlemlendiği Halep ve Gaziantep Konut Örnekleri

18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Batılılaşma hareketleri yaşamın tüm alanlarını etkilemiş, siyasi, sosyal, ekonomik, sanatsal ve hukusal birçok yönden değişimler yaşanmıştır.

18. yüzyıl Osmanlı ve Batı toplumu arasındaki ilişkilerin yeni bir boyut kazandığı dönemdir. Bu dönemde Osmanlı'nın Avrupa kentlerine elçiler yollaması gelişen ilişkilerin bir göstergesidir. Özellikle Avrupa ülkeleri ile olan yakın ilişkiler sonucu öncelikle Avrupa'nın görgü kuralları, giyim tarzı, edebiyatı ile birlikte konut kullanım alışkanlıkları ve özellikle de konut iç dekorasyonu ile ilgili yenilikler yaygınlık kazanarak önce İstanbul'da daha sonra İmparatorluğun diğer önemli kentlerinde görülmeye başlanmıştır.

Bu değişim ve yeniliklerin arasında konutlarda Batı tarzı mobilya ve eşyaların kullanılmaya başlanması, geleneksel süsleme yöntemlerinin yerini Batı tarzı süsleme tekniklerine bırakması, konutların değişen yaşam tarzına uygun bir şekilde planlanması ve Batı tarzı konut plan tipinin benimsenmesi yer almaktadır (Demirarslan 2016b).

Osmanlı konut mimarisinde süsleme sanatları İslam dininin Türkler tarafından kabulünden önceki dönem, İslam'ın kabulünden sonraki dönem ve Batılılaşma süreci olarak görülmektedir. İslam'ın kabulünden itibaren süslemelerde motiflerin belirlenmesi ve kullanılmasında İslami kurallar etkili olmuştur. Selçuklu, Beylikler Dönemi ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde kullanılan teknik ve malzemelerde farklılıklar olmasına karşın ilkelerin aynı olduğu görülmektedir. Mimaride kullanılan süsleme teknikleri arasında taş, çini, ağaç süslemecilikleri ve "kalem işi" olarak isimlendirilen duvar resmi süslemeciliği yer almaktadır. Bu süsleme tekniklerinin ortak ilkesi İslami kurallara uygun motiflere yer verilmesidir. Türklerin İslam dinini kabul etmesi sonrasında özellikle insan figürü tasvir etmek dinen kabul görmediğinden stilize motif ve

kompozisyonlara ağırlık verilmiştir. Geometrik motifler ile stilize çiçek, dal ve bitki motifleri ağırlıklı olarak görülmektedir. Desenlerin kompozisyonu sonsuzluk ilkesine dayanmaktadır (Demirarslan 2016b).

Türk sivil mimarisinde mekânların biçimlenişinde de Türk-İslam yaşam tarzı etkili olmuştur. Türk- İslam yaşam tarzı Orta Asya'daki göçebe dönem alışkanlıklarına bağlı olarak geliştiğinden iç mekânda çok az sayıda eşya kullanılmaktadır. Saraylar ile halkın kullandığı konutların iç mekânları kullanılan eşyaların çeşidi açısından aynıdır. Aradaki tek fark mekânların süslemesidir. Osmanlı toplumunda mekân sahiplerinin toplumdaki statüleri ve ekonomik durumları mekânların süslemelerinin zenginliğinden anlaşılmaktaydı. Bu nedenle özellikle saraylarda ve zengin insanların konutlarında iç mekânların süslemelerine önem verilmiştir (Demirarslan 2016b).

Osmanlı saraylarından biri olan Hama'daki El Azem Sarayı, 1742 yılında Osmanlı valisi Asad Paşa el-Azem tarafından, ikametgah olarak inşa edilmiştir ve 19. yüzyılda aile hükümünün sonuna kadar Hama'da devam eden Azem valisine hizmet etmiştir. Saray günümüze kadar ulaşan eşsiz dekorasyona sahiplik yapmaktadır.

Şekil 31. Hama'daki El Azem Sarayı (Anonim 2016d)

İç ve dış mekânı oluşturan yüzeylerde kullanılan süsleme teknikleri Osmanlı mimarisinin önemli estetik unsurlarından birini oluşturmaktadır. Çalışmada Osmanlı Batılılaşma Döneminde konut mimarisinde kullanılan süslemelerin önemli özellikleri Halep ve Gaziantep örnekleri üzerinden açıklanmıştır. Bu örnekler Halep'te bulunan Gazali Evi ve Açıkbaz Evi ile Gaziantep'te bulunan Abdülkadir Kimya Evi ve Göğüş Konağıdır.

3.2. Yöntem: Halep ve Gaziantep Konutlarında Geleneksel Süsleme Anlayışının Batılılaşma Etkisi ile Değişimi

Osmanlı İmparatorluğu'nda Batılılaşma, 17. yüzyıldan itibaren askeri ve teknik alanlardan başlayarak hayatın tüm alanlarında etkili olmuştur. Literatürde, Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. yüzyıl ile 20. yüzyılın başında devam eden yenilik hareketlerini ifade ederken modernleşme ve batılılaşma kavramları eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (Demirarslan 2006).

Kentsel bir ortamda bulunan geleneksel Türk evleri, aile yaşamının gereklerinin bir yansımasıdır. Mahremiyet konutlarda çok önemlidir. Kadınlar kamusal yaşamdan dışlanmışlar ve varlıkları tek bir evin duvarlarına kapatılmıştır. Ailenin kadınları tarafından ortaklaşa yapılan çeşitli ev işleri, evin dış ortamdan gizlenmiş ve açık iç avlular etrafında düzenlenen mekanlarda yapılmıştır.

Sokağa bakan evlerin zemin kat cephelerinde çok az pencere bulunmaktadır. Sokak manzaralı üst kattaki odalarda, ahşap kafes içinde gizlenmiş pencereler vardır. Böylece kadınlar sokaktaki etkinlikleri görünmeden gözlemleyebiliyorlardı. Odalarda yerleşik divanlar, şömineler ve çok az hareketli mobilya bulunur. Duvarlarda nişler yer alır. Türk Evi'nin düzenlemesi, boyutları ve süslemesi her zaman sadedir.

Batılılaşma etkisiyle beraber Osmanlı konutları dışarıya açılmaya başlamıştır. Konutların cepheleri ve duvarların süslemeleri dahil olmak üzere tüm süsleme alanları Batılılaşma hareketlerinden etkilenmiştir.

Halep'te bulunan, 1894 yılına ait olan ve günümüzde bir okul olarak kullanılan "Valiler Kasrı'nın" cephesinde taş detaylarına önem verilmiştir. Evin cephesi dışarıya yönelmiş ve büyük oranda dışarıya bakan pencereler içermektedir. Cephenin tüm boşluklarının üstünde bir yassı ve parçalı revak, bir de çerçeve yer almaktadır (Şekil 32).

Şekil 32. Valiler Kasrı (Anonim 2014b)

Valiler Kasrı'na benzeyen bir tasarıma sahip 19. yüzyıla ait ve Gaziantep Yaprak Mahallesi'nde yer alan yapı günümüzde konut olarak kullanılan gelenksel bir Osmanlı evidir (Şekil 33) (Kanalıcı 2012).

Şekil 33. Gaziantep’te Yaprak Mahallesi’nde bir Osmanlı evi (Kanalıcı 2012)

Bu çalışmada ele alınan Halep’te bulunan Gazali Evi ve Açıkbaş Evi’nin süsleme özellikleri analiz edilirken Halep ile ilgili farklı dönemlere ait fotoğrafların yanı sıra savaştan sonra Halep yapılarının durumunu tespit eden ve resmi raporlardan elde edilen fotoğraflar da kullanılmıştır. Bunun yanı sıra, Halep’te ele alınan konutlarda kullanılan süslemeler kaynaklardan aktarılmıştır. Aynı zamanda, Gaziantep’te ele alınan Abdülkadir Kimya Evi ve Göğüş Konağı’nda bulunan süslemeler fotoğraflanarak belgelenmiştir.

Seçilen örnekler, mimari süsleme unsurlarını farklı açılardan analiz ederek incelenmiştir. Süsleme detayları buldukları yere göre dış cephe süslemeleri ve iç mekan süslemeleri olarak iki gruba ayrılmıştır. İç mekan süslemelerinde duvar resimleri, ahşap motifler ve yazıtlar gibi süsleme detayları incelenmiştir. Dış cephe süslemelerinde taş oymalar, süslü kemerler ve süslü pencere ve kapı kenarları gibi süsleme detayları incelenmiştir.

Aynı zamanda, çalışmada örnek olarak seçilen konutların tarihçesi, geçirdikleri işlev değişiklikleri, kullanıcıları ve inşa ettiren kişiler ile ilgili bilgiler de verilmiştir. Bu binaların güncel kullanımları ve mevcut durumları da tespit edilmiştir. Ayrıca konutların konumlarını gösteren haritalar kullanılmıştır.

4.BULGULAR

4.1. Halep Geleneksel Konutlarında Süsleme Anlayışı

Halep Suriye'nin başkent Şam'dan sonra ikinci büyük şehridir ve aynı zamanda ticari sermayesidir. Halep'in M.Ö. üç binyıldan günümüze kadar uzanan zengin bir tarihi bulunmaktadır. Halep'teki geleneksel evlerin çoğu, Halep mimarisinin önemli gelişim ve ilerleme düzeyine ulaştığı Osmanlı dönemine aittir. Cüdeyde, Eski Halep şehrindeki tarihi mahallelerden biridir. Dar sokakları, Osmanlı dönemine ait süslemeleri ve zengin evleri ile dikkat çekmektedir. Suriyeliler her zaman evlerini cennete benzer hale ulaştırmaya çalışmışlardır. Halep'teki geleneksel evlerin tasarımı, Kuran'da bulunan cennetin tasvirine dayanmaktadır. Evlerin sokağa bakan cephelerinde sadece basit duvarlar ve kapılar görülmektedir. Ancak, koridordan içeri girince, bitkiler, ağaçlar ve bir çeşmesi bulunan avluya ulaşılmaktadır. Avluya bakan bir eyvan bulunmaktadır. Avluyu çevreleyen selamlık ve haremlik odalar bulunmaktadır. Tüm odalar büyük pencereleriyle avluya açılmaktadır. Misafirperverliğin İslam ve Arap kültüründeki önemi nedeniyle, ağırlama odaları (salon) daha dikkatli bir şekilde dekore edilmiştir. Tüm geleneksel konutlar, zaman geçtikçe renkleri açık griye dönüşen beyaz kalkerden inşa edilmiştir.

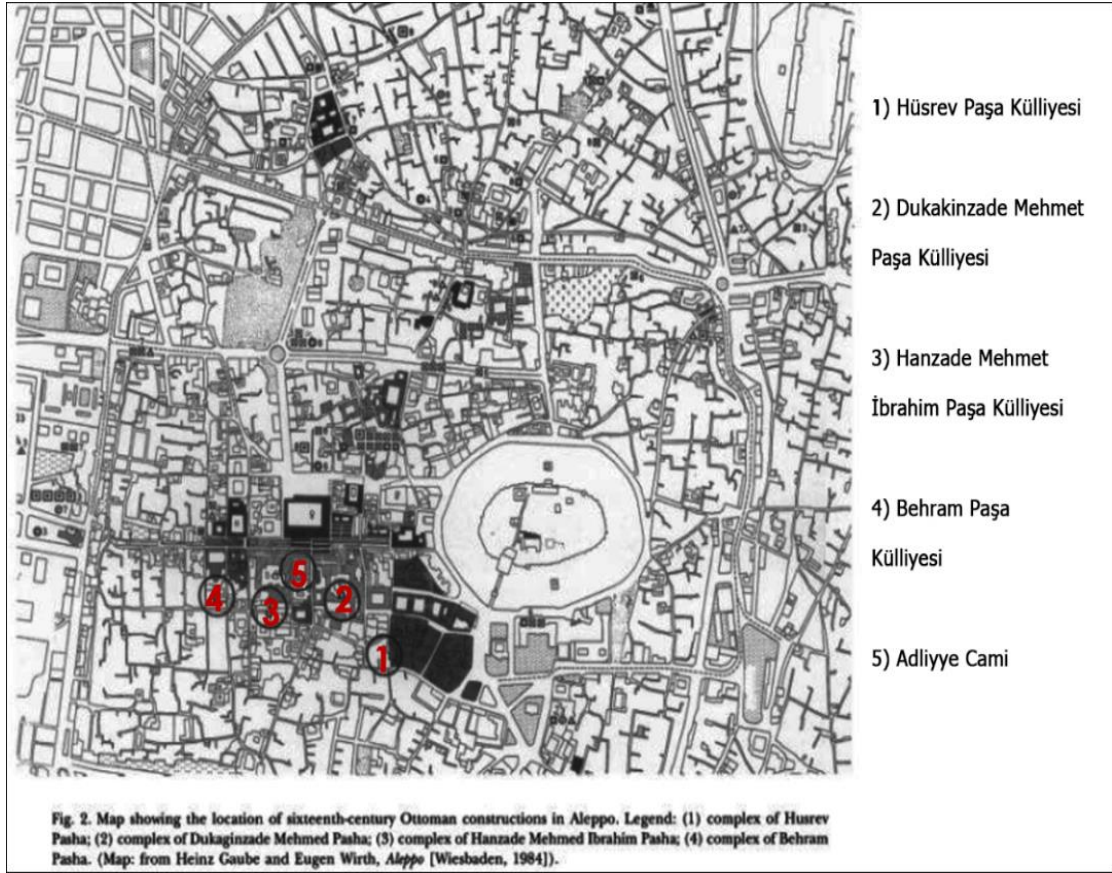
Geleneksel Halep konutlarında, odaların iç dekorasyonunda bitki, geometrik süslemeler ve yazılar içeren çok sayıda dekoratif ahşap unsur kullanılmıştır. Bu tür dekoratif ahşap unsurlar "Ajami" olarak adlandırılmaktadır (Şekil 34).

Suriye'deki Osmanlı tarzı evler, benzersiz tasarımları ve süslemeleri ile sanat ve mimarinin simgesi haline gelmiştir. Bu evlerde bulunan dekoratif öğeler geometrik desenler, bitkisel motif ve yazı içermektedir. 17. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar uzanan renkli ahşap paneller Şam, Halep ve Hama'da korunmuştur (Alafandi ve Rahim 2017).

Şekil 34. Halep konutlarında odaların ahşap işçiliği (Anonim 2016b)

Osmanlı dönemin başlarında Halep, 50.000 nüfusa sahipken 19. yüzyılda bu sayı 120.000'e ulaşmış ve sürekli gelişme göstermiştir. Buna paralel olarak kentin fiziki yapısına yeni yerleşim alanları eklenmiştir. 19. yüzyılın sonunda, yeniden inşa edilen alanlar 367 hektarlık bir alanı kaplarken, şehir genel olarak 397 hektarlık bir alana yayılmıştır. 1844 yılında Hüsrev Paşa tarafından yaptırılan caminin etrafında kentsel gelişim yaşanmıştır. Dukakinzade Mehmet Paşa Külliyesi, Adliyye Cami civarında kurulmuş ve 4 çarşı, 187 dükkan ve üç büyük hanı içermektedir. Mehmet Paşa Külliyesinde 937 işyeri bulunmaktadır. Bu komplekste Gümrük Han (129 işyeri) büyük ve dikkat çekici bir mimari özelliktedir. Ayrıca, bu mahallede 344 mağazanın yer aldığı iki çarşı bulunmaktadır. 1583 yılında Behram Paşa Külliyesi'nin inşaatı ile bu gelişim daha da ilerlemiştir. Burada iki çarşı bulunmaktadır. Öte yandan, Ipsir Paşa'nın kuzey banliyösündeki Hristiyan mahallesi Cüdeyde'nin kenarında kurulan Büyük Kompleks, küçük bir camiden, bir handan ve bir kumaş boyama atölyesinden oluşmaktadır. Bu kompleks, alanın gelişimini daha düzenli bir hale getirmiş ve merkez ile banliyöler arasında bağ oluşturmuştur (Özpay 2010).

Şekil 35. Osmanlı Dönemine ait önemli yapıları gösteren Halep haritası (Kafesçioğlu 1997)

Ekonomik gelişmelerden dolayı Halep, kuzeye ve güneye giden ana ticaret yolları boyunca gelişimini sürdürmüştür. Memlûklüler döneminde başlayan bu gelişme, Osmanlı döneminde daha da belirginleşmiştir. Mezarlıkların güneye yayılmasından dolayı bu bölge cılız kalmıştır. Batıdaki tabakhaneler kentin eski yerlerinden taşındığından bu yöne göreceli bir büyüme yaşanmıştır. Ancak, batı duvarının yakınından akan ve taşıdığı önemli tehlikelere sebep olan Kuveyk deresinin varlığı daha da büyümesini engellemiştir (Özpay 2010).

Büyük tüccarların yaşadığı evler, El Farafare ve El Medine gibi Kale'ye yakın Halep'in en zengin semtlerinde yer almaktaydı. Küçük tüccarların sade evleri, şehri çevreleyen banliyölerde bulunmaktaydı. Doğu banliyösünün güney kesiminde, Halep'e göç etmiş

olan ve yarı kırsal bölgelerde yaşayan fakir insanlar yaşamaktaydı. Ancak kuzey banliyösü, güçlü ve zengin Hıristiyan topluluğunun yaşadığı ve buna paralel olarak büyük yerleşim birimlerinin bulunduğu bir bölüm olarak ortaya çıkmıştır (Brown 1996).

20. yüzyılın başlarında, Halep'in ticari rolü de değişmiştir. On altıncı yüzyıldan beri şehir, Anadolu, Irak, İran, Suriye, Arabistan, Mısır, Avrupa ve Asya'daki şehirleri kapsayan bir pazar ağıyla bölgesel ve uluslararası ticaretin önde gelen merkezi olmuştur. Bununla birlikte, 19. yüzyılda, bölgedeki dış ticaretin büyük kısmı Halep gibi şehirlerden Akdeniz kıyı kentlerine doğru kaymıştır. 21. yüzyılın başlarında, büyük bir sanayi merkezi olan Halep'te, ince ipek ve pamuklu kumaş, sabun ve boyalar, işlenmiş gıdalar, deri ürünler, altın ve gümüş eşyalar üretilmiştir (Eldem ve ark. 2003).

Diğer büyük Orta Doğu şehirleri gibi, Halep de, özellikle kırsal bölgelerden şehir merkezlerine büyük oranlarda göç almaya başladığı 1950'lerden sonra çarpıcı bir şekilde büyümüştür. 1800 yılında yaklaşık 90.000 olan Halep'in nüfusu 1900 yılında 110.000'e, 1950 yılında 320.000'e yükselmiştir, kırk beş yıl içinde de 1,5 milyon artmıştır (Eldem ve ark. 2003).

Nüfus artışı ile birlikte gelen büyüme, fiziksel bir genişlemeyi de beraberinde getirmiştir. 1870'lerden başlayarak, eski tarihi kentin çevresinde yeni yerleşim alanları gelişmiştir. Bu alanlarda bir ızgara düzeninde geniş caddeler üzerine inşa edilen çok katlı apartmanlar, tarihi bölgelerdeki dolambaçlı yollardan oluşan sokak dokusu ve burada yer alan avlulu evler ile bir tezat oluşturmuştur (Eldem ve ark. 2003).

Eski yerleşim alanlarında oturan halk kent merkezini terk ederek modern konutların yer aldığı yeni yerleşim bölgelerini tercih etmiştir. Onların yerlerini dar gelirli halk ve kırdan göç eden insanlar almıştır. Yüzyıllar boyunca korunmuş eski şehir, 2011 yılında başlayan iç savaşın 2012 yılında Halep'e sıçraması ve çatışmaların yaşanması ile enkaz haline gelmiştir.

Halep geleneksel konutların mimarisini oluşturan en önemli unsurlardan biri yapı malzemesidir. Taş, şehrin coğrafi ve jeolojik şartlarının etkisiyle, evlerin temel yapı

malzemesi olmuştur. Halep mimari yapılarında kullanılan taş, geleneksel konutların da vazgeçilmez ögesi olmuştur. Kentin genelinde yapılarda kullanılan taş, Halep kentinin kendine özgü bir renginin olmasını sağlamıştır.

Kente rengini veren bu taş, bölgeye özel açık renkli sarımsı kalker taşıdır. Yapı malzemesi olarak bölgede en çok bulunan ve en kolay ulaşılabilen Halep taşının kullanımıyla beraber yapım tekniği de önem kazanmıştır. Halep konut mimarisinde ayrıca tuğla ve kerpiç gibi toprak kökenli malzemeler de kullanılmıştır. Bu malzemeler daha çok tonoz, kubbe ve kemerlerde yer almıştır. Kapı, pencere, duvar kaplamaları ve tavanlarda ahşap; merdiven, pencere ve balkon korkuluklarında demir ve benzeri madenî malzemeler kullanılmıştır (El Abidin 2019).

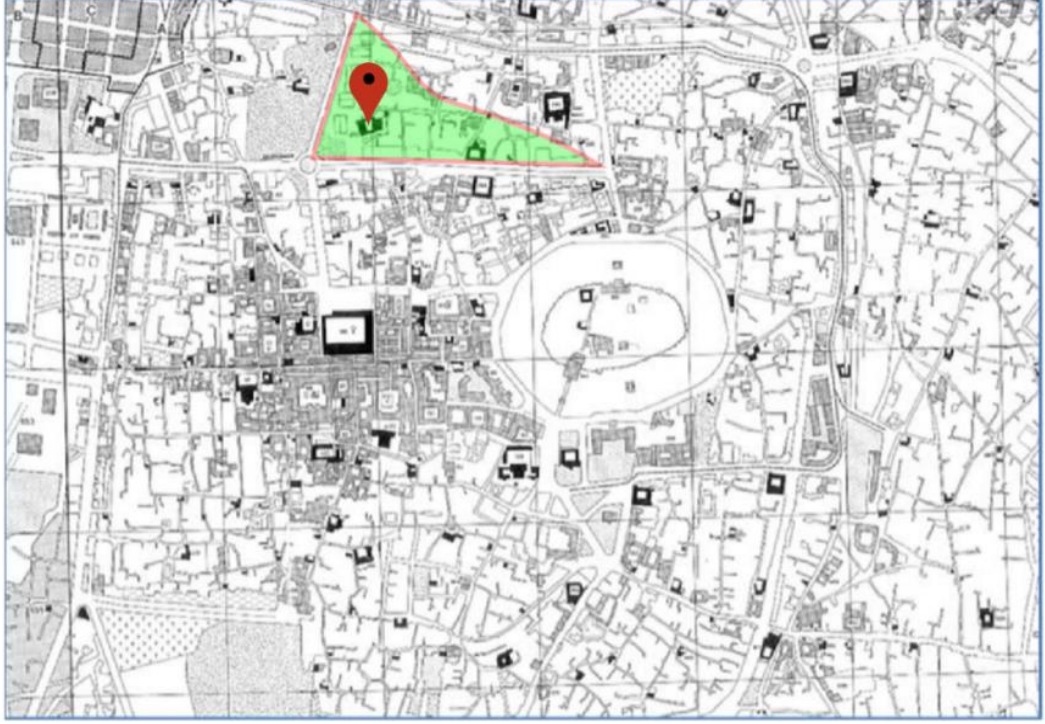

Şekil 36. Halep geleneksel evlerinde kullanılan taş detayları (El Abidin 2019)

Suriye'de 2012'den itibaren başlayan çatışma Halep'in mimari mirasının çoğunu tahrip etmiştir. Şehrin hem eski hem de yeni bölgeleri büyük hasar görmüştür. Eski Halep şehri defalarca bombalanmış ve evlerin "Ajami" odalarının çoğu tahrip edilmiş veya çalınmıştır. Bu konuya farkındalık getirmek ve bilimsel olarak ele almak acil hale gelmiştir.

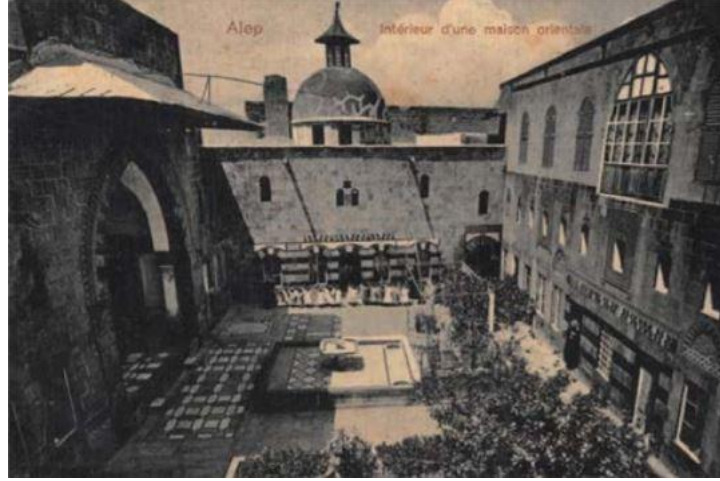
4.1.1. Gazali Evi

Şekil 37. Cüdeyde Mahallesi ve Gazali Evi'nin konumunu gösteren Halep kent haritası (El Abidin 2019)

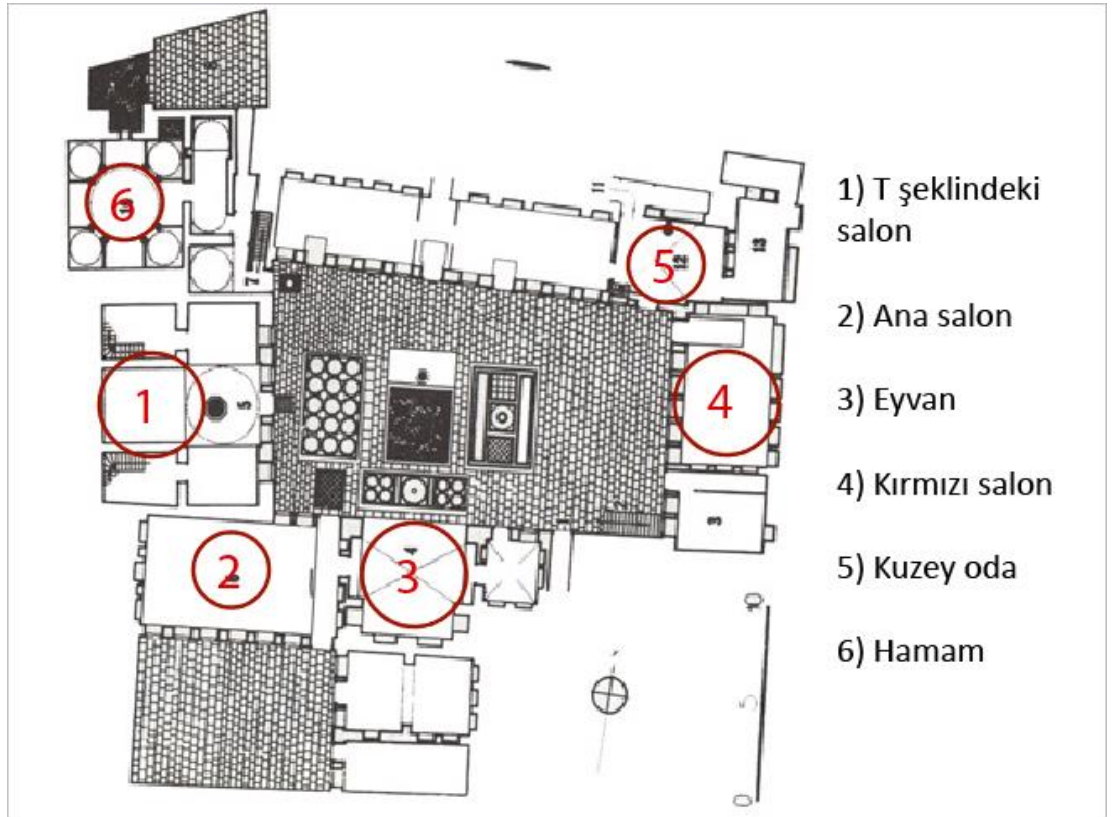
Gazali Evi, 17. yüzyıla aittir ve Cüdeyde Mahallesi'nde yer almaktadır. Kuzey odası tavanının üzerindeki kitabeğe göre M. 1691 / H. 1102 yılında inşa edilmiştir. M. 1737/H. 1150 yılında Aidaa ailesi bu eve taşınmıştır. Daha sonra yaklaşık 45 kişiden fazla olan Gazali ailesi bu evde oturmuştur.

Kuzey oda duvarının kornişindeki yazıt, ev sahibinin Rızkallah Gazali olduğunu ve M. 1834/H. 1250 tarihini göstermektedir. 20. yüzyılın başlarında, ev Ermeniler için bir okula dönüştürülmüştür. 2007 yılında Gazali Evi yenilenip tarihi bir müzeye dönüştürülmüştür. 2009-2011 yılları arasında "Ajami" ahşap panelleri restore edilmiştir.

Şekil 38. Gazali Evi, 20.yy başları (Anonim 2016e)

Gazali Evi'nin alanı 1000 metrekare ve iki katlı olup, odalarla çevrili üç avludan oluşmaktadır. En büyük avlu 260 m²'lik alanla selamlık bölümüne aittir. Haremlik bölümüne ait olan avlunun alanı 80 m², üçüncü avlu ise 25 m²'lik alana sahiptir. Gazali Evi, Halep şehrinin hamamlı tek geleneksel evidir.

Şekil 39. Gazali Evi'nin zemin kat planı (Anonim 2016e)

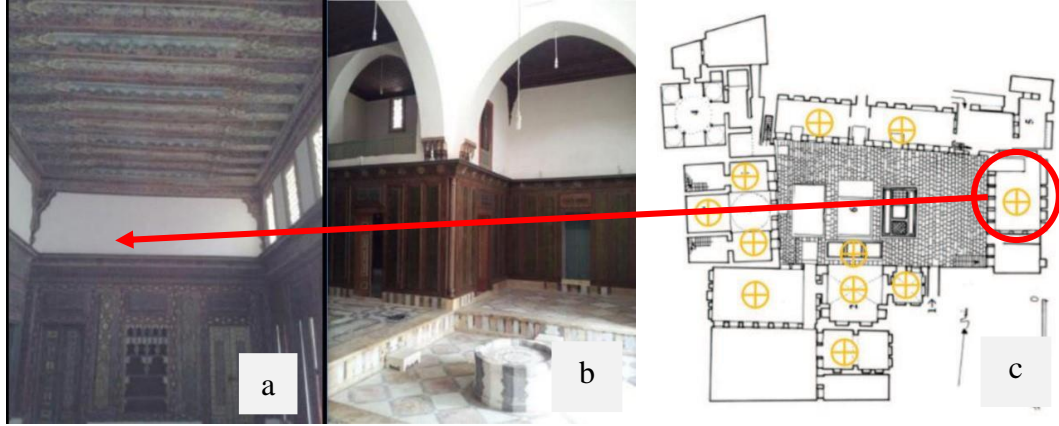
İç Mekan Süslemeleri: Ana salonun duvarları ve tavanları, bitkisel, geometrik ve şiirli yazıtlar içeren motifli Ajami panellere sahiptir. Kırmızı salon ise -evin doğu tarafında bulunan dikdörtgen bir salon- ev sahiplerinin isimlerini ve tarihleri içeren Ajami panellere sahiptir (Şekil 38). 2008 yılında salonun Ajami süslemeleri, tüm evle birlikte restore edilmiştir. Ana avlunun güney tarafında yer alan eyvanda kornişe sahip bir Ajami süslü tavan bulunmaktadır.

Şekil 40. Gazali Evi Ajami süsleme detayları

- a) Kuzey oda tavanı M. 1691/ H. 1102 (Alafandi ve Rahim 2017)
- b) Salon duvarı 1737/ H. 1150 (Afandi 2017)
- c) Kuzey oda duvarının korniş M. 1834/ H. 1250 (Alafandi ve Rahim 2017)
- d) Kırmızı salonun duvarındaki korniş süslemesi H. 1239/ M. 1824 (Anonim 2008)

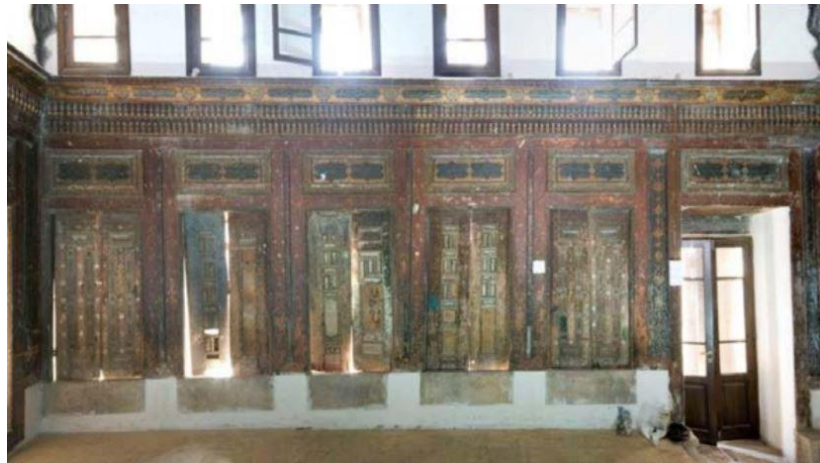

Şekil 41. Gazali Evi Ajami süsleme konumları

- a) Kırmızı salonun Ajami duvar süslemesi (Alafandi ve Rahim 2017)
- b) Gazali Evi'nin eyvan duvar süslemesi (Anonim 2008)
- c) Gazali Evi'nde Ajami konumlarını gösteren kat planı (Alafandi ve Rahim 2017)

Kırmızı Salon'un tüm duvarları ahşap Ajami motifleriyle süslenmiştir. Ahşap Ajami paneller, batı duvarının çoğunu bir kapı ve beş pencere ile kaplamaktadır (Şekil 39 ve Şekil 40). Korniş yazıt süslemelere sahiptir. Kornişin altında, kırmızı çerçeveye dayanan bir ahşap mukarnas bulunmaktadır. Mukarnasların altında çerçeveli şiirsel yazıtlar bulunmaktadır. Bu yazıtların hemen altında kapı ve pencereler için restore edilmiş panjurlar bulunmaktadır. Kapının orijinal kepenkleri ev okul olarak kullanıldığı sırada tahrip edilmiş ve daha sonra restore edilmiştir (Acam 2019, Alafandi ve Rahim 2017).

Şekil 42. Kırmızı salonun batı duvarı (Anonim 2008)

Şekil 43. Kırmızı salonun batı duvarı panelleri (Anonim2008)

Güney duvarının motifleri batı duvarınıninkilere benzemektedir. Ancak, bu duvar iki kapı ve bir Kitabiye (kitaplık) içermektedir (Şekil 41). Kitaplığın her iki yanında Rumi ve Hataî motiflere sahip iki dikey Ajami panel bulunmaktadır (Şekil 41 ve Şekil 42) (Alafandi ve Rahim 2017).

Şekil 44. Kırmızı Salon'un güney duvarının motifleri (Anonim 2008)

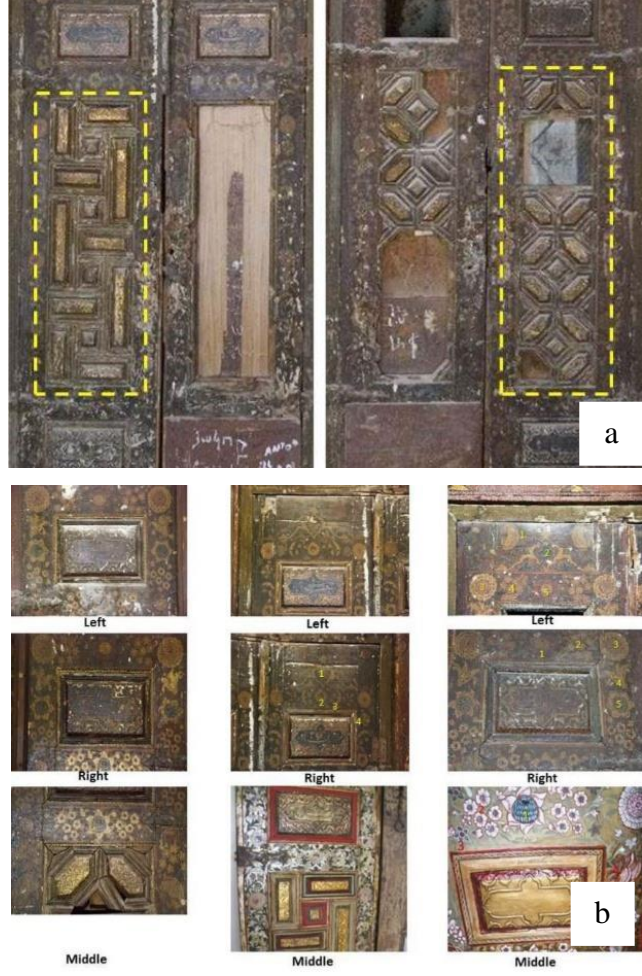
Şekil 45. Kitabiyenin yanındaki dikey panellerin motifleri (Anonim 2008)

Motifli ahşap paneller doğu duvarının üçte ikisini Samandra (dolaba benzeyen yorgan ve yastık gibi eşya düzenlemek için kullanılan duvarda bir boşluk) ve dört kepenk ile kaplamaktadır (Şekil 43). Panellerin üzerindeki korniş, ev sahibinin ismini ve H1239/M1823 tarihini gösteren yazıtları içermektedir. Kornişin altında, motifli kırmızı çerçeveli bir ahşap mukarnas bulunmaktadır. Ahşap mukarnas altında dört yazıt motifli panel vardır. Bu yazıt panellerinin altında, Hataî tipinde dekore edilmiş çerçeveli dört dolap kepenk bulunmaktadır (Şekil 44). Doğü duvar panellerinde üç motif tipi vardır: geometrik desenler, Hataî -Rumi stili ve Hataî stili (Alafandi ve Rahim 2017).

Şekil 46. Kırmızı Salon'un doğu duvarı (Anonim 2008)

Şekil 47. Kepenklerdeki süsleme detayları (Anonim 2008)
a) Kepenklerdeki geometrik desenler
b) Kepenklerdeki Hataî- Rumi desenler

Motifli ahşap paneller kuzey duvarının üçte ikisini ortada bir Samandra her iki yanında iki Kitabiyeye ile kaplamaktadır (Şekil 45 ve 46). Duvar panellerinin üstündeki korniş, yazıt motifleri içermektedir. Kornişin altında, motifli, kırmızı çerçeveli bir ahşap mukarnas bulunmaktadır. Ahşap mukarnas altında, Hataî stille boyanmış çerçeveye sahip, iki yazıt motifli panel vardır. Samandra ve Kitabiyeler, evin bir okul olduğu sırada tahrip olmuş ve daha sonra restore edilmiştir. Samandra duvarı, Rumi ve Hataî stilinde dokuz adet dikey motifli ahşap panelden oluşmuştur. Kuzey duvar panelleri dört motif stiline sahiptir: Hataî -Rumi stili, Hataî stili, geometrik desenler Hataî stili ve geometrik desenler (Alafandi ve Rahim 2017).

Şekil 48. Kırmızı Salon'un kuzey duvarı (Anonim 2008)

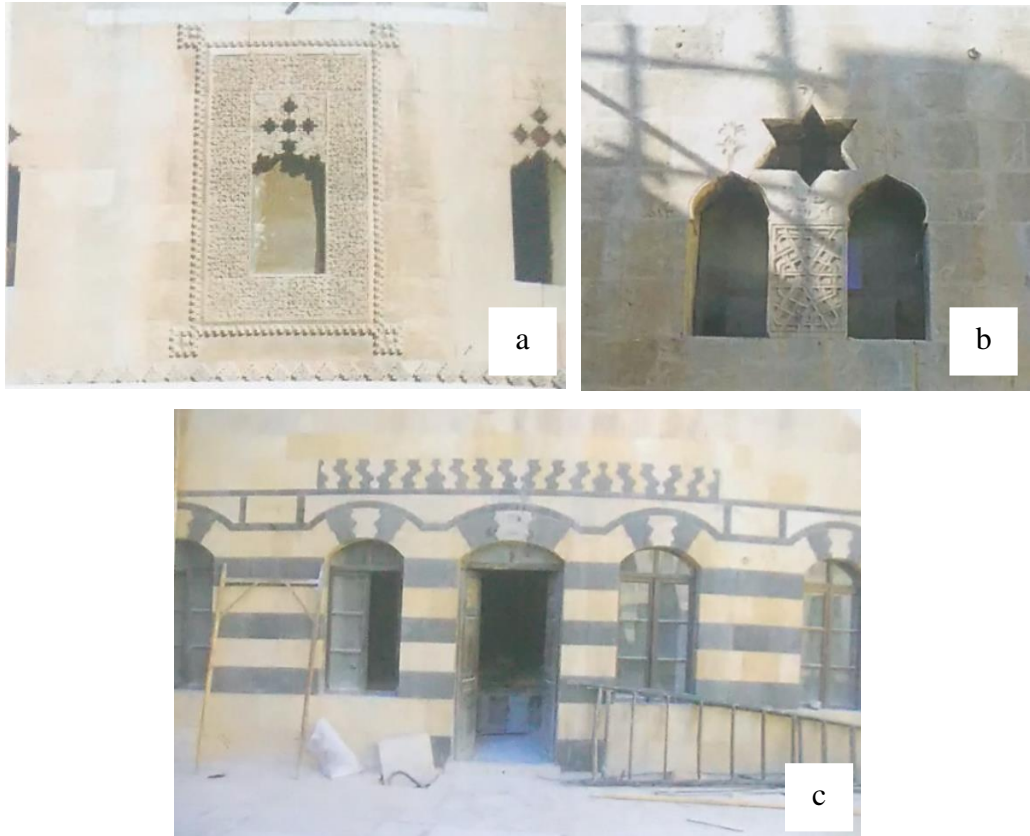

Şekil 49. Samandra panellerin motifleri (Anonim 2008, Alafandi ve Rahim 2017)

Dış Cephe Süslemeleri: Binada, sokağa açılan büyük balkon bulunmaktadır. Eni 2 metre genişliğindedir. Araştırmacılar bu balkonun Aziziye Semti'nin en eski ve en büyük balkonu olduğunu düşünmektedir. Gazali evinin tüm cepheleri bol bol süslenmiştir. Özellikle de güney cephe ve salon cephesi dikkat çekicidir. Evin cephelerinde, çıkıntılar, ablak taşlar ve Rokoko tarzında taş oymalar gibi birçok süsleme desen türü bulunmaktadır (Özpay 2010).

Şekil 50. Gazali Evi'nin avlu kuzey cephesi (Maraashi 2019)

Şekil 51. Gazali Evi cephelerinde kullanılan geometrik taş oymalar (Özpay 2010)

- a) Rokoko tarzında taş oymalar
- b) Geometrik taş oyma
- c) Ablak taşlar

Halep'teki çatışmalar sırasında Gazali Evi'nin özellikle doğu bölümü büyük hasar görmüş ve motiflerinin çoğu çalınmıştır (Şekil 44). Gazali Evi'nin üst kat çatısının büyük bir kısmı duvarlarıyla birlikte çökmüş, ayrıca zemin kat çatısının bir kısmı da çökmüştür. Bununla birlikte yapının taş dekorasyonu da büyük hasar almıştır. Halep Tarihi Eserler ve Müzeler Müdürlüğü'nün yaptığı açıklamaya göre dekoratif renkli ahşap paneller de ciddi şekilde hasar görmüş ve kalanlar çalınmıştır.

2013 yılında Halep Tarihi Eserler ve Müzeler Müdürlüğü (AAMD), Tarihi Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne (DGAM) ve UNESCO'ya: Gazali Evi'nin büyük bir hasar gördüğünü ve eve ait motifli ahşap "Ajami" panellerinin çalındığını bildirmiştir (Alafandi ve Rahim 2017).

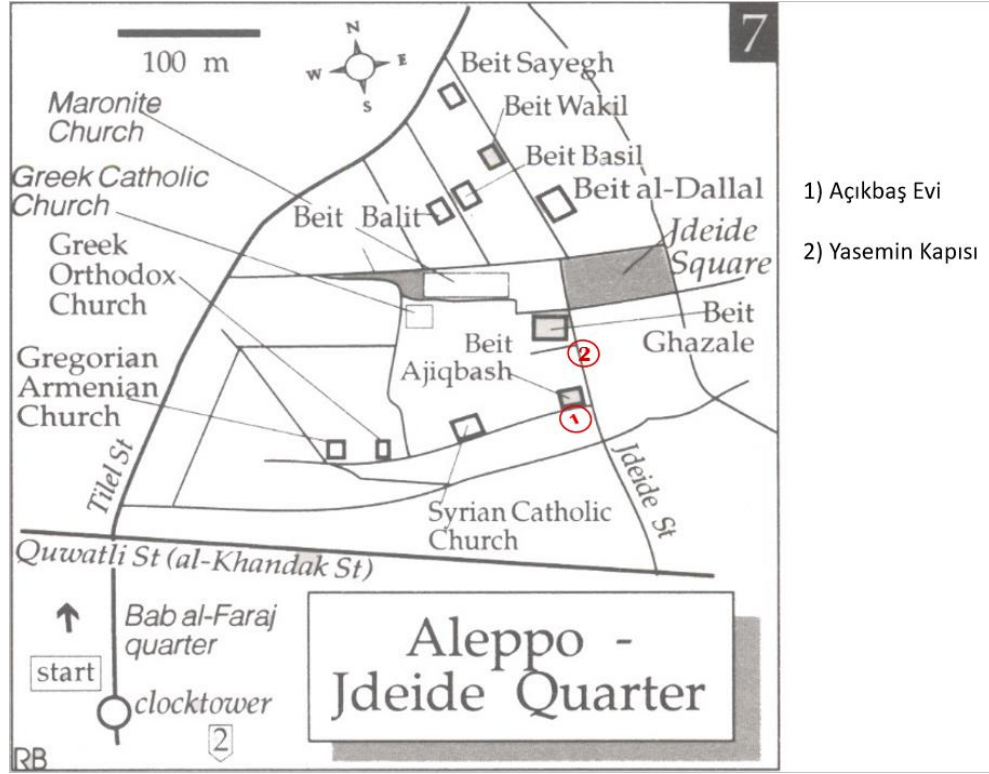

Şekil 52. Gazali Evi'ndeki hasar (Anonim 2016f)

4.1.2. Açıkbaş Evi

Halep kentinde Cüdeyde Mahallesi'nde Yasemin Kapısı'nın yakınında yer almaktadır (Şekil 53). Yusuf Karalı'nın (1950'lerde Rize Müftüsü olan Türk din adamı) dedesi tarafından inşa edilmiştir.

Şekil 53. 19. Yüzyılına ait Cüdeyde Mahallesi'nin haritası (Anonim 2017b)

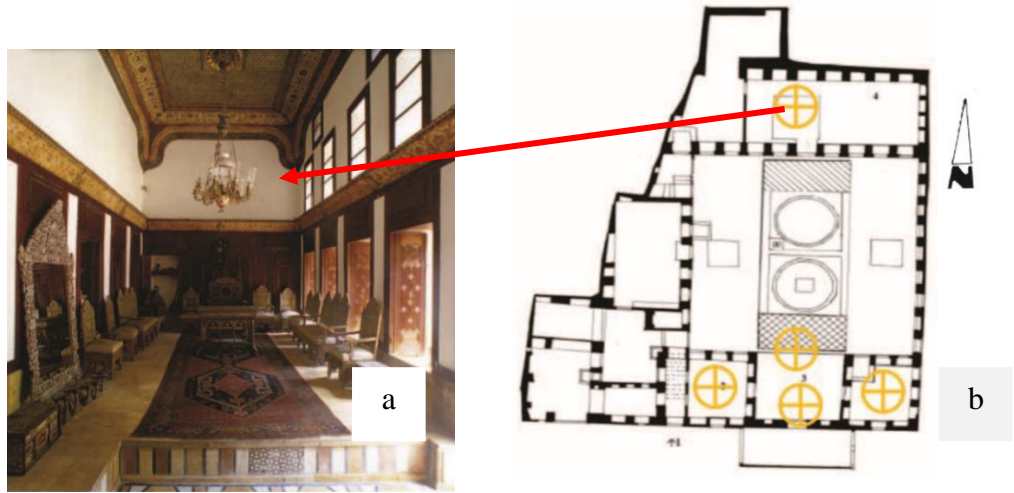
Açıkbaş Evi'nin kitabesi M. 1757 / H. 1171 yılına aittir (Şekil 51). Daha sonra Açıkbaş evi Süryani Katolik Kilisesi'ne ait olmuş ve yoksullar evi olarak kullanılmıştır. 1967 yılında Halep Tarihi Eserler ve Müzeler Müdürlüğü tarafından Geleneksel Halk Müzesi'ne dönüştürülmüştür (Alafandi ve Rahim 2015).

Şekil 54. M. 1757 (H. 1171) tarihli yazıt (Alafandi ve Rahim 2015)

Zemin kat, bodrum kat ve mağaradan oluşmaktadır. Binada, bir giriş ve doğu tarafta avluya giden bir merdiven bulunmaktadır. Avlunun ortasında mermerle süslenmiş bir havuz, kuzeyinde mermerle süslenmiş eşiğiyle, ahşap duvarları ve tavanıyla öne çıkan bir salon bulunmaktadır. Güney tarafta iki yanında birer odası olan eyvan yer almaktadır. Bodrumda bir oda mevcuttur. Odanın içinde su havuzu ve kayaya oyulmuş mağara bulunmaktadır. Mağara kiler olarak kullanılmıştır (Özpay 2010).

İç Mekan Süslemeleri: Konutun avluya bakan eyvanında, eyvanın her iki tarafında yer alan odalarda ve kuzeyindeki dikdörtgen salonda zengin dekoratif ahşap motifler bulunmaktadır (Şekil 55). Dikdörtgen salonun tavanı ve duvarları dekoratif ahşap motifleriyle dekore edilmiştir. Salon duvarları bitkisel motiflerle süslenmiş bir kornişe sahiptir. Kornişin altında, bir ahşap mukarnas bulunmaktadır. Mukarnasların altında çerçeveli Ajami paneller bulunmaktadır. Bu paneller altında kapı ve pencereler için restore edilmiş panjurlar bulunmaktadır (Alafandi ve Rahim 2015).

Şekil 55. Açıkbaz Evi'nin iç mekan detayları (Alafandi ve Rahim 2015, Alafandi ve Rahim 2017)

- a) Açıkbaz Evi dikdörtgen salonu
- b) Açıkbaz Evi'nde ahşap motiflerin konumlarını gösteren kat planı

Açıkbaz evindeki "Ajami" panellerin bitkisel motiflerinde karanfil (Şekil 56.a), lale (Şekil 56.b), narçiçeği (Şekil 56.c), zambak (Şekil 56.d), düğünçiçeği (Şekil 56.e) ve akant yaprağı gibi desenler kullanılmıştır. Lale, 15. yüzyılda Osmanlı seramik ve halılarında görülmüştür. 18. yüzyılda lale, Osmanlı sanatında en yaygın motif haline gelmiş ve bu

döneme "Lale Devri" adı verilmiştir. Arseven'e (1950) göre, İstanbul bahçelerinde 300'den fazla lale türü vardır. Karanfilin kökeni ise İran ya da Çin'dir ve İstanbul bahçelerinde 200'den fazla karanfil çeşidi vardır. Ayrıca karanfil deseni Osmanlı sanatlarında yaygın bir motif haline gelmiştir. Aynı zamanda narçiçeği, zambak, düğünçiçeği ve akant yaprağı motiflerine de Osmanlı sanatında önem verilmiştir (Alafandi ve Rahim 2015).

Şekil 56. Açıkbaz Evi'nde Ajami panelleri bitkisel motifleri (Alafandi ve Rahim 2015)

- a) Karanfil motifi
- b) Düğünçiçeği motifi
- c) Lale motifi
- d) Narçiçeği motifi
- e) Zambak motifi

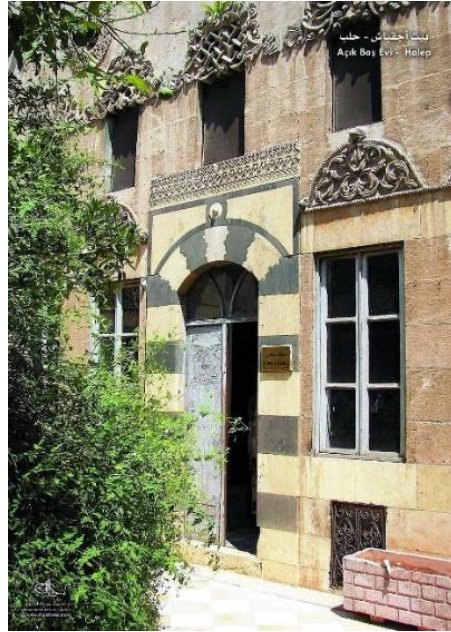
Dış Cephe Süslemeleri: 18. yüzyılda Halep'teki birçok ev gibi, Açıkbaz Evi'nde de Avrupa etkisi belirgindir. Açıkbaz evin cephesi Rokoko tarzında, çıkık taş desenlerle süslenmiştir.

Şekil 57. Açıkbaz Evi (Alabidin 2004)

Pencereler oyulmuş taştan Barok ve Rokoko tarzıyla çevrilmiştir (Şekil 58). Eyvan önünde ablak taştan yapılmış sivri kemerli büyük bir revak bulunmaktadır. Eyvan kemerinin üstündeki taş oymalar dikkat çekicidir. Eyvan etrafında Rokoko tarzında motifli taş oymalar yer almaktadır. Düz çizgiler ve farklı açılarla geometrik şekiller kullanılmış, aynı zamanda çiçek benzeri şekillerde gruplanmış kavisli çizgilerle, bitkisel Rokoko tarzında motifler kullanılmıştır. Eyvan cephesinin üstünde, ahşaptan yapılmış motifli büyük gölgelik mevcuttur. Gölgeğin üzerinde ahşaptan işlenmiş yıldız motifleri bulunmaktadır (Şekil 59) (Özpay 2010).

Şekil 58. Pencere alınlıklarında taş oymalar (Alabidin 2004)

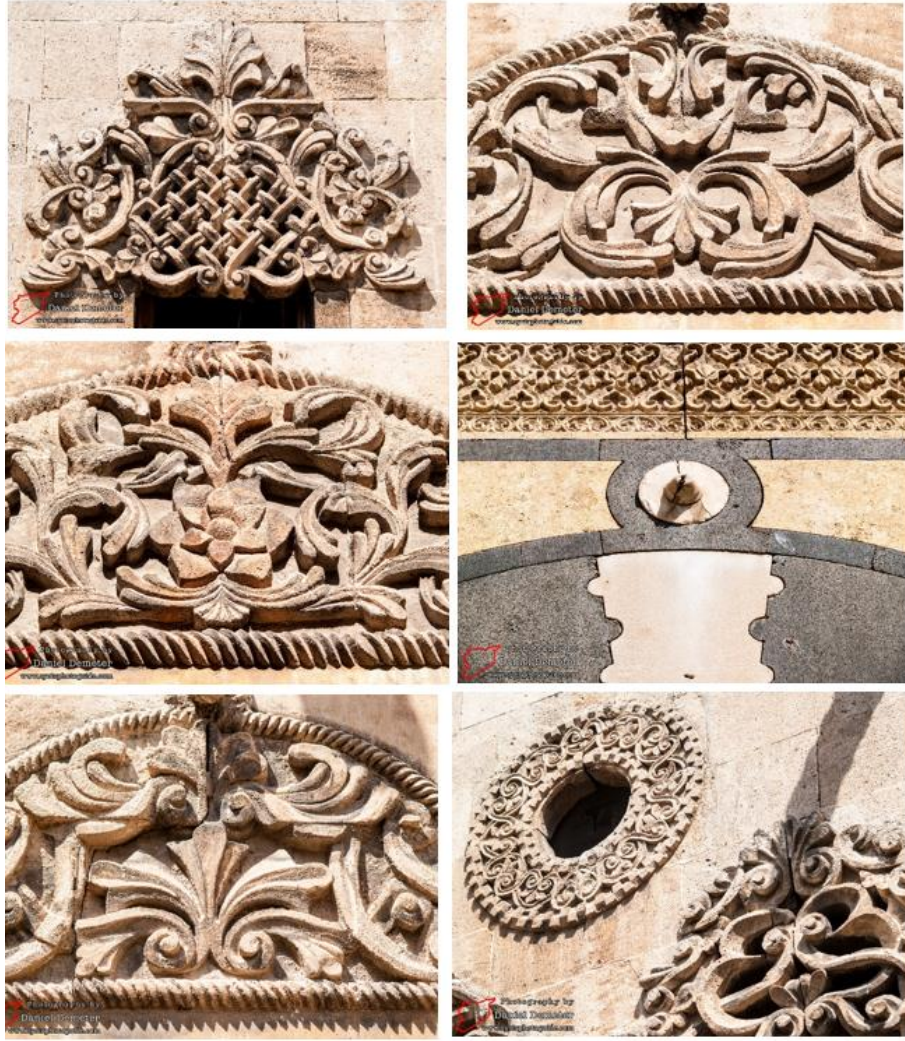

Şekil 59. Eyvan kemeri ve üstündeki ahşap gölgelik (Alabidin 2015)

Taş süsleme motifleri, Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'da yapılan motiflerde olduğu kadar çeşitlidir. Düz çizgiler ve farklı açılarla geometrik şekiller kullanılmış, aynı zamanda çiçek benzeri şekillerde gruplanmış kavisli çizgilerle, bitkisel motifler kullanılmıştır (Şekil 60). Ayrıca, Osmanlı İmparatorluğunda güneş ve yıldız motifleri gibi güneş ışınlarına benzeyen motifler ile yıldız motiflerinin varlığı dikkat çekmektedir (Demiriz 1979).

Açıkbaş Evi yıllarca devam eden Halep çatışmaları sırasında büyük bir oranda hasar görmüştür. Suriye Tarihi Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından 20 Ağustos 2016 tarihinde paylaşılan fotoğraflar, eyvan tavanının ve güneşliğinin büyük oranda yıkıldığını ve ayrıca güneybatının üst katında büyük bir yıkım olduğunu göstermektedir (Şekil 61). Fotoğraflar ahşap motiflerin ve panellerin çoğunun çalındığını da gösteriyor. Halep Tarihi Eserler ve Müzeler Müdürlüğü (AAMD), Tarihi Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne (DGAM) ve UNESCO'ya Açıkbaş Evi'nin büyük hasar gördüğünü ve ahşap motiflerinin çoğunun çalındığını bildirmiştir (Alafandi ve Rahim 2017).

Şekil 60. Açıkbaş Evi'nin avlu cephelerinde kullanılan taş oymalar (Anonim 2014c)

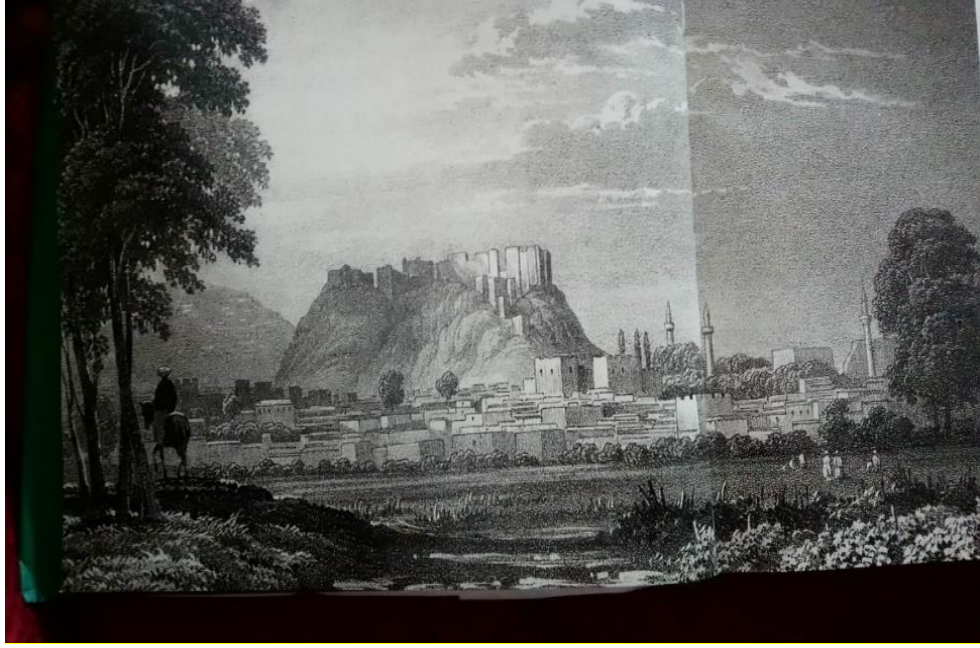
Şekil 61. Açıkbash Evi'nde yaşanan hasar (Anonim 2016f)

- a) Açıkbash Evi'nin avlusu
- b) Açıkbash Evi'nin eyvanı

4.2. Gaziantep Geleneksel Konutlarında Süsleme Anlayışı

Gaziantep, Suriye ve Halep'in kuzeyindeki kireçtaşı tepelerinde, Fırat Nehri'nin bir kolu olan Sacırsuyu Nehri yakınında yer almaktadır. Şehir stratejik olarak eski ticaret yollarının yakınında bulunmaktadır ve son yıllarda yapılan kazılarda, dört bin yılındaki yerleşim yerlerine işaret eden çanak çömlek parçaları bulunmuştur. Orta Çağ'da Hamtap olarak bilinmektedir ve 1183'te Türkler tarafından ele geçirilmiştir. Bundan sonra, çeşitli Türkmen ve Arap hanedanları ile Moğol ve Timurid işgalcileri arasında kalmış Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyetine kadar el değiştirmiştir. Bu olay 16. yüzyılın başlarında gerçekleşmiştir (Şıvgın 1997).

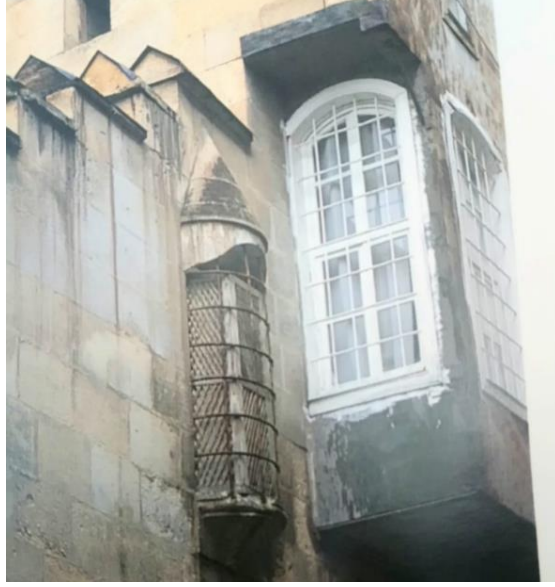
Şekil 62. Gaziantep Kenti'nin 1834 yılında Vincent tarafından çizilen gravürü (Başgelen 1999)

Sert iklimi ve sıcak geçen yazlar nedeniyle, Gaziantep evlerinde avlu kavramı çok önemli olmuştur. Hayatın çoğu orada geçirildiği için bahçelere "Hayat" denilmektedir. Gaziantep'te imalat ve ticaret tarımdan daha fazla öneme sahiptir. Yerleşim yerlerinden Kozluca'ya ve kalenin çevresine birçok ticaret merkezi inşa edilmiştir. Tuz Hanı, İki Kapılı Han, Hişva Hanı, Yüzükçü Hanı, Millet Hanı, 16. yüzyıldaki ticaret merkezleri arasındadır. Sokaklar çok dar ve gölgeli olup altında yol olan evlere "kabaltı" denilmektedir ve bugünlerde sadece altı tane "kabaltı" bulunmaktadır. Ayrıca "Dehliz" adı verilen tıklı caddeler de bulunmaktadır (Tekinalp 2013).

Gaziantep evleri adı verilen yumuşak kalker taşlardan yapılmıştır ve kalın duvarlara sahiptir. Genellikle, duvarlar bir veya iki katlıdır, ancak üç katlı olanlar da bulunmaktadır. Bu özellikleri sergileyen geleneksel Gaziantep evleri, çoğunlukla şehir merkezinde, Eyüpoğlu, Türktepe, Tepebaşı, Bostancı, Şhreküstü Mahallesi'nde ve ayrıca Gaziantep Kalesi yakınlarında bulunmaktadır (Başgelen 1999).

Evlerin dış çevre ile olan bağlarının asgari düzeyde tutulduğu bu planlamada, dış cephedeki kafes ve korkulukların arkasında mümkün olduğunca az sayıda pencere olup,

avlu cephesine pencereler yapılmıştır, üst katlar, açık koridorlar ve eyvan, kapalı formda tasarlanmıştır (Şekil 63) (Başgelen 1999).

Şekil 63. Avlu Duvarı Üzerinde Bir Pencere (Başgelen 1999)

Evlerde iki sıra taş duvar arasına, kireç, taş kırığı ve toprak karışımı birlikte doldurulmaktadır. Duvarlarda kullanılan iki taşın birleşme yerlerinde kireç, beyaz baharat tozu, toprak, kül ve kenevir liflerinin karışımından elde edilen malzemeler derz dolgu olarak kullanılmıştır. Duvarlar dış cephede sıvanmamış ve iç duvarlarda horasan harcı kullanılmıştır. Avlu duvarları kesme taştan yapılmıştır. Cadde cephesi, evin içerisini göstermeyecek kadar yüksek duvarlara sahiptir. Evlerin üzeri bir çatı ile örtülmüştür. Çatılarda taş oluğu kullanılmıştır. Saçaklar taş profilden ya da tahta saçaklardan yapılmıştır. Ahşap saçaklar açık bırakılmış veya dekoratif ahşap kaplamalar kullanılmıştır. Ahşap saçaklarda çok ince işçilikle yapılmış oymalar bulunmaktadır. Saçakların ve saçakların yakınındaki taş yüzeylerinde de kalem işleri ve resimler bulunmaktadır (Başgelen 1999).

Kapılar ahşap malzeme kullanılarak yapılmıştır. İnşaatta sert ve dayanıklı ağaçlar, özellikle ceviz ağaçları kullanılmıştır. Güvenlik ve olumsuz dış koşullara karşı koruma sağlamak için kapıların dış yüzeyleri saç ve çinko levhalarla kaplanmıştır. Kapı genişlikleri genellikle 1,00 ile 1,20 m arasında ve 2,00 ile 2,25 metre arasında

değişmektedir. Kapılarda dökme demir veya bronzdan yapılmış kapı tokmakları bulunmaktadır (Şekil 64) (Başgelen 1999).

Şekil 64. Özenle düzenlenmiş avlu kapıları (Başgelen 1999)

Gaziantep evlerinin yapımında yerel malzemeler kullanılmıştır. Bölgedeki taş ocaklarından kolaylıkla elde edilebilecek düz kesme taşı, bu evlerin temel yapı malzemesini oluşturmuştur. Bazalt taşlar genellikle iç mekanlarda kullanılır. Bazı evlerin oda bölme duvarları Bağdadi tekniği ile yapılmıştır. Bağlayıcı madde olarak, saman katkılı çamur, harç duvarların yapımında kullanılmıştır. Ahşap, taş duvar kirişleri, kapı kanatları, dolaplar, davlumbazlar, pencere çerçeveleri ve tavan kirişleri gibi elemanların yapımında kullanılan ikinci derece yapı malzemesidir. Bunların dışında demir, merdivenlerde ve pencerelerde korkuluk olarak kullanılmıştır (Yüce 2010).

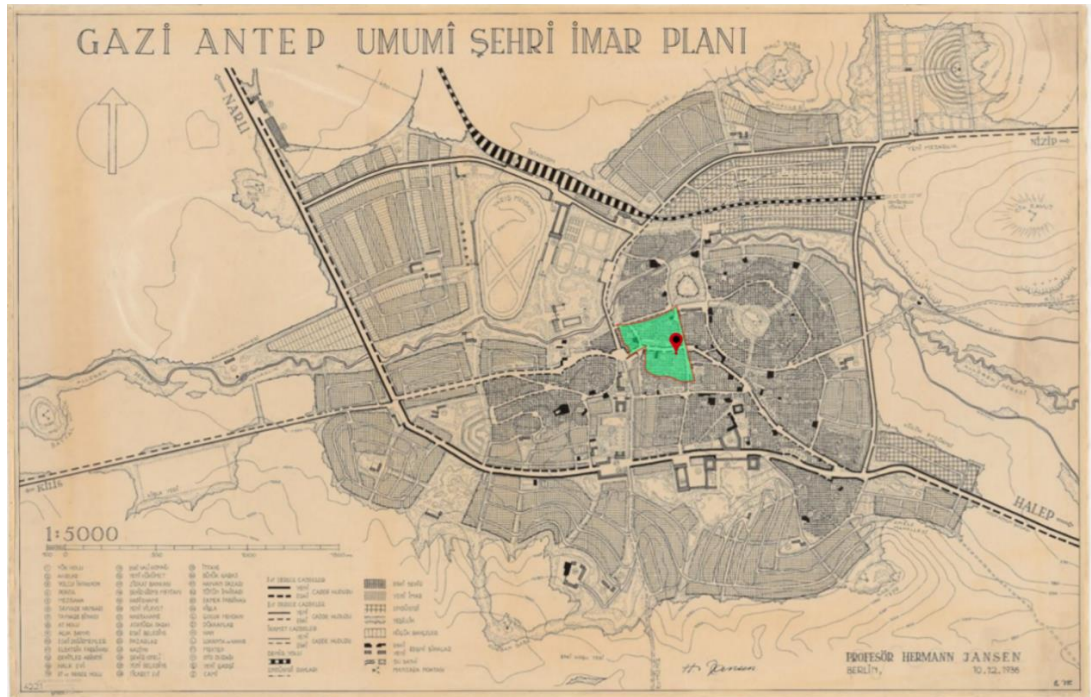
Evlerdeki büyük ve özel odaların duvarları, kalem bezemeli bitkisel motiflerle süslenmiştir. Odaların duvarlarının dekorasyonunda kullanılan renkli kalemler günümüze kadar gelmiştir. Bazı evlerin tavanlarında görülen döşeme direklerinde birçok kalem işi örneği bulunmaktadır (Ecesoy 2014).

Evlerin tavanları odaların kullanımına göre değişmektedir. Eyvanların üzerini örten çatı,

eyvan ile birlikte daha da yükselmiştir. Diğer odaların tavanlarında daha derin ve kubbeli bir form uygulanmıştır. Evin alt katındaki ve üst katlardaki odalar, tavanları ve zemini oluşturan ahşap direklerin altındaki ahşapla kaplanmıştır. Bu tip tavanlar genellikle renklidir (Kanalıcı 2012).

4.2.1. Abdülkadir Kimya Evi

Bey Mahallesi'nde bulunmaktadır. Ermeni Sarraf Karanazar Nazaretyan tarafından inşa edilmiştir. Nazeretyan Konağı olarak da anılmaktadır. Gaziantep'teki Batılılaşma dönemine ait Osmanlı konaklarına zengin bir örnektir. Önce İran konsolosluğu rezidansı olarak kullanılmıştır. Daha sonra Antep savaşı sonrasında Halep'e göçen ilk sahibi Karanazar Nazeretyan'dan 1920'lerde Mahmut Dai tarafından Halep'te satın alınmış olup Abdülkadir Kimya ailesine aittir.

Şekil 65. Bey Mahallesi ve Abdülkadir Kimya Evi'nin konumunu gösteren 1938 yılına ait Gaziantep haritası (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2019)

Bir avlunun kuzey ve güneyine yerleştirilmiş iki kütlede meydana gelen yapıya giriş, avlunun doğu duvarında açılan bir kapı vasıtasıyla sağlanmaktadır. Avlu doğu ve batı yönlerden yüksekçe duvarlar vasıtasıyla dışarıdan soyutlanmıştır. Avlu zemini taş

kaplamadır. Kuzey ve güneydeki her iki kütle iki kattan oluşmaktadır. İki kattan oluşmaktadır (Çayan 2012).

Güney kütleinin üst kattaki başodasının giriş kapısının sol kanadında Hicri 1273, sağ kanadında Miladi 1856 yazılmıştır (Şekil 66). Bu tarih, Abdülkadir Kimya Evi'nin 1856 yılında inşa edildiğini ifade etmektedir.

Şekil 66. Başoda kapısının üzerinde M. 1856 (H. 1273) tarihli kitabeler (Acam arşivi 2018)

Üsta kattaki diğer odanın (küçük oda) kapısının sol kanadındaki Hicri 1275, sağ kanadında Miladi 1859 tarihi yazılmıştır (Şekil 67). Bu tarih o dönemde yapılan bir onarım ya da eklentinin olduğunu ifade edebilmektedir (Çayan 2012).

Şekil 67. Küçük oda kapısının üzerinde M. 1859 (H. 1275) tarihli kitabeler (Acam arşivi 2018)

Kapılar bitkisel bezemeli olup, içlerinde, başlarında şapkaları ve ellerinde tüfekleri

bulunan asker figürleri yer almaktadır (Şekil 69).

Şekil 68. Başodanın kapının üzerindeki bezemeler (Acam arşivi 2018)

Şekil 69. Üst kattaki kapıların üzerinde asker figürlü süslemeler (Acam arşivi 2018)

Yapıların hem zemin hem de birinci katlarında basık kemerli kapı ve pencerelere yer

verilmiştir. Kesme taş malzeme kullanılarak inşa edilmiş olan yapıların üzerleri, ahşap destekli kiremit çatı ile örtülmüştür. Kuzeydeki yapı günümüzde bir kafeterya olarak işletilmektedir. Günümüzde Abdülkadir Kimya Evi'nin alt katı kafe olarak kullanılmaktayken birinci katın herhangi bir işlevi yoktur. Yapıların birinci katına ulaşımı sağlayan merdivenler, sonradan betonarme olarak yeniden düzenlenmiştir.

Yapının kalem işi bezemeleri içeren resimleri, güneyde yer alan kütlenin birinci katındaki eyvanlı geçiş mekânının duvarlarında ve tavanında, geçiş mekânının doğusunda ve batısındaki odanın duvarlarında ve tavanlarında, eyvanlı geçiş mekânının güneyindeki odanın tavanında bulunur. Eyvan, sivri kemerli olup, camekânla kapatılmıştır. Eyvan kemeri, yanlardan mukarnas başlıklı ve duvara bitişik olan iki sütun üzerinde yükselmektedir (Şekil 70).

Şekil 70. Eyvan kemerinin mukarnas başlıklı sütunu (Acam arşivi 2018)

Sivri kemerin iç yüzeyinde oval madalyonlar içerisinde çeşitli kalem işi bezemeleri içeren resim panoları bulunmaktadır. Resimlerin çoğu, Avrupa tarzı şehirlerin manzaralarını içermektedir (Şekil 71).

Şekil 71. Eyvan kemerinin süslemeleri (Acam arşivi 2019)

Bu madalyonlar, merkezinde çiçek motifleri bulunan, etrafı iç ve dış bükey rumili kıvrımlı dal ve yaprak motiflerinden meydana gelmiş bitkisel süslemeler ile oluşturulmuş süslemeler içerisine yerleştirilmiştir. Madalyonların sağında ve solunda, bitkisel süslemeler ile birleşen ince sütunlar bulunmaktadır (Şekil 72).

Şekil 72. Kemerin üzerindeki resimler (Acam arşivi 2019)

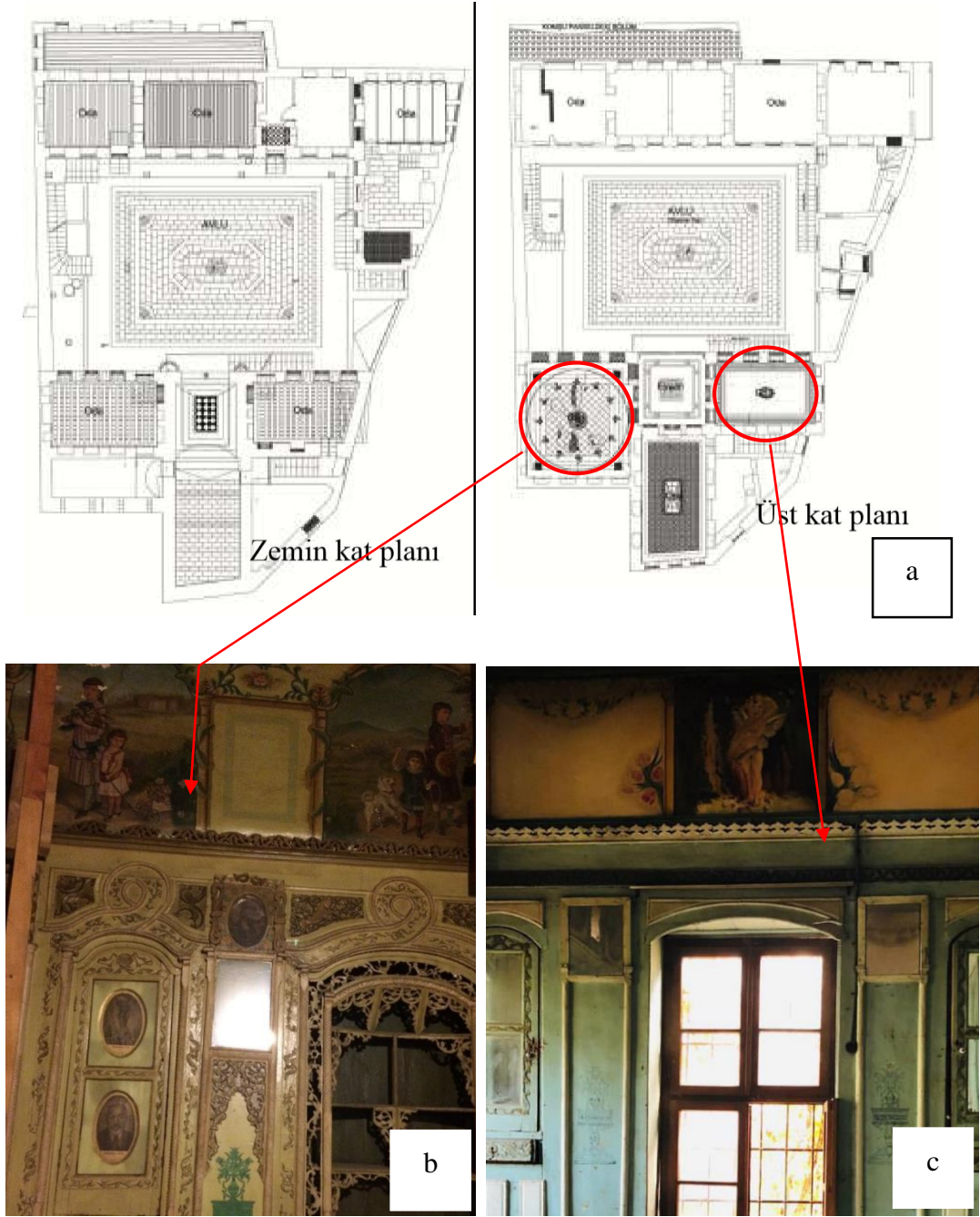

Eyvan duvarlarının üst kısmında, alt kısmı sütun ve kemerlere sahip dört katlı köşke benzeyen bir mimari yapı tasvir eden bir resim yer almaktadır. Bu yapıların katları üzerinde birer sütun yükselmektedir. Bu yapının sütunlarının üst kısımlarından sağa ve sola doğru çıkan ince dallar ve yapraklar bulunmaktadır. Bu resim yanında, vazodan çıkan çiçek motiflerinden oluşan süslemeler yer almaktadır (Şekil 73). Bu şekilde, eyvanın bütün duvarlarının üst kısımlarında, bir köşk ve bir vazodan çıkan çiçek tasvirlerle resimlerin oluşturduğu düzenleme devam etmektedir (Çayan 2012).

Şekil 73. Eyvan duvarları üst bölümünün resimlerinden detay (Acam arşivi 2019)

Evin odalarının iç mekanlarında yer alan süslemeler ile cephelerinde kullanılan taş bezemeler günümüze ulaşmıştır. Bu çalışmada, Gaziantep geleneksel evlerinden bir örnek olarak Abdülkadir Kimya Evi'nin iç ve dış mekan süslemelerini ve kullanılan süsleme detaylarını vurgulamak üzere üst katta bulunan iki odanın duvarları incelenmiştir.

Şekil 74. Abdülkadir Kimya Evi
a) Kat planları (Kanalıcı 2012)
b) Üst kat odalarına ait fotoğraflar (Acam arşivi 2018)
c) Üst katta bulunan küçük oda (Acam arşivi 2018)

İç mekan süslemeleri: Evin güney kütesinin üst katında bulunan odaların duvarlarının üst kısmında yer alan büyük boy betimlemeler çeşitli konular içermektedir (Tekinalp 2013). Güney kütesindeki evin eyvanının doğusundaki oda (küçük oda) dikdörtgen planlı ve avluya dört adet pencere ile açılmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülmüştür. Odanın

batı duvarında, tam ortada bir pencere, sağında ve solunda küçük birer dolap vardır (Şekil 75).

Şekil 75. Doğu odanın batı duvarı (Acam arşivi 2019)

Batı duvardaki iki dolabın kepenkleri oyma ahşapla, süslü çerçevesi aynalarla kaplanmıştır (Şekil 76). Aynaların altında oyma ahşapla süslü çekmeceler bulunmaktadır (Şekil 77). Bu duvarın dolapları arasındaki kalem işi bezemelerden süslemeler yer almaktadır (Şekil 78).

Şekil 76. Batı duvarının dolap kepenkleri (Acam arşivi 2019)

Şekil 77. Oyma ahşapla süslü çekmece (Acam arşivi 2019)

Şekil 78. Dolapları arasındaki kalem işi bezemelerden detay (Acam arşivi 2019)

Bu duvarın üst kısmında evin ilk sahibi Ermeni cemaatinden Nazeretyan ile bağlantılı olarak anıtsal figürler ile dini semboller içeren bir resim yer almaktadır (Şekil 79). Bu dini sembollü resim, Avrupa konutlarında duvar resimlerine benzemektedir.

Şekil 79. Batı duvardaki dini sembolü resim (Acam arşivi 2019)
Doğu duvarında ortada bir kapı sağında ve solunda birer pencere yer alır. Kuzey duvarında ise üç adet dolap ve arkada başka bir mekâna açılan bir kapı bulunmaktadır (Şekil 80).

Şekil 80. Doğu odanın kuzey duvarı (Acam arşivi 2019)

Odanın tüm pencere ve dolapların kepenkleri bitkisel motiflerle süslenmiş ahşapla kaplanmıştır. Resimler ve kalem işi bezemeler ise, odanın doğu, batı, kuzey ve güney duvarlarının üst bölümlerinde ve tavanda yer almaktadır.

Şekil 81. Kuzey duvardaki 1. resim (İstanbul Fenerbahçe Feneri) (Acam arşivi 2019)

Şekil 82. Kuzey duvardaki 2. resim (denizden İstanbul) (Acam arşivi 2019)

Şekil 83. Kuzey duvardaki 3. resim (nehir kıyısından bir manzara) (Acam arşivi 2019)

Güney kütesindeki evin eyvanının batısında ise kare planlı bir oda vardır. Bu oda Başoda olarak bilinmektedir. Kare planlı bu odanın zemini siyah ve kırmızı renkli taşlarla döşenmiştir (Şekil 84).

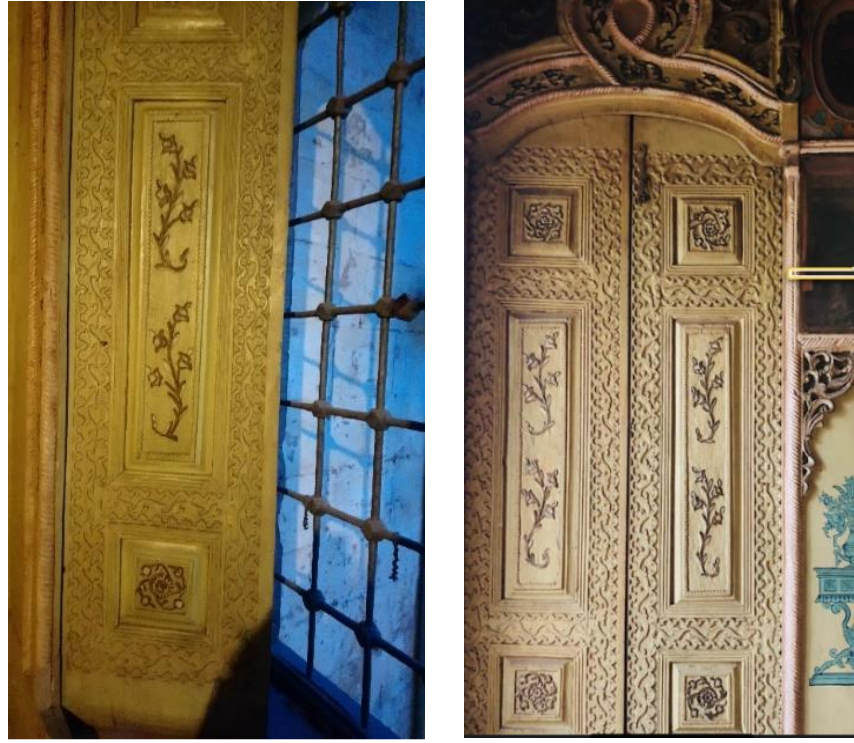

Şekil 84. Abdulkadir Kimya Evi Eyvanının Batısındaki Odadan Genel Görünüş (Çayan 2012)

Odanın sağır duvarlarında ya da pencere aralarında yüklük olarak kullanılan, ahşap kapakları olan irili ufaklı nişler bulunmaktadır. Mutfak eşyalarını koymak için kullanılan "Mahmil" adı verilen ahşap oymalı kepenkleri olan dolaplar mevcuttur (Şekil 85 ve 86). Ayrıca, süs eşyalarını göstermek için kullanılan "camekân" adı verilen dolaplar bulunmaktadır (Şekil 87). Bu dolaplar oyma bitkisel motiflerle süslenmiş ve ahşap çerçevelerle çevrilmiştir (Şekil 88). Üst kısımdan düğümlü birer kemer biçimindeki küçüklü büyüklü bu dolaplar, bitkisel motifli süslemeler ile hareketlendirilmiştir (Şekil 89) (Kanalıcı 2012).

Batı odasında olduğu gibi, başodanın dolaplarının aralarında kalan yerlerde, üst kısımdan dilimli birer kemer biçiminde bitkisel çerçevelerle sınırlandırılmış bölümlerde yeşil renkte, birer sehpa üzerine yükselen vazodan çıkan çiçek ve yaprak motifleri tasvir edilmiştir.

Şekil 85. “Mahmil” duvar dolapları (Acam arşivi 2018)

Şekil 86. “Mahmil” dolap kepenklerinde ahşap motif detaylar (Acam arşivi 2018)

Şekil 87. "Camekân" duvar dolapları (Acam arşivi 2018)

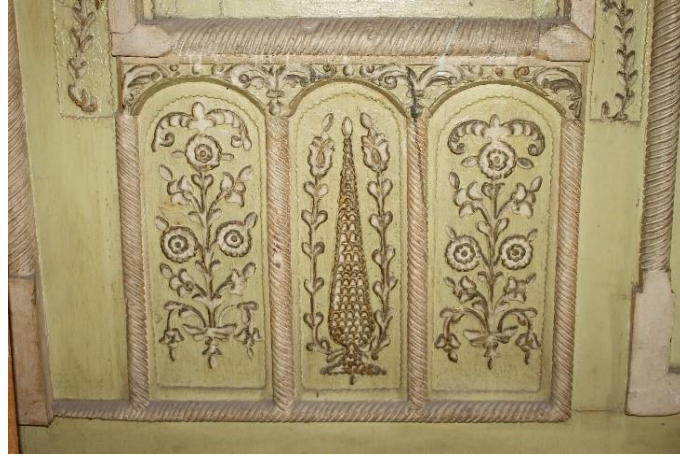

Şekil 88. Süslenmiş ahşap çerçeveler (Acam arşivi 2018)

Başodanın doğu duvarında bazı dolapların kepenkleri ise oval çerçeveli fotoğraflar içermektedir. Bu fotoğraflar, Mithat Paşa, Abdülhak Hamit, Tevfik Fikret, Namık Kemal ve Mehmet Akif gibi yazarlar, şairler ya da önemli siyasi şahsiyetlere aittir (Şekil 89). Fotoğraflı kepenklerin altındaki duvar kısımları çeşitli bitkisel süslemeleri içeren oyma ahşapla süslenmiştir (Şekil 90).

Şekil 89. Fotoğraflı dolapların kepenkleri (Acam arşivi 2019)

Şekil 90. Oyma ahşap bitkisel süsler (Acam arşivi 2019)

Başodanın duvar resimleri, dolapların üst bölümlerinde bulunmaktadır. Odanın bütün duvarlarını dolanan bu bezemelerde, ayrı konu ve kompozisyonlar işlenmiştir. Bu süslemeler, yanlarda birer sütun üzerine yükselen yuvarlak kemerlerin oluşturduğu çerçeveli panolar içine yerleştirilmiştir. Sütun ve kemerin gövdesini yaprak motifleri sarmaktadır. Bu çerçeveli panolardan, doğu, batı, kuzey ve güney duvarlarının her birinde üçer adet ve tam köşelerde de birer adet olmak üzere, toplam on altı adet bulunmaktadır (Çayan 2012).

Başodanın kuzey duvarında bulunan panolardan birinin içerisinde saraya benzeyen anıtsal bir tasvir görülür. Bu yapı, ortada, yanlardan kuleleri yükselen büyük bir yapı ve bunun sağında-solunda daha küçük ölçülerde iki mekândan oluşmuştur. Ortadaki mekânın kubbesinin üstünde ise kanatları açık halde bir kartal tasviri görülmektedir (Şekil 91).

Şekil 91. Başodanın kuzey duvarındaki mimari tasvir (Acam arşivi 2019)

Başodanın doğu duvarındaki panolar çeşitli manzara tasviri ve konular içermektedir. Resimlerin bir tanesi içinde, Kız kulesi tasvirinin yer aldığı manzara tasviri görünür (Şekil 92).

Şekil 92. Başodanın doğu duvarındaki manzara resmi (Acam arşivi 2019)

Odanın güney duvarında, en soldaki resimde, bir hayvan mücadele sahnesi görülmektedir. Önde bir aslan, geyiğe saldırılmaktadır. Geyik figürü, can havli ile ön ayaklarını yukarı kaldırmış, sırtından ve bacaklarından kanlar akar şekilde tasvir edilmiştir. Arkada, mavi tepeler görünmektedir (Şekil 93).

Şekil 93. Başodanın güney duvarındaki duvar resmi (Acam arşivi 2019)

Başodanın batı duvarı da tümüyle çeşitli konular içeren duvar resimleriyle süslüdür. Duvarın en solundaki resimde, sağ tarafta bir palmye ağacı ve yan yana dizili taşlar, arkada çeşitli ağaç tasvirleri içinde yerde oturmuş halde, bir çocuk ve yanında bir koyun figürü bulunmaktadır. Arka tarafta ise bir yanda mavi gökyüzü bir yanda batmakta olan güneş kızıl olarak resmedilmiştir (Şekil 94).

Şekil 94. Başodanın batı duvarındaki duvar resmi (Acam arşivi 2019)

Batı duvarının bir diğer resminde, Avrupai kıyafetleriyle ve elinde bir çiçek demeti tutmuş bir anne ya da abla, yanında küçük bir kız tasvir edilmektedir. Resimdeki küçük kız içinde çiçekler ve üzerinde 1913 tarihi olan küçük oyuncak arabasını çekmektedir (Şekil 95).

Şekil 95. Başodanın batı duvarında diğer duvar resmi (Acam arşivi 2019)

Dış Cephe Süslemeleri: Gaziantep geleneksel evlerinde olduğu gibi Abdülkadir Kimya Evi'nin de dış cephesinin duvarı sağır olup kesme taştan inşa edilmiştir. Giriş kapısı ak ve kara (ablak) taşlarla çerçevesizdir (Şekil 96). Eyvan cepheleri ise dikey pencereler içermektedir (Şekil 97). Pencerelerin üstünde süslü taş kemerler bulunmaktadır (Şekil 98).

Şekil 96. Abdülkadir Kimya Evi girişi (Acam arşivi 2018)

Şekil 97. Abdülkadir Kimya Evi avlu cephesi (Acam arşivi 2018)

Şekil 98. Süslü taş kemerli pencereler (Acam arşivi 2018)

Avluya bakan kuzey cephenin pencereleri ve kapıların üstündeki kemerler, kavisli çizgilerle düzenlenmiş bir geometriyle kesişen çeşitli motiflere sahiptir (Şekil 99).

Avlunun güney iç cephesinin pencereleri ve kapıların kemerleri ise sade olup motif içermemektedir. Her iki tarafta bu kemerlerin sonlarında, 4 katmanlı bir taş çıkıntısı vardır (Şekil 100).

Şekil 99. Avlunun kuzey iç cephe pencerelerinin kemerleri (Acam arşivi 2019)

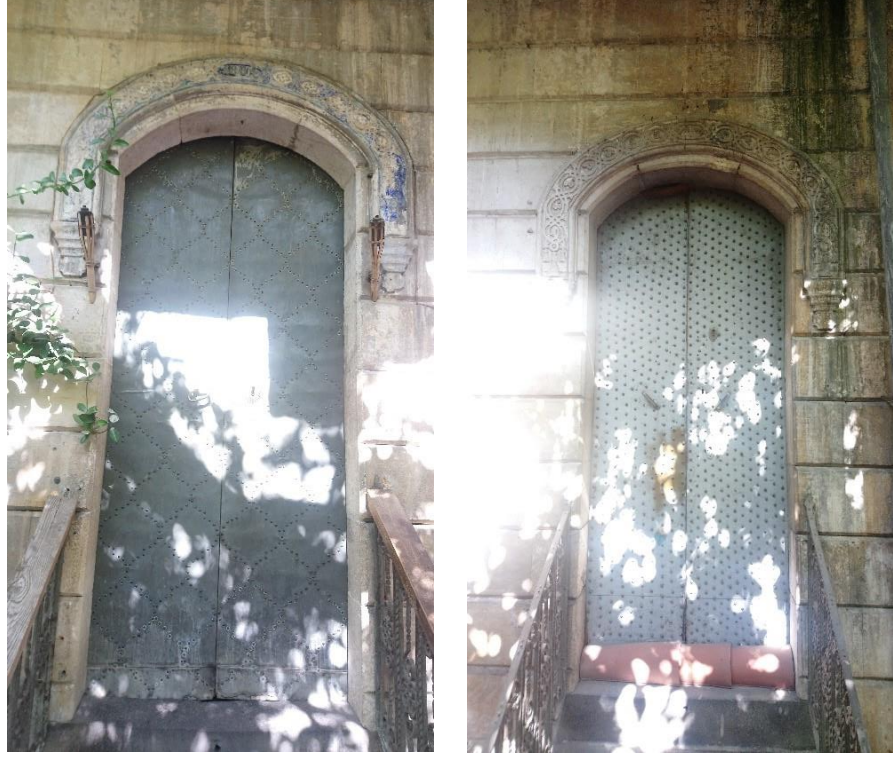
Şekil 100. Avlunun güney iç cephe pencerelerinin kemerleri (Acam arşivi 2019)

Avlunun kuzey cephesinde, dekoratif demir korkuluklu bir merdivenle çıkılan iki giriş bulunmaktadır. Bu girişler avlunun cephesinin süslemelerine mükemmellik katmıştır (Şekil 101).

Bu iki giriş, avlu cephesinin pencerelerinin kemerlerine benzeyen süslü bir kemerle çevrilmiştir. Bu kemer, ortasındaki tarih (1894) içeren bir taş yazıt ile pencerelerin kemerlerinden farklılık göstermektedir. Bu tarih güney bölümünün eklendiğini ya da bir

onarım olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, oval şekilli motiflerin içinde düğün çiçeğine benzeyen dört yapraklı çiçek desenleri de vardır (Şekil 102).

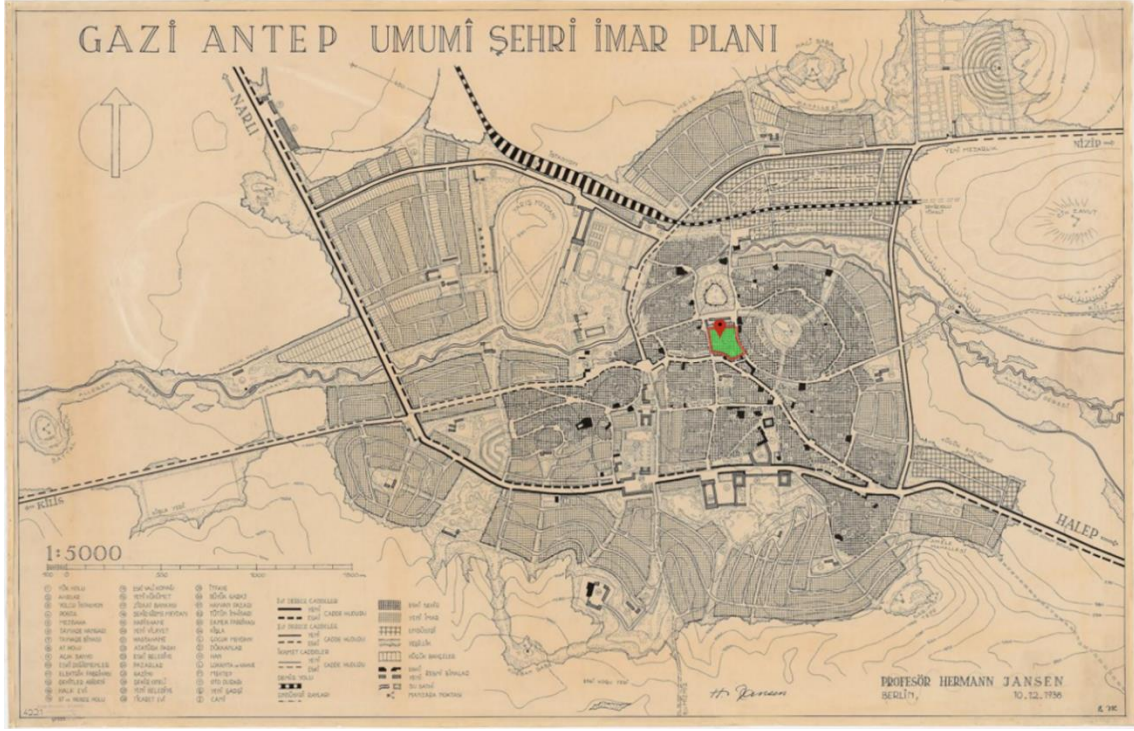
Şekil 101. Avlunun kuzey iç cephesindeki girişler (Acam arşivi 2019)

Şekil 102. Kuzey iç cephe girişi üstündeki kemer (Acam arşivi 2019)

4.2.2. Göğüş Konağı

Gaziantep Kalesi'nin güneyinde, Karagöz Mahallesi, Sadık Daî Sokak'ta yer almaktadır. 1904 yılında inşa edilmiştir. Tarihi dokusu olan, aynı zamanda Türkiye'nin ilk turizm ve tanıtma bakanlarından olan Ali İhsan Göğüş'ün doğduğu evdir.

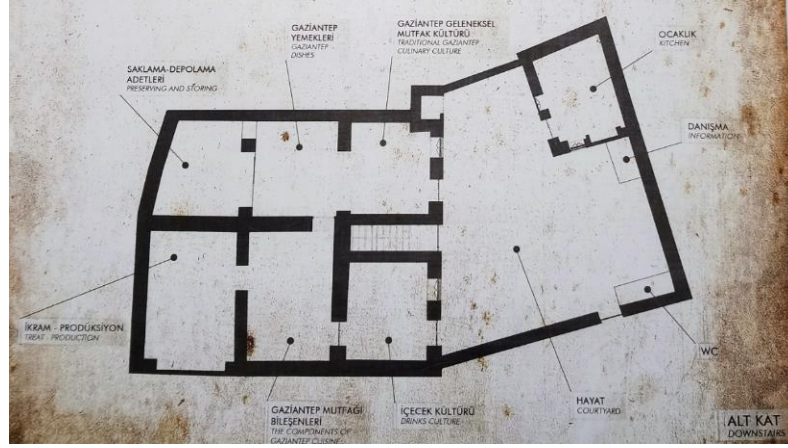

Şekil 103. Karagöz Mahallesi ve Göğüş Evi'nin konumunu gösteren 1938 yılına ait Gaziantep kent haritası (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 2019)

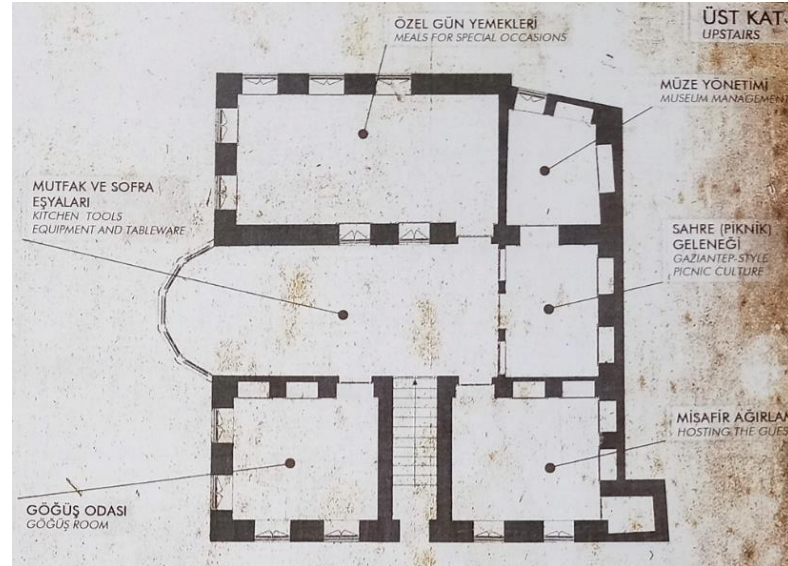
Göğüş Konağı 2005 yılında Ali İhsan Göğüş tarafından Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'ne tahsis edilmiştir. 2008 yılında restorasyonu tamamlanan konak, Ali İhsan Göğüş'ün annesinin adı verilerek "Emine Göğüş Mutfak Müzesi" olarak hizmet vermeye başlamıştır. Müze, Gaziantep'in geleneksel mutfak kültürünü tanıtmaktadır. Bu kapsamda geleneksel mutfak malzemeleri özel vitrinlerde sergilenmiştir.

Göğüş konağı iki kattan oluşmaktadır. Konağın planı bir yamuk avluya sahiptir (Şekil 104). Avludan girilen iki katlı bina, avlunun batı tarafında yer almaktadır. Avlunun güneydoğu köşesinde bir ocaklık bulunmaktadır. Üst kat kare planlıdır (Şekil 105) ve üst kattaki odalar Batılılaşma Dönemi'ne ait çeşitli duvar resimleri içermektedir.

Şekil 104. Göğüş Konağı'nın alt kat planına ait fotoğraf (Acam arşivi 2019)

Şekil 105. Göğüş Konağı'nın üst kat planına ait fotoğraf (Acam arşivi 2019)

İç mekan süslemeleri: Yapının kalem işi bezemeli duvar resimleri, birinci katın girişe göre sağ tarafta kalan bölümünde yer almaktadır.

Günümüzde “Özel Gün Yemekleri” adıyla bilinen odanın üst kornişini dört tarafında bir güvercin, bir gonca güle bağlanmış kurdeleyi çekiştirirken tasvir edilmiştir (Şekil 106).

Şekil 106. "Özel Gün Yemekleri" odasının kornişi (Acam arşivi 2019)

Üst katta bulunan ve günümüzde "Göğüş Odası" adıyla bilinen odanın kornişi iki paralel kalem işi dekoratif bitkisel süsleme çizgi ile süslenmiştir (Şekil 107). Ayrıca, kornişin dört köşesinde bitkisel süslemeler görülmektedir (Şekil 108) (Ecesoy 2014).

Şekil 107. Göğüş Odası'nın korniş süslemeleri (Acam arşivi 2019)

Şekil 108. Göğüş Odası'nın korniş köşesinin süslemeleri (Acam arşivi 2019)

Odanın tavanının tam merkezinde, oval bir çerçeve içerisinde çiçek buketi yer almaktadır. Yaprakları yeşil, çiçekleri kırmızı, mavi, yeşil ve sarı tonlardadır. Bu oval çerçevenin etrafında birbiri içinden geçen geometrik motiflerin oluşturduğu bir süsleme dolanmaktadır. Bu süslemelerin en dış kısmında ise rumi ve palmet motifleriyle oluşturulmuş bir başka süsleme dolanır. Bu süslemeler gri renkte olup, dış konturları siyah renktedir (Şekil 109).

Şekil 109. Göğüş Odası'nın tavan merkezindeki süsleme (Acam arşivi 2019)

Göğüş Odası'nın üst kornişi çeşitli kalem işi resimler içermektedir. Doğu duvarında bulunan resimde nehir kıyısında kasır görünümlü bir bina tasvir edilmiştir. Resimdeki bina, yüksek kırma çatısı ve üzerinde bayrak dalgalanan kulesiyle, Anadolu'dan daha çok Avrupa şehirlerine benzemektedir (Şekil 110). Batı duvardaki resimde, patika yoldan gidilen ve köprüden geçilerek ulaşılabilen yüksek kırma çatıları olan, üzerindeki silmeler ile hareketlendirilmiş bir ev görülmektedir (Şekil 111).

Şekil 110. Doğu duvarındaki resim (Acam arşivi 2019)

Şekil 111. Batı duvarındaki resim (Acam arşivi 2019)

Odanın güney duvarındaki resmin merkezinde üç kemerli bir köprü görülmektedir. Köprünün solunda kırma çatılı yapılar, sağında ise ağaçlık bir alan yer almaktadır (Şekil 112). Bu resimde sanatçı imzası olan “Şemsi” yazısı okunabilmektedir. Kuzey duvarında yer alan resimde nehrin, soluna büyük bir değirmen, sağına ve arkasına kuleli iki yapı tasvir edilmiştir. Nehirde bir yelkenli gemi dikkati çekmektedir (Şekil 113) (Ecesoy 2014).

Şekil 112. Güney duvarındaki resim (Acam arşivi 2019)

Şekil 113. Kuzey duvarındaki resim (Acam arşivi 2019)

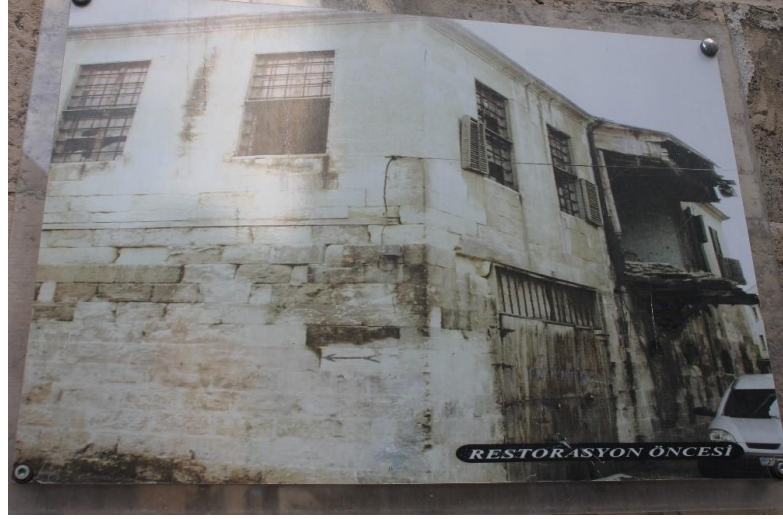
Dış Cephe Süslemeleri: Evin dış ortam ile bağlantısının en az düzeyde gerçekleşmesi için dış cephede kafes ve parmaklıkların gerisinde mümkün olduğu kadar az pencere kullanılmıştır (Şekil 114).

Şekil 114. Göğüş Evi dış görünüşü (Başgelen 1999)

Göğüş Evi'nin 2008 yılında tamamlanan Son restorasyonunda müzeye dönüştürülmesinden önce, cephenin ahşap kafesi yıkılmış ve evin dış kısmı tahrip olmuştur (Şekil 115). Restorasyon sırasında kafes onarılarak eski şekli verilmiş ve çinko levha ile kaplanmıştır (Şekil 116).

Şekil 115. Emine Göğüş Mutfak Müzesi'nde yer alan restorasyon öncesi fotoğrafı (Acam arşivi 2019)

Şekil 116. Emine Göğüş Mutfak Müzesi'nin fotoğrafı (Acam arşivi 2019)

Evin dış girişi güney cephesinde bulunmaktadır (Şekil 117). Giriş kapısının üstünde Osmanlı İmparatorluğu'nun meşhur olan güneş motifi bulunmaktadır (Şekil 118). Avlu cephesinde sayıca fazla tutulan pencereler, üst katlara ulaşımı yapı dışından sağlayan merdivenler, açık koridorlar ve eyvan gibi öğeler, dış cephedeki kapalı oluşumu dengelemiştir.

Şekil 117. Göğüş Evi bahçe kapısı (Acam arşivi 2019)

Şekil 118. Bahçe kapısı üzerinde yer alan süslü demir korkuluk (Acam arşivi 2019)

İç giriş üzerinde yazı içeren üçgen çerçeveli taş tablet yer almaktadır (Şekil 119). Giriş kapısının üzerinde işlenmiş demir çubuklar bulunmaktadır (Şekil 120). Tabletten içerdiği Osmanlıca harfle yazılan yazının anlamı:

*"Dünya durdukça ve sabah akşam döndükçe
İzzet ve şerefle bu makam daima mamur (şen) olsun
Allah İbrahim Efendi'ye bu makamı devamlı mübarek kılsın
Doğrusu gönül alan bu İslam evi güzel bina (kasır) oldu
1 Temmuz 1904"*

Şekil 119. Bina giriş kapısı üzerindeki taş yazıt (Acam arşivi 2019)

Şekil 120. Bina giriş kapısı üzerindeki süslü demir korkuluk (Acam arşivi 2019)

Odaların pencereleri evin avlusuna açılmaktadır (Şekil 121). İki katlı binaya ulaşılan girişe yedi basamaklı merdivenle çıkılmaktadır. Merdivenler, evin iç cephesinin dekoratif açıdan zenginleştirmiştir (Şekil 122).

Şekil 121. Gögüş Evi avlusu (Acam arşivi 2019)

Şekil 122. Bina giriş merdivenleri (Acam arşivi 2019)

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışma, Batılılaşma evresindeki Osmanlı konut mimarisinde iç ve dış duvar dekorasyonlarına, Halep ve Gaziantep'teki bazı Osmanlı mimari örneklerine ışık tutarak incelenmiştir.

Osmanlı mimarisi, Orta Doğu'daki bazı şehirler gibi farklı coğrafyalara yayılmıştır. Mimari özelliklerinin oluşumunu doğrudan etkileyen birçok siyasi, sosyal ve ekonomik faktör bulunmaktadır.

Memlûklüler 1517'de Osmanlı idaresine geçtikten sonra Halep ve Gaziantep, İstanbul'dan tayin edilen valiler tarafından idare edilmiştir. Ancak, başkent, illerin iç işlerine pek fazla müdahale etmemiştir. Batı stillerinin imparatorluğun başkentindeki etkileri, yaklaşık yarım yüzyıl sonra Halep ve Gaziantep gibi illere ulaşmıştır.

Avrupa ile Osmanlı bürokratlarının arasındaki ilişkilerin konut mimarisindeki yansımaları ilk olarak başkent İstanbul'da etkili olmuştur. Halep ve Gaziantep gibi şehirlerde de bu yansımaların izleri konut mimarisi süsleme anlayışında görülmüştür. Bu şehirlerde yerel bürokratlar tarafından inşa edilen görkemli konutlar, başkentle aynı dekorasyon unsurlarını paylaşmaktaydı. Avrupa ile Bağdat arasında ticaret yapan önde gelen tüccarlar, ticaret yoluyla Avrupa eserleri edinme ve Batılı stilleri görme fırsatını kolayca bulmuşlardır.

Avrupa sanatında ve mimarisinde uygulanan Barok ve Rokoko motifler, Batılılaşma döneminde Osmanlı'nın süsleme sanatında da moda olmuş ve geleneksel motifler ile birarada kullanılmıştır. Birçok Suriye evinin duvar ve taş dekorasyonunda perde motiflerine rastlanmaktadır. Taş süslemede, kemerlerin altındaki yerel bir motifte, bağlı ya da sarkan öğeler olarak kullanılmıştır. Ayrıca, geç Osmanlı dekoratif sanatlarında, özellikle II. Mahmut döneminde baskın olan Ampir Stili mimari süsleme unsurlarının kullanımı yaygınlaşmıştır.

Bunun yanı sıra, Osmanlı mimarisinde güneş motifleri ile yıldız motifleri, Sultan ve Osmanlı devletiyle ilişkilendirilmiştir. İlk örnekler İstanbul'da gözlemlenmiştir, daha

sonra Halep ve Gaziantep gibi uzak Osmanlı illerinde yerel geleneklerle birlikte yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. İstanbul'da bulunan dekoratif tasarımda kullanılan güneş veya yıldız motifinin çeşitli örneklerinden bahsedilebilir. Bu tür bir örnek, yerel geleneksel renkli ahşap ya da renkli mermer mozaik tekniği ile dekore edilmiş, Halep evlerinde bulunan eyvan duvarlarında kullanılmıştır. Aynı şekilde çiçek ve bitkisel motiflerin Halep ve Gaziantep mimarisinde kullanılması İstanbul mimarisindeki kullanımın yansımasıdır.

Batılılaşmanın etkisi ile Avrupa saray ve konutlarında görülen hareketli mobilyaların Osmanlı'da kullanılmaya başlamasından önce, geleneksel Osmanlı konutunda odalar, taşınmaz dolaplara (yükçük) veya duvarlarda açık ve kapalı depolama alanı sunan ahşap panellere sahipti. Şekil ve dekorasyonda bir bölgeden diğerine farklılık gösteren ahşap panel yüzeylerde geleneksel olarak uygulanan minyatürlerin yerini Batılı tarzda resimler almıştır. Halep geleneksel evlerinde bu tür resimler ilk olarak geleneksel ahşap panellerde, ardından duvarları kaplayan sıvalarda görülmüştür. Gaziantep geleneksel evlerinde de benzer bir evrim görülebilir.

Avrupa etkisi altındaki sanat alanları arasında, özellikle köklü bölgesel geleneği nedeniyle duvar süslemeleri, yerel etkilerin hakimiyeti altında kalmıştır. Yine de, 19. yüzyılın ilk yarısında, bazı yeni moda desenler yerel desenlerle birleştirilmiş ve alternatif olarak renkli boya dekorasyonu ile kullanılmıştır.

Genel olarak, Halep kenti önemli bir tarihe sahiptir ve mimari mirası ile dekoratif sanatları bakımından zengindir. Aynı zamanda Osmanlı sanatının ilerlemesindeki en önemli örneklerden biridir. Halep'te Osmanlı İmparatorluğu döneminde, özellikle 19. yüzyılda Batılılaşma hareketlerinden etkilenen mimarlık ve süsleme anlayışı gelişmiştir. Renkli dekoratif "Ajami" ahşap paneller, bu dönemin mimarlığına ayrı bir değer katmıştır.

Halep geleneksel evleri çok sayıda dekoratif ahşap "Ajami" panellere sahiptir. Ajami motifler sadece ev sahiplerinin sanatsal görüşünü yansıtmaz, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki İslam sanatının gelişimini de temsil eder. Ne yazık ki çatışmalar nedeniyle bu eserler büyük oranda hasar görmüş ve kıymetli dekoratif

elemanlar çalınmıştır. Batılılaşma dönemi etkileri, Halep geleneksel evlerinin cephelerine Barok ve Rokoko üslubunda, çıkık taş desenli süslemeler şeklinde yansımıştır. Çizelge 1 Gazali' Evi'nin, Çizelge 2 ise Açıkbâş Evi'nin mimari süsleme detaylarını açıklamaktadır.

Halep kenti gibi Gaziantep de, Osmanlı sanatının ilerlemesinin önemli bir örneğidir. Gaziantep'in mimarisi, zengin bir tarihi ve kültürel birikime dayanmaktadır. Bu durumun yansımaları, konutlarda, dini, sosyal ve ticari işlevli yapılarda görülmektedir. İklimin, topografik özelliklerin, bitki örtüsünün, geleneklerin ve sosyal yaşamın bu yapılar üzerindeki etkisi büyüktür.

Gaziantep geleneksel evlerinin yapımında yerel malzemeler kullanılmıştır. Bölgedeki taş ocaklarından kolaylıkla elde edilebilecek düz kesme taş, bu evlerin temel yapı malzemesini oluşturmuştur. Geleneksel Gaziantep konutlarındaki büyük ve özel odaların duvarları motiflerle süslenmiştir. Odaların duvarlarında kullanılan renkli resimler günümüze ulaşmıştır.

Batılılaşma etkisiyle Gaziantep evleri, dini semboller ya da manzaralar gibi çeşitli konular içeren duvar resimlerine sahip olmuştur. Ayrıca, oyma ahşap süsleme unsurları Gaziantep geleneksel evlerinin süslemelerine değer katmıştır. Çizelge 3 Abdülkadir Kimya Evi'nin, Çizelge 4 ise Göğüş Konağı'nın mimari süsleme detaylarını açıklamaktadır.

Sonuç olarak, hem Halep hem de Gaziantep'teki mimari süsleme sanatı mirasının üzerine yapılan araştırmalar, bu mirası belgelendirebilmek, mimari değerini koruyabilmek ve gelecek nesillere aktarabilmek amacıyla genişletilmeli ve önemi vurgulanmalıdır. Bu alanda daha geniş ve ayrıntılı araştırmalar ve etkinlikler yapılarak bu miras ön plana çıkarılmalıdır. Aksi takdirde, her iki kentin mimari süsleme miraslarının değeri yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır.

Çizelge 1. Gazali Evi'nin süsleme detayları

KONUT MİMARISİNDE SÜSLEME Halep / Gazali Evi	Konut Dış Cephesi Taş Bezeme	Konut İç Mekanı Tavan ve Duvar Süslemeleri		Kitabe/Yazıt
		Duvar Resimleri	Ahşap Bezeme	
	<ul style="list-style-type: none"> Dış cephede geometrik taş oymalar. İki renkli (ablak) taşlar 	<ul style="list-style-type: none"> Duvar resimleri bulunmamaktadır 	<ul style="list-style-type: none"> Ana salon duvar ve tavanında bitkisel, geometrik ve şiirli yazıtlar içeren motifli Ajami paneller Ana avlunun güney eyvanında kornişe sahip Ajami stüslü tavan Kırmızı salonun batı duvarında bir kapı ve beş pencereden oluşan Ajami paneller Kırmızı salonun güney duvarında kitaplığın yanında Rumi ve Hatai motiflere sahip iki dikey Ajami panel Kırmızı salonun doğu duvarında samandra ve dört kepenk Kırmızı salonun kuzey duvarında bir samandra, yanlarında iki kitabiye Kırmızı salonun kuzey duvarında bir samandra duvarı üzerinde Rumi-Hatai motifli ahşap panel Kırmızı salonun duvarlarında ahşap mukarnas Kırmızı salon kapı kepenkleri 	<ul style="list-style-type: none"> Kuzey odası tavanı üzerinde M.1691/H.1102 Kuzey oda duvarı korniş üzerinde yer alan yazıt M.1834 /H.1250 (Ev sahibinin ismi yazılıdır.) Ana salonun şiirli yazıtlar içeren motifli panelleri. Kırmızı salon ev sahibinin ismini ve M1823/H1239 tarihli yazıt

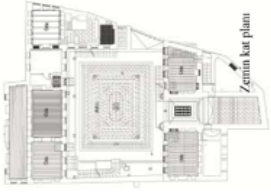
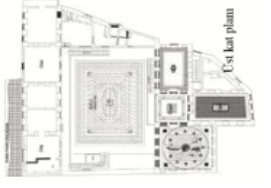

Çizelge 2. Açıkbaş Evi'nin süsleme detayları

KONUT MİMARİSİNDE SÜSLEME Halep / Açıkbaş Evi	Konut Dış Cephesi	Konut İç Mekanı Tavan ve Duvar Süslemeleri		Kitabe/Yazıt
	Taş Bezeme	Duvar Resimleri	Ahşap Bezeme	
	<ul style="list-style-type: none"> Pencere alınlıklarında taş oymalar Eyvan gölgeliğin altındaki taş bezemeler Eyvan kemeri üzerinde bir şerit halinde taş oyma Ablak taştan (iki renkli) eyvan kemeri 	<ul style="list-style-type: none"> Duvar resimleri bulunmamaktadır 	<ul style="list-style-type: none"> Kuzeydeki dikdörtgen salonun tavan ve duvarlarında Kuzeydeki dikdörtgen salonun duvarındaki kornişlerde bitkisel motifler Kuzeydeki dikdörtgen salonun duvarındaki kornişin altında ahşap mukarnas Ahşap mukarnasların altında Ajami paneller Ajami paneller üzerinde bitkisel motifler: karanfil, lale, narçiçeği, zambak, düğün çiçeği ve akant yaprağı Eyvan gölgesi üzerinde ahşaptan yıldız motifleri 	<ul style="list-style-type: none"> Dikdörtgen salon duvarı korniş üzerinde yer alan M.1757/ H.1171 tarihli yazıt

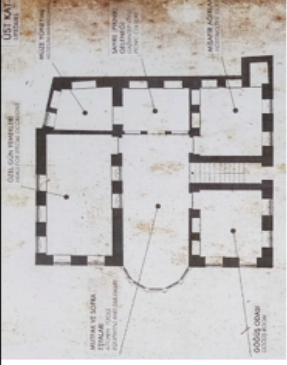

Çizelge 3. Abdülkadir Kimya Evi'nin süsleme detayları

KONUT MİMARİSİNDE SÜSLEME Gaziantep / Abdülkadir Kimya Evi	Konut Dış Cephesi Taş Bezeme		Konut İç Mekanı Tavan ve Duvar Süslemeleri		Kitabe/Yazıt
	Duvar Resimleri	Ahşap Bezeme			
  	<ul style="list-style-type: none"> Giriş kapısının çerçevesinde ak ve kara (ablak) taşlar. Kuzey cephenin kapı ve pencereleri üstünde süslü taş kemerler. Güney cephenin kapı ve pencereleri üstünde sade taş kemerler. Cephelerin kemerleri altında kesin bir taş eğriliği ile ayrılan 4 katmanlı bir kademeli taş çıkıntılar ve altında sekizgen geometrik desenli bir taş çıkıntılar. 	<ul style="list-style-type: none"> Evin güney kütlesinin üst katında bulunan odaların duvarlarının üst kısmında yer alan ve çeşitli konuları içeren duvar resimleri. Küçük odanın batı ve doğu duvarlarında dini sembollü duvar resimleri. Küçük odanın kuzey ve güney duvarlarında çeşitli manzara duvar resimleri. Başodanın tüm duvarlarının üst bölümünde Avrupa manzaraları ve dini sembolleri gibi çeşitli konuları içeren duvar resimleri. 	<ul style="list-style-type: none"> Odalar kapılarının üzerinde bitkisel bezemeler ile asker figürlü süslemeler. Başoda duvarlarında "Mahmil" ve "camekân" motifli ahşap kapakları olan nişler ("Mahmil" ve "camekân") Dolapların çerçeveleri ve kepenklerinde oyma bitkisel motifler. Başoda dolaplarının kepenklerinde oval çerçeveli fotoğraflar. 	<ul style="list-style-type: none"> Başoda kapısının üzerinde M. 1856 (H. 1273) tarihli kitabeler. Küçük oda kapısının üzerinde M. 1859 (H. 1275) tarihli kitabeler. Avlunun kuzey cephesinin iki giriş kemerlerin ortasındaki (1894) tarihli bir taş yazıt. 	

Çizelge 4. Göğüş Konağı'nın süsleme detayları

KONUT MİMARİSİNDE SÜSLEME Gaziantep / Göğüş Konağı	Konut Dış Cephesi Taş Bezeme	Konut İç Mekanı Tavan ve Duvar Süslemeleri		Kitabe/Yazıt
		Duvar Resimleri	Ahşap Bezeme	
 	<ul style="list-style-type: none"> İç giriş üzerinde yazı içeren üçgen çerçeveli taş tablet. Avluya açılan kapı ve pencerelerin taş kemerli çerçeveleri. Avluya açılan iki renkli (ablak) taşlı büyük bir girişin kemeri. 	<ul style="list-style-type: none"> Göğüş Odası'nın üst kornişinde farklı kalem işi resimler. Odanın doğu duvarında nehir kıyısında kasır görünümü bir bina tasvirli bir duvar resmi. Odanın batı duvarında yüksek kırma çatılı bir ev tasvirli bir duvar resmi. Odanın güney duvarında üç kemerli bir köprü, kırma çatılı yapılar ile ağaçlık bir alan tasvirli bir duvar resmi. Odanın kuzey duvarında bir nehir, yelkenli gemi, büyük bir değirmen ve kuleli iki yapı tasvirli bir duvar resmi. 	<ul style="list-style-type: none"> Ahşap bezemeler bulunmamaktadır 	<ul style="list-style-type: none"> İç giriş üzerinde üçgen çerçeveli taş tablette, Osmanlıca harfle yazılan: "Dünya durdukça ve sabah akşam döndükçe İzzet ve şerefle bu makam daima mamur (şen) olsun Allah İbrahim Efendi'ye bu makamı devamlı mübarek kılsın Doğrusu gönül alan bu İslam evi güzel bina (kasır) oldu 1 Temmuz 1904" anlamalı bir yazıt.

KAYNAKLAR

- Acam, B., 2019.** Halep geleneksel evlerinde duvar süslemeleri: Gazali Evi örneği. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*. 15(1):19-34.
- Alafandi, R., & Rahim, A. A. 2015.** Aleppine polychrome wooden (Ajami) rooms in Syria. 2nd ISCASE-2015 Dubai, 16-17 February 2015, Dubai.
- Alafandi, R., & Rahim, A. A. 2017.** The destruction and reconstruction of aleppine 'Ajami Rooms of Jdaydeh's houses. *Humanities and Social Sciences Review*, 06(02):47-62.
- Al Abidin, E. M. Z. 2004.** The courtyard houses of Syria. https://www.academia.edu/8507518/The_Courtyard_Houses_of_Syria, -(Erişim tarihi: 13.03.2019).
- Alabadin, M. Z. 2019.** Halep Kenti ve Geleneksel Evleri. *Doktora tezi*, FSMVÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.
- Algan, N. 2009.** Anadolu Selçuklu dönemi mimarisi taş yüzey süslemelerinin incelenmesi ve seramik yorumları. *Sanatta Yeterlilik Tezi*, DEÜ, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Anonim, 2008.** AAMD, Aleppo Antiquities and Museums Directorate (Halep Tarihi Eserler ve Müzeler Müdürlüğü. <http://www.dgam.gov.sy/index.php?d=251&id=658> -(Erişim tarihi: 21.10.2018).
- Anonim, 2010.** The genetics of scrapie susceptibility. http://www.aphis.usda.gov/animal_health/animal_diseases/scrapie/downloads/scrapie_genetics.pdf -(Erişim tarihi: 04.03.2018)
- Anonim, 2011.** Sultan Ahmed Mosque. <https://www.gettyimages.com/detail/news-photo/the-sultan-ahmed-mosque-blue-mosque-istanbul-sultanahmet-news-photo/1162764462?adppopup=true> -(Erişim tarihi: 08.08.2018).
- Anonim, 2014b.** E-Syria. <http://esyria.sy/sites/code/index.php?site=aleppo> -(Erişim tarihi: 13.07.2018).
- Anonim, 2014c.** Syria Photo Guide <https://syriaphotoguide.com/aleppo-beit-ajqabash> - (Erişim tarihi: 25.10.2018).
- Anonim, 2015.** Paris Louvre Müzesi. <https://www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/lid-pyxis-mistress-animals> -(Erişim tarihi: 04.06.2019).
- Anonim, 2016a.** TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/harem--kadinlar> -(Erişim tarihi:19.05.2019).
- Anonim, 2016b.** Pergamon Müzesi - Berlin. <https://www.smb.museum/en/museums-institutions/all-places-at-a-glance.html> -(Erişim tarihi:23.03.2019).
- Anonim, 2016c.** Pergamon Müzesi - Berlin. <https://www.smb.museum/en/museums-institutions/all-places-at-a-glance.html> -(Erişim tarihi:23.03.2019).
- Anonim, 2016d.** Syrian Arab News Agency. <https://sanasyria.org/en/?p=68851> -(Erişim tarihi:13.10.2018).
- Anonim, 2016f.** The Aleppo Project. <https://www.thealeppoproject.com/tag/cultural-heritage/> -(Erişim tarihi:18.02.2019).
- Anonim, 2016g.** DGAM, Directorate of Antiquities and Museums (Tarihi Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü)) <http://www.dgam.gov.sy/index.php?d=239&id=2158> - (Erişim tarihi:03.04.2019).
- Anonim, 2017a.** Mimarizm Mimarlık ve tasarım yayın platformu. http://www.mimarizm.com/gezi-mekan/kulturler-arasi-simge-hayat-agaci_128334 - (Erişim tarihi:22.04.2019).

- Anonim, 2017b.** Syrian Researchers <http://www.syr-res.com/pictures/2640714291.jpg> (Erişim tarihi:10.09.2019).
- Anonim, 2018a.** Pixers. <https://fr.pixers.ch/papiers-peints/maison-traditionnelle-tunisienne-1843393> -(Erişim tarihi:01.05.2019).
- Anonim, 2018b.** Pinterest. <https://tr.pinterest.com/pin/403142604121131517/> -(Erişim tarihi:13.04.2019).
- Anonim, 2019.** Smarthistory. <https://smarthistory.org/pompeii-house-of-the-vettii/> - (Erişim tarihi:11.11.2018).
- Aslanapa, O.** Türk Sanatı. Remzi Kitabevi, İstanbul, 454s.
- Aydın, D. 2004.** Bina bezeme malzemelerinin uygulamadaki konumu ve yitirilen görsel kalite. https://www.academia.edu/1382509/B%C4%B0NA_BEZEME_MALZEMELER%C4%B0N%C4%B0N_UYGULAMADAK%C4%B0_KONUMU_VE_Y%C4%B0T%C4%B0R%C4%B0LEN_G%C3%96RSEL_KAL%C4%B0TE, -(Erişim tarihi: 10.07.2019).
- Aydın, F. 2011.** Ortadoğu ülkelerinin dinsel yapısı: Ortadoğu yıllığı 2011, İnat,K., Yıldırım, B., Aydın, F., Ataman, M., İstanbul, 519-548.
- Blair, Sh. 2011.** “Islamic Architecture – Abbasid Period, Abbasids, Architecture”, March 12, 2011.
- Barlas, K.N. 1995.** Ortaçağ İstanbul Bizans yapılarında mimari süsleme. *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Başgelen, N. 1999.** Dünya kültür mirasında Gaziantep. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 203 s.
- Berktaş, H., Murgescu, B., 2005.** Ottoman Empire (Vol. 1). teaching modern southeast european history alternative educational materials. CDRSEE, Thessaloniki, Greece.
- Bozer, R. 1989.** Sinan eserlerinde ahşap işçiliği. *Vakıf Haftası Dergisi*,6(1989): 327-346.
- Brown, L. C., 1996.** The Ottoman Imprint in the Balkans and the Middle East. Columbia University Press, New York.
- Cezar, M. 1995.** Sanatta Batı’ya Açılış ve Osman Hamdi. Ekav Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Çayan, S. 2012.** Geleneksel Antep evlerinde kalem şşi bezeme ve duvar resimleri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, AÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Demirarslan, D. (2006).** Osmanlı’da Modernleşme/Batılılaşma Sürecinin İç Mekân Donanımına Etkileri. *Erdem*, 15(45-46-47), 35-66.
- Demirarslan, D., 2016a.** 19. yüzyıl Osmanlı dini mimarisinde duvar resmi sanatı: Balkanlardan Kalkandelen Alaca Cami örneği. *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 80(2016):151-181.
- Demirarslan, D., 2016b.** 19. Yüzyıl Türk sivil mimarisinde duvar resmi estetiği ve İstanbul teması. *Mimarlık ve Yaşam Dergisi*, 1(1):105-125.
- Demiriz, Y., 1979.** Osmanlı mimarisinde süsleme. Kültür Bakanlığı Yayınevi, İstanbul.
- Ecesoy, Y., 2014.** Gaziantep duvar resimlerinde iki halk sanatçısı: Bekir ve Şemsi. *MJH: Mediterranean Journal of Humanities*, Antalya, 4(1):159-169.
- El Abidin, M. Z. 2019.** Osmanlı Medeniyeti’nin Halep’teki Mimari Etkisi, https://www.academia.edu/25222486/OSMANLI_MEDEN%C4%B0YET%C4%B0_N%C4%B0N_HALEP_TEK%C4%B0_M%C4%B0MAR%C4%B0E_TK%C4%B0S%C4%B0, -(Erişim tarihi: 01.02.2019).
- El-Shorbagy, A. M., 2010.** Traditional Islamic-Arab house: vocabulary and syntax. *International Journal of Civil & Environmental Engineering IJCEE-IJENS*, Pakistan, 10(4): 15-20.

- Eldem, E., Goffman, D., Masters, B. A., Yalçın, S., 2003.** Doğu ile batı arasında Osmanlı kenti: Halep, İzmir, İstanbul. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınevi, İstanbul.
- Eraslan, Ş., 2011.** Roma İmparatorluk Dönemi mozaik sanatında okeanos ve tethys betimlemelerinin tipolojik ve ikonografik açıdan değerlendirilmesi. *Doktora Tezi*, SÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Eyice, S. 1992** Ahmed III Çeşmesi. *İslam Ansiklopedisi*, C. II., İstanbul, 38-39.
- Fathy, H., 1986.** Natural energy and vernacular architecture. University of Chicago Press, Chicago.
- Göğebakan, Y., 2015.** Karakteristik Bir Değer Olan Geleneksel Türk Evi'nin Oluşumunu Belirleyen Unsurlar ve Bu Evlerin Genel Özellikleri. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 1(1), 41-55.
- Görür, M. 1999.** Beylikler Devri Mimarisinde Taş Süsleme, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış *Doktora Tezi*, Ankara, s. 965
- Gündüz, S. 2006.** Osmanlı Beyliği Mimarisinde Anadolu Selçuklu Geleneği, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış *Doktora Tezi*, Ankara, s. 204
- İnce, K. 1995.** III. Selim, IV. Mustafa ve II. Mahmud Dönemi (1789-1839) Osmanlı Cami ve Mescidleri I, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış *Doktora Tezi*, Erzurum, s. 378.
- Karaaslan, M., 2016.** Ankara'da Resimli Bir Ev: Dede Bayrak Evi. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 4(3e1), 13-22.
- Kafescioğlu, Ç. (1997).** In The Image Of Rûm: Otoman Architectural Patronage In Sixteenth Century and Damascus. *Muqarnas. vol:16 pp. 70-96.*
- Kılıçoğlu, S., 2017.** İslam sanatında geometrik bezemenin kökeni ve mukarnas kubbe. *Yüksek lisans tezi*, YTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul..
- Kuban, D., Emden, C., 2007.** Osmanlı mimarisi. Yapı Endüstri Merkezi, İstanbul.
- Melnik, V., 2019.** The Damascene Architecture of the Post-Ottoman Period and the Influence of European Culture (Baroque style) on the Damascene Traditional House (Post-nineteenth century - the Beginning of the Twentieth Century), *International Journal of Civil Engineering and Technology*, 10(4): 1013-1021.
- Ödekan, A., 2005.** Türkiye Tarihi 1 Osmanlı Devleti' ne kadar Türkler, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Ögel, S. (1972).** Eski bir Ankara evi. *Türkiyemiz*, İstanbul 3-8, 37-43.
- Özbek, Y., 2002.** Osmanlı Beyliği mimarisinde taş süsleme, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,
- Özpay, A., 2010.** Halep'te adım adım Osmanlı'nın izinde. Gaziantep Üniversitesi Yayınları, Gaziantep.
- Papila, A., 2008.** Osmanlı İmparatorluğu'nun batılılaşma döneminde resim sanatının ortaya çıkışı ve Osmanlı kimliğinin resimsel anlatımı. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(1): 117-134.
- Renda, G., 2002.** Yenileşme döneminde kültür ve sanat, Türkler. Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, Ankara.
- Maraashi, S., 2019.** **Kişisel fotoğraf arşivi.**
<https://www.facebook.com/salahmaraashiphotography/>, -(Erişim tarihi: 10.03.2019).
- Patacı, Ö. 2017.** Ampir Üslubunda Bir Sultan Camii: Nusretiye. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (59), 169-207.

- Severy-Hoven, B., 2012.** Master Narratives and the wall painting of the House of the Vettii, Pompeii. *Gender & History*, 24(3):540-580.
- Steil, L., 1987.** Tradition & architecture: palaces, public buildings & houses. St. Martin's Press, New York.
- Şıvgın, H., 1997.** 19. yüzyılda Gaziantep. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara.
- Tali, Ş., 2005.** Geleneksel Kayseri Evlerinde Süsleme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 61-85.
- Tekinalp, P. Ş., 2002.** Batılılaşma dönemi duvar resmi. *Türkler ansiklopedisi*, 15: 440-448.
- Tekinalp, P. Ş., 2013.** “Manzaralı Oda: Atay Evi’nden Egzotik Manzaralar”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi/Journal of Faculty of Letters*, 30(2): 191-208.
- Tuncer, O. C., 1996.** Diyarbakır Mosques, Municipality of Diyarbakır, Cultural and Art Publications, Ankara.
- Uçar, M., 2013.** Arnavutluk'taki Osmanlı Dönemi mimarisinde İstanbul tasvirli duvar resimleri. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(7): 671-686.
- Yavaş, A., 2016.** Bayramiç Hadimoğlu konağı. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 14 (20): 207-227.
- Yon, M., 2006.** The City of Ugarit at Tell Ras Shamra. Eisenbrauns, Winona Lake, India.
- Yüce, B., 2010.** Osmanlı son dönemi ile Erken Cumhuriyet Dönemi arasında Gaziantep’te mimari dokunun değişimi. *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Büşra ACAM
Doğum Yeri ve Tarihi : 01.05.1988
Ana Dil : Arapça
Yabancı Dil : Türkçe - İngilizce
Eğitim Durumu
Lise : Faysal Şarif Mustafa Lisesi
Lisans : Halep Üniversitesi
Yüksek Lisans : Bursa Udağ Üniversitesi
Çalıştığı Kurum/Kurumlar : Uluslararası Göç Örgütü Gaziantep - UOSSM Türkiye
İletişim (e-posta) : bushra.acam@gmail.com
Yayımları : Acam, B., 2019. Halep geleneksel evlerinde duvar süslemeleri: Gazali Evi örneği. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*. 15(1):19-34.